SUZBIJANJE TRGOVINE LJUDIMA U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

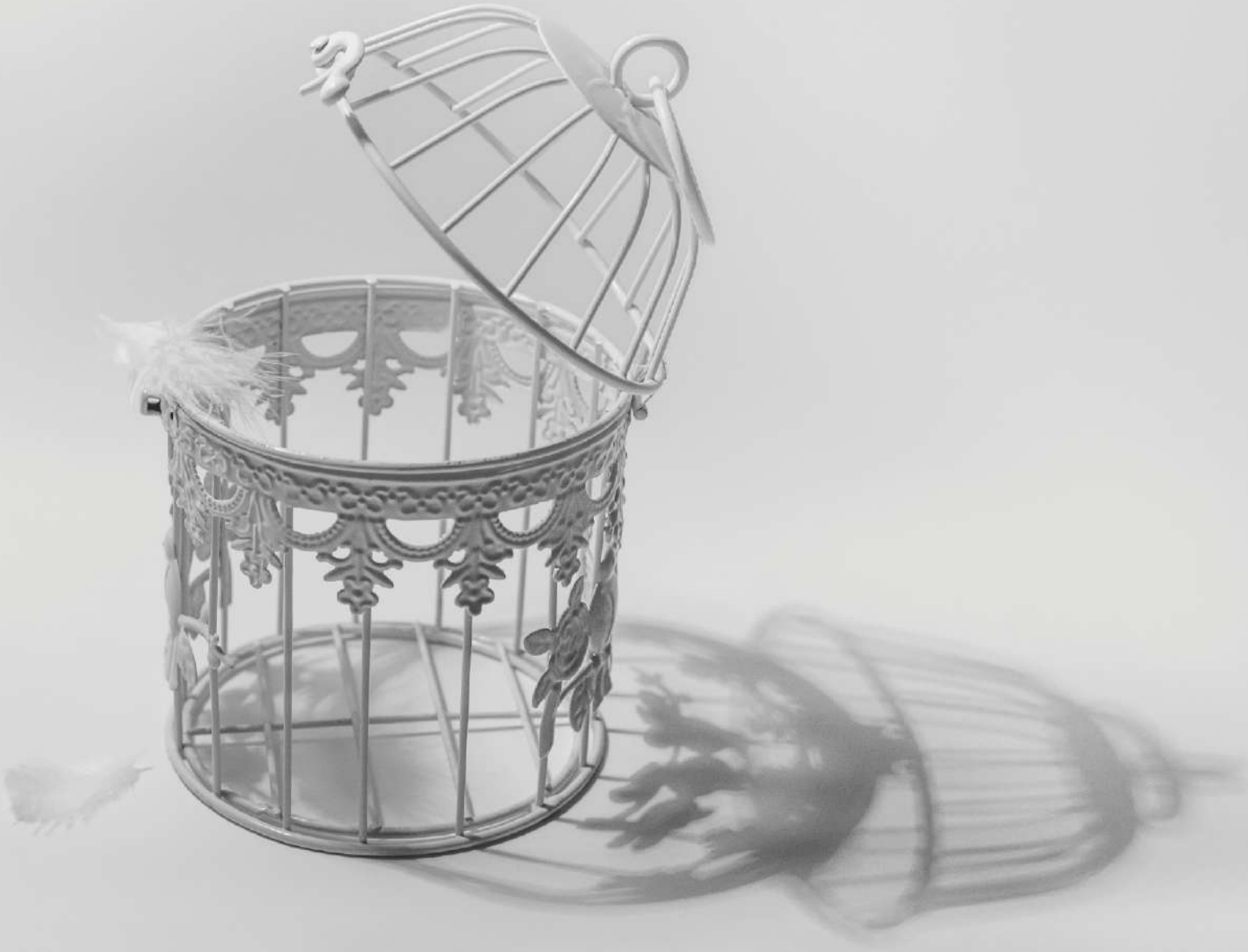

DR JASMINA IGRAČKI

Dr Jasmina Igrački

SUZBIJANJE TRGOVINE LJUDIMA U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

Beograd, 2026.

Dr Jasmina Igrački
https://orcid.org/0000-0002-0533-9033

SUZBIJANJE TRGOVINE LJUDIMA
U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

ISBN 978-86-80756-88-2
DOI: 10. 47152/1trgovinaljudima2026

Izdavač
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja Gračanička 18, Beograd
E-mail: krinstitut@gmail.com

Za izdavača
Dr Ivana Stevanović

Recenzenti
Akademik Vlado Kambovski,
Pravni fakultet Univerziteta u Skoplju, Makedonija
Prof. dr Đorđe Đorđević, redovni profesor u penziji,
Kriminalističko-policijski univerzitet, Beograd
Dr Jelena Kostić, naučni savetnik, Institut za uporedno pravo, Beograd

Dizajn korica
Dr Ana Batrićević

Kompjuterska obrada teksta
Slavica Ristić

Broj kopija
20

Kopiranje
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

© 2026 by authors

This scientific monograph is an open access distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4. 0 International

SADRŽAJ

PREDGOVOR 5

I - TRGOVINA LJUDIMA
U REPUBLICI SRBIJI 7

Uvod 7
1. Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima 15
2. Zaštita dece od trgovine ljudima radi pornografije i prostitucije 28
3. Podrška i pomoć žrtvama krivičnih dela 35
4. Program za borbu protiv trgovine ljudima 49

II - TRGOVINA LJUDIMA
U KRIVIČNOM PRAVU SRBIJE 65

Uvod 65
1. Nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi 68
2. Trgovina ljudima 77
3. Trgovina maloletnim licima radi usvojenja 102
4. Srodna krivična dela trgovini ljudima 112

III - TRGOVINA LJUDIMA
U SUDSKOJ PRAKSI 137

Uvod 137
1. Presuda Vrhovnog kasacionog suda 138
2. Presuda Apelacionog suda u Beogradu 141
3. Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu 151
4. Presuda Apelacionog suda u Nišu 157
5. Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu 166

REZIME..... 171
SUMMARY..... 175
LITERATURA 179

PREDGOVOR

Monografija pod nazivom: "Suzbijanje trgovine ljudima u pravu Republike Srbije" predstavlja teorijsko-praktično sintetičko delo nastalo kao rezultat proučavanja ove značajne socijalno-patološke, bezbednosne i kriminogene pojave, koja je poznata od najstarijih vremena, posebno iz perioda robovlasničkog društvenog uređenja. Ipak, trgovina ljudima, naročito ženama i decom, po svom intenzitetu, učestalosti, pojavnim oblicima i obimu, posebno se ističe u drugoj polovini 20. veka, kako u međunarodnom, tako i u pravu Republike Srbije. Knjiga je prvenstveno namenjena kao obrazovna i inovativna stručna literatura za sticanje osnovnih, ali i produbljenih znanja o osnovnim pojmovima i institutima vezanim za trgovinu ljudima, odnosno njeno sprečavanje i suzbijanje u domaćem, komparativnom, ali i međunarodnom krivičnom pravu. Radi se o protivpravnom ponašanju fizičkih i pravnih lica koja preduzimaju različite kriminalne delatnosti u okviru klasičnog, opšteg, konvencionalnog kriminaliteta ili u okviru organizovanog transnacionalnog kriminaliteta.

Radi se o monografiji koja sveobuhvatno i interdisciplinarno obrađuje problematiku trgovine ljudima kao krivičnog dela, u domaćem krivičnom pravu, ali, u prvom redu s krivičnopravnog aspekta, odnosno sa aspekta međunarodnih, ali i nacionalnih propisa Republike Srbije. Ova materija, inače, sadržana je u odredbama niza

međunarodnih akata donetih u okviru univerzalne međunarodne organizacije - Organizacije Ujedinjenih nacija, ali i u okviru evropske regionalne organizacije - Saveta Evrope, kao i u odredbama domaćeg zakonodavstva u Republici Srbiji. Pri tome je korišćena obimna zakonska i naučna literatura Republike Srbije, relevantni međunarodni pravni akti (doneti u okviru i pod okriljem Organizacije Ujedinjenih nacija, odnosno Saveta Evrope), kao i aktuelna praksa sudova. Posle izlaganja svakog pojma i instituta vezanog za pojam, elemente, sadržinu, karakteristike i oblike ispoljavanja trgovine ljudima shodno zakonskim rešenjima, kao i srodnim krivičnim delima, posebna pažnja je posvećena teorijskim shvatanjima savremene krivičnopravne, kriminalnopolitičke, kriminalističke i međunarodnopravne teorije, te praktičnim ostvarenjima zakonskih rešenja u različitim oblicima i vidovima ispoljavanja u sudskoj praksi.

Ovaj rad je nastao kao rezultat angažovanja autora u skladu sa Planom rada Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja za 2026. godinu (na osnovu ugovora br. 451-03-33/2026-03/ 200039 sa Ministarstvom nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije).

Beograd, april 2026. godine

Autorka

I - TRGOVINA LJUDIMA U REPUBLICI SRBIJI

Uvod

Trgovina ljudima[1] je prvenstveno kriminalna aktivnost, koja često ima karakteristike organizovanog transnacionalnog i prekograničnog kriminaliteta[2]. Trgovina ljudima je složen društveni fenomen zasnovan na institucionalnom ropstvu i eksploataciji, drugim rečima, tretman čoveka kao dobra ili stvari[3].

No, ona ujedno predstavlja i teško kršenje ljudskih prava[4], koja su garantovana međunarodnim pravom i Ustavom Republike Srbije[5]. Ukazivanje na neke od osnovnih karakteristika ovog fenomena iziskuje potrebu sveobuhvatnog i usklađenog odgovora svih struktura i nivoa vlasti, te civilnog društva, kao i koordinaciju i saradnju svih aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima[6]. Stoga ćemo se

[1] M. Reljanović, Sprečavanje eksploatacije dece - međunarodni standardi i stanje u Srbiji*, Strani pravni život*, Beograd, broj 2/2008, str. 87-106.
[2] V. Nikolić Ristanović, Trgovina ljudima i organizovani kriminalitet, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, broj 2-3/2003, str. 11-30.
[3] J. Igrački, D. Manojlović, S. Mijalković, Human Trafficking: From Police Arrest of Suspect to Prosecutor's Indictment to Court Verdict: Scientific Correlation from Quantitative to Qualitative (Case Study—Serbia). *Victimology,* 11, 4/2024, pp. 634-648. ISSN 2782-277X
[4] S. Marković, Kršenje ljudskih prava nad žrtavama trgovine ljudima, Beograd, 2015, str. 54-73.
[5] Službeni glasnik Republike Srbije broj 98/2006 i 115/2021.
[6] D. Zejnilović, Problem trgovine ljudima u Crnoj Gori, Kriminalističke teme, Sarajevo, poseban broj, 2017, str. 510-525.

u nastavku detaljno upoznati sa osnovnim obeležjima i karakteristikama ove opasne, međunarodne, kriminalne, ali i bezbednosne pojave[7].

Sistem zaštitnih intervencija bi trebalo da obuhvati različite nivoe prevencije, zatim otkrivanje (prepoznavanje) i ispitivanje slučajeva, obezbeđenje neposredne pravne zaštite, kao ida pruži zdravstvenu i socio-psihološku rehabilitaciju zlostavljane dece i samih nasilnika[8]. U tom smislu, zaštita od zlostavljanja bi uključila aktivnosti više institucionalnih sistema: obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, policije i pravosuđa[9].

Opšte je prihvaćeno mišljenje da trgovina ljudima već u dužem vremenskom periodu, a posebno poslednjih decenija u značajnoj meri opterećuje celokupno čovečanstvo[10]. Zato se sa pravom može reći da se teško može izdvojiti država, region ili područje u kojem nije prepoznata ova društveno opasna, negativna i štetna pojava, odnosno njeni efekti i brojni problemi koje ona nosi sa sobom[11].

[7] V. Božić, Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i praksi, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, broj 2/2015, str. 845-874.

[8] S. Orlić, S. Karović, J. Igrački, Prosjačenje i krivičnopravna zaštita maloljetnih lica u Bosni i Hercegovini. *Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu*, XXI ,1/2023, pp. 405-423. ISSN 1512-8571,

[9] J. Igrački, Policija kao subjekt u prevenciji zlostavljanja dece*, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, Beograd, 1/2012, str. 261.

[10] K. Skrivankova, T. Vukasović, Izveštaj o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije u Srbiji, Beograd, 2017, str. 54-69.

[11] V. Nikolić Ristanović, S. Ćopić, S. Milivojević, B. Simeunović Patić, B. Mihić, Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2004, str. 78-94.

Često se u literaturi tako može pronaći shvatanje da se ovde zapravo radi o "modernom ropstvu"[12].

Dostupni izvještaji Organizacije Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope, Evropske unije, ali i Državnog sekretarijata SAD nude pouzdane pokazatelje aktuelnog stanja ovog problema u svetu.

Prema "Globalnom izveštaju o stanju trgovine ljudima (2018)", koji objavljuje Kancelarija za opojne droge i kriminal (UNODC) u sistemu Organizacije Ujedinjenih nacija koja je zadužena za praćenje sprovođenja Konvencije protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i pratećeg Protokola za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno žena i dece[13], zabeležen je trend znatnog povećanja broja otkrivenih slučajeva, identifikovanih žrtava, ali i osuđenih učinilaca krivičnih dela trgovine ljudima u svetu[14]. Ovakvo stanje je, pre svega, posledica većeg angažovanja pojedinih država u borbi protiv trgovine ljudima i njoj sličnih pojava, odnosno jačanja svesti o štetnosti i posledicama trgovine ljudima, kao i preduzimanje dugoročnih strateških i odlučnijih mera na suzbijanju ove pojave[15].

Procenjuje se da je širom sveta, na početku trećeg milenijuma, između 700. 000 i 2 miliona ljudi, prvenstveno žena i dece, bilo

[12] N. Radović, Trgovina ženama i decom u cilju seksualne eksploatacije, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 3/2007, str. 95-112.
[13] S. Ljubinković, Trgovina ženama, Beograd, 2001, str. 121-136.
[14] S. Đuderija i dr., Standardizirani postupci različitih profesija u zaštiti i postupanju sa djecom i žrtvama svjedocima trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2007, str. 128-141.
[15] S. Brkić, Zaštita i pomoć žrtvama trgovine ljudima u svetlu međunarodnih pravnih standarda, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, broj 3/2007, str. 253-369.

uhvaćeno u mrežu trgovine ljudima[16]. Procenjeno je da je "tamna brojka" čak 6 miliona žrtava godišnje, a prema statistici CIA, trenutno se oko 27 miliona ljudi širom sveta nalazi u nekom obliku ropstva[17].

Na globalnom nivou, tokom 2016. godine identifikovano skoro 24. 000 žrtava trgovine ljudima, odnosno u proseku 254 žrtve po državi (ukupno je ovim izveštajem obuhvaćeno 97 država koje se odnose na 47% svetske populacije). Danas, posle pet godina, situacija je još dramatičnija, posebno sa migrantskim talasom iz zemalja Bliskog i Dalekog istoka, odnosno Afrike, prema zapadno-evropskom prostoru.

Takođe, iako su zabeleženi pozitivni trendovi u povećanju broja okončanih sudskih postupaka za krivična dela trgovine ljudima[18], ipak se i dalje ne može reći da su države obuhvaćene ovim izveštajem naročito uspešne u kažnjavanju učinilaca za ovo krivično delo[19]. U svim etapama društvenog razvoja kriminalitet se ispoljavao, naravno, u rzličitim oblicima i obimu, a sve mere koje je

[16] Procena stručnjaka Međunarodne organizacije za migracije (IOM). P. Šacer, „Svetski izveštaj o migracijama 2000", zajednički objavljen od strane Međunarodne organizacije za migracije i Ujedinjenih nacija. Videti takođe: F. T. Miko, „Trgovina ljudima: Odgovor SAD i međunarodne zajednice" (Izveštaj CRS-a za Kongres), Kongresna istraživačka služba — Biblioteka Kongresa. 2006, str. 1; Galager A. T. Šta nije u redu sa Globalnim indeksom ropstva? Pregled borbe protiv trgovine ljudima. 2017;(8). DOI: https://doi. org/10. 14197/atr. 20121786

[17] *Nasilje nad decom* — Studija Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. United Nations Office, Belgrade,
2007, str. 290-295.

[18] Grupa autora, Pojam trgovine ljudima, Beograd, 2004, str. 109-131.

[19] E. Nurkić Kačoper, Uloga države u ostvarivanju ljudskih prava i zaštiti žrtava organizovanog kriminaliteta u oblasti trgovine ljudima, doktorska disertacija (neobjavljena), Zenica, 2008, str. 128-145.

društvo preduzimalo imale su za cilj eliminaciju prestupničkog ponašanja.

Odrasla lica ženskog pola čine skoro polovinu svih identifikovanih žrtava trgovine ljudima, uz trend povećanja broja devojčica koje se seksualno iskorišćavaju, dok su muškarci u većem broju žrtve radne eksploatacije i čine više od polovine svih identifikovanih žrtava u posmatranom izveštajnom periodu[20].

U većini otkrivenih slučajeva se radilo o seksualnom iskorišćavanju žrtava, ali i tu postoje znatne razlike između pojedinih regiona u svetu[21]. U tom smislu, pojedina područja karakterišu različiti pojavni oblici ili vidovi ispoljavanja trgovine ljudima[22], a prisustvo oružanih sukoba, nizak stepen vladavine prava i nedostatak resursa za borbu protiv kriminaliteta uopšte pogoduju nastanku, širenju i razvoju pojave trgovine ljudima[23]. Kada je reč o području centralne i jugoistočne Evrope, podaci pokazuju da su žene dominantno zastupljene među žrtvama trgovine ljudima (četiri od pet identifikovanih žrtava), dok su neke države prijavile povećanje broja žrtava dece u odnosu na broj punoletnih žrtava[24].

---

[20] R. Krunić, Ilegalne migracije – krijumčarenje ljudi i trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 2/2005, str. 251-265.
[21] A. Galonja i dr., Zaštita žrtava i prevencija trgovine ljudima u Srbiji, Beograd, 2011, str. 71-94.
[22] E. Vranj, Kriminalistički aspekti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, magistarski rad (neobjavljen), Sarajevo, 2008, str. 49-63.
[23] V. Nikolić Ristanović, Trgovina ljudima u Srbiji, Temida, Beograd, broj 4/2005, str. 5-14.
[24] E. Kuzmanović, Lokalne zajednice u borbi protiv trgovine ljudima, Beograd, 2013, str. 98-132.

U ovom području, 70% žrtava su seksualno iskorišćavane, 17% lica su bila objekt napada trgovine ljudima u svrhe radne eksploatacije, dok je 13% lica činilo žrtve trgovine ljudima u druge svrhe iskorišćavanja. S druge strane, dominantna većina osumnjičenih, optuženih i osuđenih lica za krivična dela trgovine ljudima su muškarci (oko 80%)[25].

Zatvorske ustanove imaju veliku društvenu odgovornost za ostvarivanje svrhe i ciljeva kažnjavanja kriminalaca, odnosno efikasnog izvršenja sankcija i mera u sprečavanju kriminala[26]. U tom smislu, zatvorski sistem intenzivno sarađuje, sa policijom, tužilaštvom, sudovima, bezbednosnim službama, lokalnim samoupravama, ali i sa drugim delovima društva. Rezultati kvantitativnog istraživanja pokazuju da je na teritoriji Republike Srbije, od ukupnog broja osoba osumnjičenih za krivično delo trgovine ljudima, ženskog pola prijavljeno u 160 slučajeva u periodu 2000-2021. godine, što je 18,07% Od ukupnog broja osoba koje je tužilac optužio, prilikom podizanja optužnice za izvršenje krivičnog dela trgovine ljudima, ženskog pola optuženo u 11,12% slučajeva. Od broja ljudi osuđenih za krivično delo trgovine ljudima, sud je izrekao 53 presude ženama, što je 09,16% od ukupnog broja presuda. Iz nalaza u istraživanju, izvlači se zaključak: postoji značajan broj muških osoba na višem nivou: 725 osumnjičenih ili 81,19 %; 647 optuženih ili 88,87 %; i osuđenih 525 ili 90,83 % od ukupnog broja

[25] J. Berman et al., Trgovina ljudskim bićima na zapadnom Balkanu – procena potreba, Ženeva, 2014, str. 117-132.
[26] J. Igracki, Izvršenje krivičnih sankcija i mera u Srbiji, *Odgovornost i sankcije u krivičnom pravu: sa posebnim osvrtom na međunarodno krivično pravo.* Udruženje za međunarodno krivično pravo, Beograd, Tara, 2019, str. 395-396.

učinilaca krivičnog dela trgovine ljudima, na teritoriji Republike Srbije, u odnosu na osobe ženskog pola[27].

Rezultati istraživanja pokazuju da od ukupnog broja osumnjičenih lica 2.142.209 za izvršenje krivičnih dela na teritoriji Republike Srbije, broj prijavljenih da su izvršili krivična dela trgovine ljudima je 0,039%. Takođe, iz nalaza istraživanja, napominjemo da je od ukupnog broja 931.469 optuženih lica na teritoriji Srbije, tužilac je u 0,078% slučajeva podigao optužnicu za izvršenje krivičnog dela trgovine ljudima. Od ukupnog broja lica optuženih za izvršenje krivičnih dela, u 0,079% slučajeva sud je izrekao presudu o krivici da su počinili krivično delo trgovine ljudima[28].

Evropska unija u svom "Drugom izveštaju o napretku u borbi protiv trgovine ljudima"[29] iznosi nalaz da je u dvogodišnjem periodu (2015–2016.) ukupno 20.532 osobe (muškaraca, žena i dece) registrovano kao žrtve trgovine ljudima. Pri tome se napominje da je stvarna brojka žrtava trgovine ljudima znatno veća, uzimajući u obzir činjenicu da sve žrtve nažalost nisu otkrivene (tamna ili siva brojka kriminaliteta je visokog stepena)[30]. Prema ovom izveštaju, 68% svih

[27] Komparativna kvantitativna i kvalitativna korelacija: odnos broja osumnjičenih, optuženih i osuđenih lica koja su izvršila krivično delo trgovine ljudima: muškarci/žene u periodu 2000-2021. godine u Republici Srbiji: Bilteni br. 502, 514, 529, 546, 558, 576, 588, 603, 617, 629, 643, 653, 665, 677, 689, ck-12. URL: https://www. stat. gov. rs/en-US/ (pristupljeno: 18. novembra 2025).
[28] Ibid.
[29] S. Knežević, V. Božić, Ž. Nikač, Globalni regionalni aspekt pravnog i institucionalnog okvira za suzbijanje trgovine ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, broj 76/2017, str. 295-317.
[30] S. Ćopić, Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2004, str. 115-118.

identifikovanih žrtava su bile žene i devojčice, dok deca čine 23% (skoro četvrtinu) svih registrovanih žrtava.

Na području Evropske unije je zabeležen trend prema kojem je trgovina ljudima u svrhu seksualne eksploatacije najčešći pojavni oblik (56%), dok se na radno iskorištavanje žrtava odnosi 26% registrovanih slučajeva[31]. I ovde je identifikovan problem slabog, tj. neadekvatnog kažnjavanja za ova krivična dela, odnosno visoka "tamna" ili "siva" brojka kriminaliteta (veliki broj izvršenih krivičnih dela koja nisu iz različitih razloga poznata/prijavljena organima krivičnog gonjenja)[32]. Uvođenjem kazni lišenja slobode, jednog novog instrumenta represije, došlo se do progresa u poređenju sa represivnim aparatom starog i srednjeg veka, čiji je sadržaj bio uglavnom u smrtnoj kazni i mnogim svirepim telesnim kaznama[33]. Jedan od osnovnih ciljeva kaznene politike je svakako reakcija na kriminalne aktivnosti delinkvenata radi zaštite opštih vrednosti[34].

[31] T. Šurlan, Zabrana trgovine ljudima pod okriljem ljudskih prava, Bezbednost, Beograd, broj 2/2021, str. 5-21.

[32] S. Mijalković, Pojmovno razgraničenje trgovine ljudima i drugih sličnih pojava, Bezbednost, Beograd, broj 1/2005, str. 51-66.

[33]J. Igrački, Etičko-pravni aspekti kažnjavanja i kazne zatvora, *Zbornik IKSI*, 1/2016 , str. 105-118.

[34] J. Igrački, Politika strogog kažnjavanja: izazovi krivičnog prava u prevenciji kriminala. Bezbednost 1/2022, pp. 179-190. ISSN 0409-2953

1. Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima

U osnovi krivičnopravnih propisa u Republici Srbiji kojima je propisan sistem odgovornosti i kažnjivosti za krivična dela trgovine ljudima[35] zasnovanih na univerzalnim, odnosno regionalnim međunarodnim standardima[36] nalazi se pravnopolitički akt pod nazivom: "Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava u periodu 2017-2022. godine"[37]. No, prva strategija ove vrste sa sistemom preventivnih, odnosno represivnih mera u suprotstavljanju različitim oblicima/ vidovima ispoljavanja trgovine ljudima u Republici Srbiji je doneta znatno ranije. Naime, tokom 2006. godine Vlada Republike Srbije donela je "Strategiju borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji"[38].

Nova, danas važeća Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava u periodu 2017-2022. godine predstavlja, zapravo, drugi strateški dokument koji je Vlada Republike Srbije donela u cilju rešavanja problema trgovine ljudima[39]. Iako su uloženi značajni napori u rešavanju problema trgovine ljudima i dalje se ipak u Republici Srbiji prepoznaju kontinuirano skoro sve forme trgovine ljudima (među kojima se

[35] M. Šarić et al., Priručnik za sudije i tužioce u borbi protiv trgovine ljudima, Beograd, 2011, str. 78-94.
[36] S. Dusch, Le trafic d'êtres humains, Paris, 2002, str. 44-71.
[37] Službeni glasnik Republike Srbije broj 77/2017.
[38] Službeni glasnik Republike Srbije broj 111/2006.
[39] J. Matijašević, Z. Pavlović, Trgovina ljudima - uticaj i posledice po ljudska prava, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 7-8/2009, str. 21-32.

naročito ističu: seksualna eksploatacija, radna eksploatacija, prinuda na prosjačenje, prinuda na vršenje krivičnih dela, prinudni brakovi sa elementima eksploatacije i dr.)[40]. Statistička analiza ukazuje na veliki udeo domaćih državljana žrtava trgovine ljudima kojima je trgovano u okviru granica Republike Srbije, zatim porast broja dece žrtava trgovine ljudima, pojavu dualne ili višestruke eksploatacije žrtava, kao i porast broja domaćih državljana žrtava trgovine ljudima u inostranstvu i to muškaraca žrtava radne eksploatacije u industriji građevine i žena žrtava eksploatacije u prostituciji[41]. Usled povezanosti prosjačenja sa kriminalitetom, sa naročito izraženim trendom povezanosti sa nekim od pojavnih oblika organizovanog kriminaliteta u vidu trgovine ljudima, odnosno decom, društvena reakcija je uglavnom usmerena ka sprečavanju pojave ili bar njenom kanalisanju, premda dosadašnja iskustva govore da ni ove devijacije, kao ni druge, ne mogu biti eliminisane, sve dok pojedincima ili grupama obezbjeđuju satisfakciju za ponašanje[42].

Intenzivni mešoviti migracioni tokovi sa područja Bliskog Istoka, Azije i Afrike ka zemljama Evropske unije, preko teritorije Republike Srbije, usložnjavaju odgovor države i društva na problem

[40] I. Đorđević, S. Mijalković, Trgovina ljudima kao problem ljudske i nacionalne bezbednosti, Godišnjak Fakulteta bezbednosti, Beograd, 2011, str. 193-213.
[41] S. Mijalković, Suprotstavljanje trgovini ljudima i krijumčarenju migranata mogućnosti unapređenja bezbednosno-kriminalističke prakse nacionalnog sistema bezbednosti, Beograd, 2009, str. 78-102.
[42] S. Orlić, S. Karović i J. Igrački, *Prosjačenje i krivičnopravna zaštita maloljetnih lica u Bosni i Hercegovini.* Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu, XXI (1/2023). pp. 405-423. ISSN 1512-8571.

trgovine ljudima[43]. Među irregularnim migrantima, izbeglicama i tražiocima azila se svakako nalaze i one kategorije lica koje su posebno ranjive od trgovine ljudima i eksploatacije[44]. Upravo je od velikog značaja da se prepozna ova osetljiva grupa ljudi, te da im se obezbedi zakonita, efikasna, kvalitetna i blagovremena zaštita, a naročito za mlade devojke i decu koja putuju bez pratnje roditelja ili druge rodbine[45].

Ova Strategija ima za cilj da obezbedi sveobuhvatan i kontinuiran odgovor društva na trgovinu ljudima, u skladu sa dinamikom novih i sve brojnijih izazova, rizika i pretnji, na taj način što će se unaprediti sistem prevencije, pomoći i zaštite žrtava i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom[46]. Za očekivanje je da će do ostvarenja ovog cilja Strategije doći u prvom redu funkcionalnim povezivanjem i institucionalnom izgradnjom kapaciteta svih partnera. U tome treba ukazati da je Strategija izrađena u skladu sa aktuelnim politikama koje Evropska unija vodi na planu iskorenjivanja trgovine ljudima i migracija[47].

Postojeći normativni okvir u Republici Srbiji obezbeđuje u potpunosti kvalitetan i efikasan pravni osnov koji omogućava svestrani rad na prevenciji, zaštiti žrtava i suzbijanju trgovine

[43] Ž. Bjelajac, Fenomen trgovine ljudskim bićima, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 11-12/2008, str. 3-20.
[44] F. Stojanović, Bezbednost žrtava trgovine ljudima i pružalaca usluga i procena rizika, Beograd, 2021, str. 92-118.
[45] S. Veber, Obilježja trgovine ljudima u Republici Hrvatskoj, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 2/2011, str. 203-210.
[46] S. Dekić, J. Đorđević, M. Rees, Trgovina ljudima, Beograd, 2003, str. 78-94.
[47] S. Scarpa, Trafficking in human being – modern slavery, Oxford, 2008, str. 109-134.

ljudima, posebno sa aspekta zaštite ljudskih prava, odnosno sloboda[48]. U tome prednjači, na prvom mestu najviši pravni akt države - Ustav Republike Srbije[49]. U Ustavu je odredbom člana 26. koji nosi naziv: "Zabrana ropstva, položaja sličnog ropstvu i prinudnog rada[50]" izričito "zabranjeno držanje u ropstvu ili u položaju sličnom ropstvu" odnosno, "zabranjen je svaki oblik trgovine ljudima i prinudni rad".

Prema ovom ustavnopravnom rešenju niko ne može biti držan u ropstvu ili u položaju sličnom ropstvu. Zatim se navodi da je svaki oblik trgovine ljudima zabranjen. Takođe je zabranjen prinudni rad[51] (stav 3.). Prinudnim radom se smatra i seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica koje je u nepovoljnom položaju. No, Ustav je istakao da se "prinudnim radom" ne smatraju: a) rad ili služba lica na izdržavanju kazne lišenja slobode, ako je njihov rad zasnovan na principu dobrovoljnosti, uz novčanu nadoknadu, b) rad ili služba lica na vojnoj službi i c) rad ili služba za vreme ratnog ili vanrednog stanja ako je u skladu sa merama koje su propisane prilikom proglašenja ratnog ili vanrednog stanja.

Strategija, u nastavku teksta, ponavlja pojamno određenje "trgovine ljudima" shodno odredbi člana 388. Krivičnog zakonika. U

[48] V. Lalić, Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini – lokalna paradigma globalnog fenomena, Defendologija, Banja Luka, broj 19-20/2017, str. 151-160.
[49] Službeni glasnik Republike Srbije broj 98/2006 i 115/2021.
[50] I. Musa, Trgovina ljudima - ropstvo 21. stoljeća, Hum, Mostar, broj 17-18/2017, str. 88-113.
[51] D. Marinković, Ilegalna tržišta - procene globalnih prihoda, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, broj 4/2015, str. 1713-1730.

skladu sa tim, krivično delo trgovine ljudima[52] vrši lice koje silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanje ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima[53]. Konačno, za trgovinu ljudima može se goniti i lice koje zna ili je moglo znati da je neko lice žrtva trgovine ljudima, pa iskoristi njen položaj ili drugome omogući iskorišćavanje njenog položaja radi navedene eksploatacije.

Poseban značaj pri određivanju pojma, sadržine, karakteristika, te oblika/vidova ispoljavanja trgovine ljudima sa aspekta njenog sprečavanja, odnosno suzbijanja ima određenje pojma "žrtve". Tako se žrtvom smatra svako fizičko lice koje je podvrgnuto trgovini ljudima.

Pored toga, Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom sadrži čitavu lepezu različitih mera, sredstava i postupanja koje preduzimaju različiti društveni subjekti,

[52] M. Baljić, Normativno-pravni i institucionalni okvir borbe protiv trgovine ljudima u BIH s osvrtom na sudsku praksu, Stolac, 2020, str. 87-109.
[53] A. Dimčevska, I. Janković, Trgovina ljudima izbliza, Beograd, 2003, str. 51-69.

odnosno državni organi[54] (subjekti Strategije). To su: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo omladine i sporta, Ministarstvo spoljnih poslova, Ministarstvo kulture i informisanja, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, Bezbednosno-informativnu agenciju, kao i drugi državni organi, organizacije, organi lokalne vlasti, udruženja i organizacije civilnog društva.

Rezultati istraživanja sprovedenih do sada, kao i pribavljenih statističkih i analitičkih podataka ključnih subjekata Strategije (kao što su: resorna ministarstva, međunarodne organizacije i organizacije civilnog društva) ukazuju da se u Republici Srbiji prepoznaju kontinuirano skoro sve forme/oblici pojavnog ispoljavanja trgovine ljudima (među kojima se posebno ističu: seksualna eksploatacija, radna eksploatacija, prinuda na prosjačenje, prinuda na vršenje krivičnih dela i prinudni brakovi sa elementima eksploatacije.)[55]. Statistička analiza ukazuje na veliki udeo domaćih državljana žrtava trgovine ljudima kojima je trgovano unutar granica Republike Srbije, porast broja dece žrtava trgovine ljudima, pojavu dualne ili višestruke eksploatacije žrtava kao i porast broja domaćih državljana žrtava trgovine ljudima u inostranstvu i to muškaraca žrtava radne eksploatacije u industriji građevine i žena žrtava eksploatacije u

[54] S. Sali Terzić, Priručnik o zaštiti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2003, str. 77-94.
[55] D. Bundenberg, Borba protiv trgovine ljudima, Ženeva, 2009, str. 44-62.

prostituciji[56]. Takođe, postojeći podaci ukazuju da je ekonomska kriza čija je posledica nezaposlenost i siromaštvo u Republici Srbiji, uzrokovala porast vrbovanja dece, ali i vrbovanja odraslih lica u cilju seksualne i radne eksploatacije i iskorišćavanja u pornografske svrhe. Ove aktivnosti vrbovanja se sve češće vrše zloupotrebom savremenih tehnologija, mobilnim internetom i socijalnim mrežama[57].

U sprovođenju nacionalne politike prevencije, zaštite žrtava i suzbijanja trgovine ljudima uspostavljeno je partnerstvo nadležnih državnih organa i civilnog sektora, kako na operativnom nivou, tako i na polju kreiranja politika, odnosno uspostavljen je multidisciplinarni okvir rada zasnovan na zaštiti ljudskih prava žrtava, uspostavljena je regionalna i međunarodna saradnja, posebno međunarodna policijska saradnja i uspostavljen je odgovarajući strateški i normativni okvir[58].

U proteklom periodu su razvijeni brojni programi obuke iz oblasti borbe protiv trgovine ljudima, kojima su zaposleni u Ministarstvu unutrašnjih poslova, sistemu socijalne zaštite, javnim tužilaštvima, sudovima, zdravstvenim i obrazovnim ustanovama i volonteri u organizacijama civilnog društva, stručno osposobljeni za rad na prevenciji, prepoznavanju žrtava, pružanju pomoći i zaštiti žrtava i

[56] H. Hadžiomerović Muftić et al., Trgovina ljudima - prevencija i zaštita u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008, str. 96-116.
[57] D. Zejnilović, Problem trgovine ljudima u Crnoj Gori, Kriminalističke teme, Sarajevo, poseban broj, 2017, str. 510-525.
[58] E. Mujanović et al., Istraživanja sudske prakse procesuiranja trgovine ljudima u BIH, Sarajevo, 2022, str. 119-132.

krivičnom gonjenju učinilaca[59]. Osamdesetih godina 20. veka, u većini zapadnih zemalja je učinjen zaokret u politici kažnjavanja, tako da je znatno povećano kažnjavanje prestupnika kaznom zatvora očekujući da će doći do smanjenja kriminala[60]. Takođe su, sprovedeni i raznovrsni projekti u cilju obrazovanja i podizanja nivoa svesti mladih, kao i veliki broj vršnjačkih obrazovnih programa u cilju prepoznavanja složenosti problema i radi bolje identifikacije, pomoći i zaštite žrtava.

Postojeći sistem identifikacije žrtava[61] u Republici Srbiji razvijan je kroz proaktivan pristup, pre svega zaposlenih u policiji i sistemu socijalne zaštite, ali i zaposlenih u prosveti, zdravstvenim ustanovama i organizacijama civilnog društva, kao i onih koji rade sa tražiocima azila i povratnicima na osnovu Sporazuma između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave[62].

Na osnovu Zakona o socijalnoj zaštiti[63], Vlada Republike Srbije je aprila 2012. godine osnovala "Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima", koji se sastoji od dve organizacione jedinice. To su: a) Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima i b) Prihvatilište za žrtve trgovine ljudima. Osnivanjem ovog Centra započeo je proces institucionalizacije podrške žrtvama trgovine

[59] M. Senjak, Praćenje fenomena trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji, Beograd, 2006, str. 79-101.
[60] J. Igrački, *Efekti zatvora u resocijalizaciji osuđenika.* Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd. 2020, ISBN 978-86-80756-30-1
[61] Lj. Slijepčević, Trgovina ljudima – zaštita prava žrtava, Pravni informator, Beograd, broj 3/2012, str. 45-58.
[62] Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori broj 103/2007.
[63] Službeni glasnik Republike Srbije broj 24/2011 i 117/2022.

ljudima. Potrebne specijalizovane vidove podrške i programe reintegracije žrtvama trgovine ljudima, do sada su uglavnom obezbeđivale organizacije civilnog društva iz projektnih sredstava i donacija, kao što su: Privremena kuća (smeštaj i podrška), programi reintegracije, SOS telefon za žrtve trgovine ljudima, a uveden je i SOS telefon za nestalu decu.

U cilju otklanjanja uočenih problema i nedostataka u dosadašnjoj zaštiti žrtava trgovine ljudima, potrebno je u narednom periodu raditi na unapređivanju[64]: a) sistema institucionalne i operativne koordinacije koji još uvek nije u potpunosti funkcionalan, b) poslova suzbijanja trgovine ljudima koji još uvek u policiji nisu jedinstveni i specijalizovani (budući da više jedinica istovremeno ima nadležnosti u postupanju), c) zajedničkog i sveobuhvatnog sistema prikupljanja i analize podataka o trgovini ljudima[65], d) formalizovanja partnerstava u odgovoru na trgovinu ljudima na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou koje još uvek nije u potpunosti uspostavljeno, e) saradnje državnih organa[66] u okviru koncepta integrisanog upravljanja granicom i sistema sveobuhvatnog upravljanja migracijama, naročito kako bi se poboljšalo prepoznavanje i identifikacija žrtava trgovine ljudima među kategorijama ranjivih migranata i tražilaca azila, f) ravnomerne obučenosti i senzibilisanosti stručnjaka koji rade na prevenciji, zaštiti žrtava i

[64] B. Banović, Normativni okvir za suprostavljanje trgovini ljudskim organima, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, broj 3/2017, str. 70-97.
[65] I. Kovčo Vukadin, Suzbijanje trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, Zagreb, 2004, str. 178-192.
[66] S. Peković, Aktivnosti službenika uprave policije na uspešnoj identifikaciji i otkrivanju žrtava trgovine ljudima, Perjanik, Danilovgrad, broj 26/2011, str. 34-38.

suzbijanju trgovine ljudima, g) sistema identifikacije, zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno kada su u pitanju deca i ranjive kategorije migranata[67], h) posebnih programa podrške za grupe u riziku i ranjive kategorije migranata kada je u pitanju prevencija trgovine ljudima i podrška žrtvama trgovine ljudima[68], i) potrebnih ljudskih resursa (koji još uvek nemaju u dovoljnoj meri razvijene kompetencije u oblasti otkrivanja i procesuiranja slučajeva trgovine ljudima) i materijalnih resursa (budući da ne postoje stalna budžetska sredstva za finansiranje na polju prevencije, zaštite žrtava i suzbijanja trgovine ljudima), za kvalitetnu podršku žrtvama trgovine ljudima[69], j) svesti građana i medija o problemu trgovine ljudima, k) uspostavljanja i efikasnog rada Fonda za podršku žrtvama trgovine ljudima, l) procesa obeštećenja žrtava trgovine ljudima, u okviru parničnog postupka (koji je i dalje neefikasan jer ne omogućava u potpunosti odgovarajuće obeštećenje žrtava trgovine ljudima), m) delovanja prihvatilišta za urgentno zbrinjavanje žrtava trgovine ljudima Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima, n) institucije Nacionalnog izvestioca za problem trgovine ljudima, o) svesti zaposlenih u nadležnim organima i organima lokalne samouprave, stručnjaka, građana i medija o problemu iskorišćavanja dece i odraslih u prosjačenju sa elementima eksploatacije i trgovine ljudima

[67] A. Šabani, G. Kovačević, O organskoj vezi siromaštva, migracije i trgovine ljudima, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 3-4/2013, str. 53-66.
[68] S. Hasanbegović et al., Njen život poslije - iskustva pomoći žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj, Bijeljina, 2011, str. 96-131.
[69] M. Tomić, Žene žrtve trafikinga, Beograd, 2012, str. 29-47.

i p) svesti građana, medija i zdravstvenih radnika o problemu trgovine organima i njenim posledicama[70].

Za sprovođenje ove Strategije u Republici Srbiji potrebno je ojačati i uspostaviti institucionalni okvir koji podrazumeva: a) obrazovanje Radne grupe za sprovođenje i praćenje Strategije i b) imenovanje i Nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima.

Strategiju sprovode državni organi i organi lokalne samouprave Republike Srbije u okviru svojih nadležnosti u saradnji sa organizacijama civilnog društva[71]. U slučajevima kada je aktivnost u nadležnosti više organa, onaj organ koji ima pretežnu nadležnost preuzima odgovornost za njeno izvršenje, a svi ostali su imenovani kao partneri. Savetom za borbu protiv trgovine ljudima predsedava ministar nadležan za unutrašnje poslove, a čine ga članovi Vlade: ministar nadležan za poslove finansija, ministar nadležan za poslove prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, ministar nadležan za poslove rada, zapošljavanja, boračka i socijalna pitanja, ministar nadležan za poslove zdravlja, i ministar nadležan za poslove pravde, koji su nadležni za ključne oblasti sprovođenja ove strategije[72]. Ovaj Savet, pored ostalog, ocenjuje i napredak u sprovođenju Strategije i Akcionog plana, a na osnovu izveštaja Nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i daje predloge mera za rešavanje

[70] S. Mijalković, Teorijsko određenje pojma trgovine ljudima, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 2-3/2004, str. 173-192.
[71] N. Pajić, Trgovina ljudima – socioekonomski i kulturni činioci, Godišnak Fakulteta bezbednosti, Beograd, broj 1/2017, str. 237-256.
[72] M. Jovićević, Nevladin i vladin sektor na istom zadatku – borba protiv trgovine ljudima, Bezbjednost, Podgorica, broj 6/2009, str. 26-28.

uočenih problema, angažovanja potrebnih resursa i usklađuje postupanje nadležnih državnih organa i drugih organizacija i institucija koja su od značaja za borbu protiv trgovine ljudima[73]. Takođe, teoretičari konsekvencijalizma dokazuju da kažnjavanje može imati više uticaja na redukciju kriminala od bilo koje druge prakse, i da je to ono što opravdava primenu kazne. [74]

Za operativno sprovođenje Akcionog plana ministar unutrašnjih poslova[75], (koji je istovremeno i predsednik Saveta za borbu protiv trgovine ljudima) obrazuje Radnu grupu za sprovođenje i praćenje Strategije sastavljenu od predstavnika ministarstava i državnih organa, koji poseduju stručna znanja iz oblasti od značaja za sprovođenje Strategije: Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravde, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva finansija, Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, Ministarstva kulture i informisanja, Ministarstva omladine i sporta, Ministarstva spoljnih poslova, Republičkog javnog tužilaštva, Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Bezbednosno-informativne agencije, Komesarijata za izbeglice i migracije, Tima za socijalno uključivanje i smanjenje uočenih problema, angažovanja potrebnih resursa i usklađuje postupanje nadležnih državnih organa i drugih organizacija i

[73] I. Pekić, Pravni mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, Društveni odgovor, Podgorica, broj 2/2022, str. 600-616.
[74] J. Igrački, (2025) *Suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u Republici Srbiji.* Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd. ISBN 978-86-80756-76-9.
[75] I. Kovčo Vukadin, S. Veber, Aktivnosti MUP-a Republike Hrvatske u suzbijanju trgovine ljudima, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-4/2006, str. 65-79.

institucija koja su od značaja za borbu protiv trgovine ljudima[76]. Takođe, teoretičari konsekvencijalizma dokazuju da kažnjavanje može imati više uticaja na redukciju kriminala od bilo koje druge prakse, i da je to ono što opravdava primenu kazne. [77]

Za operativno sprovođenje Akcionog plana ministar unutrašnjih poslova[78], (koji je istovremeno i predsednik Saveta za borbu protiv trgovine ljudima) obrazuje Radnu grupu za sprovođenje i praćenje Strategije sastavljenu od predstavnika ministarstava i državnih organa, koji poseduju stručna znanja iz oblasti od značaja za sprovođenje Strategije: Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravde, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva finansija, Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, Ministarstva kulture i informisanja, Ministarstva omladine i sporta, Ministarstva spoljnih poslova, Republičkog javnog tužilaštva, Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Bezbednosno-informativne agencije, Komesarijata za izbeglice i migracije, Tima za socijalno uključivanje i smanjenje definisanih pokazatelja[79]. Interne informacije se sistematski upoređuju sa eksternim izvorima informacija, poput intervjua, istraživanja javnog mnjenja i drugih izvora. U zavisnosti od vrste

[76] I. Pekić, Pravni mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, Društveni odgovor, Podgorica, broj 2/2022, str. 600-616.
[77] J. Igrački, (2025) *Suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u Republici Srbiji.* Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd. ISBN 978-86-80756-76-9.
[78] I. Kovčo Vukadin, S. Veber, Aktivnosti MUP-a Republike Hrvatske u suzbijanju trgovine ljudima, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-4/2006, str. 65-79.
[79] M. Babović, Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2022, str. 198-129.

pokazatelja, procenjuje se realizacija i efekti planiranih i realizovanih aktivnosti, kao i institucionalne i zakonodavne promene[80].

2. Zaštita dece od trgovine ljudima radi pornografije i prostitucije

Pitanje prevencije i zaštite dece od trgovine ljudima i iskorišćavanja u prostituciji i pornografiji[81] nameće se kao posebno društveno, socijalno i pravno pitanje i zahteva sistemsko, temeljno i sinhornizovano bavljenje. Uzimajući u obzir dimenzije, učestalost, specifične pojavne oblike trgovine decom, te uzrast, zrelost, ranjivost i posledice koje iskustvo žrtve ostavlja na decu, evidentna je neophodnost da se problem trgovine decom i iskorišćavanje dece u pornografiji i prostituciji, kao i njihova sveobuhvatna zaštita izdvoji kao poseban cilj koji precizno utvrđuje pravce daljeg delovanja u skladu sa specifičnim potrebama deteta[82]. Osamdesetih godina 20. veka, u većini zapadnih zemalja učinjen je zaokret u politici kažnjavanja, tako da je znatno povećano kažnjavanje prestupnika kaznom zatvora očekujući da će doći do smanjenja kriminala.

Preporuke Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija koje su upućene Republici Srbiji kao državi ugovornici Konvencije o pravima deteta ukazuju na neophodnost hitne izrade sveobuhvatne nacionalne strategije za sprečavanje trgovine ljudima koja predviđa

[80] M. Dottridge, R. Ackermnan, P. Cazenake, Monitoring i evaluacija politike subijanja trgovine ljudima, Beograd, 2020, str. 89-112.
[81] J. Krunić, Analiza usluga zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima, Beograd, 2021, str. 93-118.
[82] B. Ristivojević, Mit o trgovini ljudima u međunarodnom krivičnom pravu, Novi Sad, 2015, str. 67-91.

posebne mere zaštite i pomoć deci žrtvama trgovine ljudima[83]. Ove smernice nalažu da se zakonima, politikama, programima i intervencijama deca koja su bila predmet trgovine decom, tretiraju odvojeno od odraslih lica[84].

U cilju odgovora na ovako postavljene zahteve, Strategija predviđa posebne aktivnosti i zadatke koji obezbeđuju da deca u Republici Srbiji, odrastaju u okruženju bezbednom od trgovine ljudima, iskorišćavanja u pornografiji i prostituciji[85]. Ovi programi proizilaze iz Konvencije o pravima deteta, kojom se na sveobuhvatan način garantuju prava deteta koja počivaju na temeljnim principima: a) pravo deteta na život, opstanak i razvoj, b) nediskriminacija, c) najbolji interes deteta i d) participacija dece u pitanjima koja se odnose na njih[86].

Na osnovu sprovedenih analiza, imajući u vidu dinamiku novih izazova, rizika i pretnji stvorena je pretpostavka za izradu vizije – to je obezbeđeno poštovanje i zaštita ljudskih prava kao odgovor na trgovinu ljudima[87].

Kao opšti cilj Strategije javlja se obezbeđenje kontinuiranog sveobuhvatnog odgovora društva na trgovinu ljudima, u skladu sa

[83] M. Dotridge et al., Fenomen trgovinom djecom u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 76-94.
[84] V. Nikolić Ristanović, Strukturalna viktimizacija i trgovina ljudima u Srbiji, Temida, Beograd, broj 4/2008, str. 5-21.
[85] R. Kulašin et al., Priručnik za djecu i mlade osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini o prevenciji trgovine ljudima, Sarajevo, 2011, str. 109-126.
[86] Grupa autora, Prevencija u cilju jačanja svijesti o opasnosti trgovine ljudima, Sarajevo, 2007, str. 109-141.
[87] Grupa autora, Okvir za zaštitu domaće žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Visoko, 2007, str. 129-151.

dinamikom novih izazova, rizika i pretnji, kroz unapređen sistem prevencije, pomoći i zaštite žrtava i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom funkcionalnim povezivanjem i institucionalnom izgradnjom kapaciteta svih partnera[88].

S druge strane, kao posebni ciljevi Strategije koji se odnose na zaštitu dece od trgovine ljudima radi pornografije i prostitucije javljaju se sledeći[89]:

1) sistemski ojačano partnerstvo u odgovoru na trgovinu ljudima na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou[90] - složenost i multidisciplinarnost pojave trgovine ljudima zahteva, pre svega, unapređenje partnerstva u odgovoru na trgovinu ljudima na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Imajući u vidu ovu činjenicu, neophodno je u narednom periodu nastaviti sa jačanjem sistema nacionalne koordinacije i praćenja aktivnosti u odgovoru na trgovinu ljudima kroz obezbeđivanje intenzivne saradnje državnih organa i institucija sa organima lokalne samouprave, organizacijama civilnog društva; akademskom zajednicom, kompanijama koje promovišu društveno odgovorno poslovanje, udruženjima poslodavaca, sindikatima i medijima,

[88] V. Nikolić Ristanović, Informisanost stručnjaka u Srbiji sa problemom trgovine ljudima – rezultati istraživanja, Istraživanja u defektologiji, Beograd, broj 4/2004, str. 197-210.
[89] M. Kostić, A. Mihajlović, Suzbijanje i sprečavanje trgovine ljudima u Srbiji, Facta universitatis, Law and Politics, Niš, broj 2/2012, str. 101-110.
[90] E. Mujanović et al., Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2016, str. 89-117.

2) unapređena prevencija i smanjen uticaj uzroka trgovine ljudima u skladu sa dinamikom novih izazova, rizika i pretnji[91] - unapređenje prevencije i smanjen uticaj uzroka trgovine ljudima biće obezbeđeno stalnim sprovođenjem programa obuke za one državne službenike koji mogu doći u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima uključujući i ranjive kategorije migranata i dece koja se kreću bez pratnje roditelja ili staratelja[92], stalnim sprovođenjem programa osnaživanja posebno ranjivih grupa, razvijanjem sistema ranog upozoravanja (early warning system – EWS) u vezi sa rizicima koji mogu dovesti do trgovine ljudima, stalnim sprovođenjem programa ekonomskog osnaživanja, odgovornim medijskim izveštavanjem o problemu trgovine ljudima, podizanjem svesti javnosti putem podrške proizvodnji medijskih sadržaja o problemu trgovine ljudima, promocijom Nacionalne telefonske linije za prevenciju trgovine ljudima i sveobuhvatnim merama podizanja svesti javnosti, državnih službenika i članova organizacija civilnog društva o uzrocima trgovine ljudima, a naročito u cilju obeshrabrivanja potražnje za svim oblicima trgovine ljudima[93].

Unapređenje prevencije trgovine ljudima[94] će biti obezbeđeno u skladu sa dinamikom novih izazova, rizika i pretnji uključujući i sve

[91] S. Rizvo et al., Smjernice o postupanju regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2011, str. 154-172.
[92] G. Wylie, The International politics of human trafficking, London, 2016, str. 117-129.
[93] D. Bojić, Efikasnost MUP Republike Srpske u borbi protiv trgovine ljudima – izazovi i prepreke, Bezbjednost, policija, građani, Banja Luka, broj 3-4/2013, str. 181-194.
[94] V. Obradović, Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2004, str. 89-113.

izraženije mešovite migracione tokove koji vode preko teritorije Republike Srbije i rizike od trgovine ljudima za ranjive kategorije migranata i tražilaca azila[95]. Pored toga, za unapređenje prevencije naročito treba imati u vidu da se aktivnosti vrbovanja za trgovinu ljudima, reklamiranje i eksploatacija sve češće vrše zloupotrebom savremenih tehnologija, mobilnim internetom i socijalnim mrežama,

3) unapređen proaktivan sistem otkrivanja slučajeva trgovine ljudima, efikasno procesuiranje fizičkih i pravnih lica i pravna zaštita žrtava trgovine ljudima[96] - otkrivanje slučajeva trgovine ljudima biće unapređeno specijalizovanjem jedinica za borbu protiv trgovine ljudima[97] u okviru kriminalističke policije, blagovremenim prikupljanjem, analizom, prosleđivanjem i razmenom informacija, primenom posebnih dokaznih radnji i jačanjem saradnje i timskim radom policije, tužilaštva i drugih državnih organa radi efikasnog otkrivanja i procesuiranja slučajeva trgovine ljudima u sudskom postupku. U sudskom postupku biće obezbeđena sveobuhvatna i efikasna zaštita žrtava trgovine ljudima, kroz unapređene programe zaštite svedoka, pravne zaštite žrtava trgovine ljudima, bezbednosti žrtava, sprečavanjem sekundarne viktimizacije i efikasnim mehanizmom za obeštećenjem žrtava trgovine ljudima[98],

---

[95] S. Rizvo, E. Mujanović, Identifikacija relevantnih standarda zaštite žrtava trgovine ljudima, Sarajevo, 2015, str. 55-73.
[96] S. Rizvo, E. Mujanović, Trgovina ljudima radi eskploatacije radne snage – političke dileme, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2014, str. 39-58.
[97] S. Dostić, Uloga granične policije u borbi protiv trgovine ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 3/2007, str. 144-167.
[98] S. Mijalković, M. Bajagić, Globalizacija ilegalnih migracija i trgovine ljudima kao izazov i pretnja nacionalnoj bezbednosti, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2007, str. 321-339.

4) unapređen sistem identifikacije, zaštite, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima kroz dugoročne i održive programe socijalnog uključivanja[99] - sistemi identifikacije, zaštite, pomoći i podrške žrtvama će biti unapređeni uspostavljanjem potpunog funkcionisanja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima, doslednom primenom Nacionalne liste pokazatelja, dostupnošću specijalizovanih smeštajnih kapaciteta i dugoročnih i održivih programa socijalnog uključivanja žrtava trgovine ljudima[100] i

5) deca su zaštićena od trgovine ljudima i iskorišćavanja u pornografiji i prostitucijii njihovim posledicama, posebnim participativnim programima koji se sprovode u njihovom najboljem interesu[101] - unapređenje prevencije i smanjen uticaj uzroka trgovine ljudima, iskorišćavanja u pornografiji i prostituciji[102] na decu biće obezbeđeno stalnim sprovođenjem programa obuke za one državne službenike koji mogu doći u kontakt sa decom žrtvama, unapređenjem nastavnih sadržaja visokoškolskih ustanova gde se školuju stručnjaci koji rade sa decom, stalnim sprovođenjem participativnih preventivnih programa koji su u skladu sa trendovima kao što su migracije dece (dobrovoljne i prisilne) i zloupotrebe komunikacionih i informacionih tehnologija za trgovinu decom i

[99] S. Softić, Pravni i institucionalni okvir za borbu protiv trgovine ljudima, Kriminalističke teme, poseban broj, Sarajevo, 2013, str. 10-20.
[100] V. Obradović, Trgovina ljudima u svrhu seksualne eksploatacije u Bosni i Hercegovini, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2005, str. 67-85.
[101] A. Korać Graovac, Obiteljskopravna zaštita djece bez pratnje koje su žrtve trgovanja ljudima, Zbornik radova, Pravna zaštita djece bez pratnje, Zagreb, 2014, str. 81-96.
[102] M. Anđelković, Prostitucija i ilegalna migracija kao pojave iza kojih se krije moguća trgovina ljudima, Temida, Beograd, broj 4/2003, str. 47-53.

iskorišćavanje u pornografiji i prostituciji (participativni preventivni programi su naročito prilagođeni deci iz ugroženih društvenih grupa), sprovođenjem programa za decu u osnovnoškolskom i srednješkolskom obrazovanju koji naglašavaju neprihvatljivost diskriminacije polova i njene posledice[103].

Otkrivanje i procesuiranje slučajeva trgovine decom i iskorišćavanja u pornografiji i prostituciji[104] će biti u skladu sa proaktivnim pristupom, čiji je cilj da se olakša položaj dece kao žrtava i oštećenih u postupku[105]. Zaštita dece žrtava biće[106] obezbeđena uspostavljanjem kapaciteta za urgentno zbrinjavanje, uz unapređivanje saradnje svih onih koji rade sa decom i razvoj specijalizovanih službi i usluga sprovođenjem specifičnih participativnih programa za zaštitu i održivo socijalno uključivanje dece žrtava trgovine ljudima i žrtava iskorišćavanja u pornografiji i prostituciji[107].

[103] S. Hunček, Asistencija žrtava trgovine ljudima kroz prizmu državnog referalnog mehanizma u Bosni i Hercegovini, Kriminalističke teme, Sarajevo, poseban broj, 2017, str. 116-139.
[104] V. Glasnović Gjoni, Neka saznanja o žrtvama trgovine ljudima na Kosovu radi prostitucije, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 1/2005, str. 253-263.
[105] S. Huskić, Izravno asistiranje žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008, str. 213-253.
[106] D. Kurić Hodžić, Radna eksploatacija djece kao oblik trgovine ljudima Bosni i Hercegovini, Kriminalističke teme, poseban broj, 2017, str. 336-350. [106] M. Reljanović, Sprečavanje eksploatacije dece - međunarodni standardi i stanje u Srbiji, Strani pravni život, Beograd, broj 2/2008, str. 87-106.
[107] V. Obradović, Trgovina ljudima u svrhu seksualne eksploatacije u Bosni i Hercegovini, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2005, str. 67-85.

3. Podrška i pomoć žrtvama krivičnih dela

Na osnovu člana 38, stav 1. Zakona o planskom sistemu Republike Srbije[108] Vlada Republike Srbije je usvojila Nacionalnu strategiju za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020-2025. godine[109]. Njeno usvajanje je motivisano potrebom da se reformski procesi usmereni na unapređenje položaja žrtava i svedoka u skladu sa standardima Evropske unije planiraju i urede na sveobuhvatan i sistemski način, uzimajući u obzir potrebu očuvanja i unapređenja dostignutog nivoa standarda u normativnom okviru i njegovoj primeni. Ona je tako zamenila do tada važeću Strategiju prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava za period 2017-2022. godine[110].

Proces usaglašavanja nacionalnih pravnih sistema sa standardima EU u oblasti procesnih garancija jedan je od najvećih izazova ne samo za države kandidate, kao što je Republika Srbija, već i za države članice, imajući u vidu dinamiku promena i unapređenja zakonodavstva Evropske unije u ovoj oblasti. Ovo posebno važi za države koje ne pripadaju kontinentalnoj pravnoj tradiciji, budući da u njihovoj, tradicionalno stranačkoj koncepciji postupka, prava žrtve nisu bila u fokusu. Uvažavajući ranija nastojanja da se kroz usvajanje posebnih zakona i strateških dokumenata unapredi položaj pojedinih kategorija žrtava (posebno žena i dece), usvajanje nove Strategije rezultat je strateškog opredeljenja Republike Srbije da se svim

[108] Službeni glasnik Republike Srbije broj 30/2018.
[109] Službeni glasnik Republike Srbije broj 65/2023.
[110] Službeni glasnik Republike Srbije broj 77/2017.

žrtvama i svedocima krivičnih dela obezbedi adekvatan nivo procesnih prava, kao i sistemska, stručna i dostupna pomoć i podrška, kao i poseban nivo zaštite naročito ranjivim kategorijama žrtava[111].

Strategija ozbiljno zadire u pitanja reforme kaznenopravnog i pravosudnog sistema, ali se u određenoj meri odnosi i na sistem socijalne zaštite, ljudskih prava i obrazovanja[112]. Time se u velikoj meri u našoj državi ostvaruju ciljevi postavljeni Direktivom 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. godine kojom se uspostavljaju minimalni standardi u vezi sa pravima, podrškom i zaštitom za žrtve krivičnih dela, koja je zamenila Okvirnu odluku Saveta 2001/220/PUP (SL L 315) od 14. novembra 2012. godine[113].

Korak koji je u procesu usaglašavanja sa Direktivom najzahtevniji u organizacionom i finansijskom smislu, ali ujedno treba da donese i najveću kvalitativnu razliku u odnosu na trenutno stanje, jeste uspostavljanje mreže službi za podršku žrtvama i svedocima na teritoriji čitave Republike Srbije. Trenutno, pružanje pomoći i podrške žrtvama i svedocima uglavnom je bazirano na aktivnostima službi uspostavljenih pri svim višim sudovima i tužilaštvima, Tužilaštvu za ratne zločine, Tužilaštvu za organizovani kriminal i Prvom osnovnom javnom tužilaštvu u Beogradu; pojedinih

[111] M. Anđelić, Zaštita ljudskih prava žrtava trgovine ljudima, magistarski rad (neobjavljen), Podgorica, 2002, str. 41-52.
[112] B. Pešić, Trgovina ljudima, Beograd, 2009, str. 38-62.
[113] S. Mijalković, Kriminalističko-obaveštajni rad u prevenciji međunarodnih organizovanih ilegalnih migracija, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2007, str. 75-92.

organizacija civilnog društva, pravnih klinika i centara za socijalni rad[114].

Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela definiše opšti cilj i posebne ciljeve, kao i principe na kojima se zasniva njihova realizacija, kroz sprovođenje predviđenih mera. Opšti cilj Strategije se ogleda u funkciji sveobuhvatne reforme u sektoru pravde a u sklopu pristupnih pregovora Republike Srbije sa Evropskom unijom, kojom će se unaprediti kvalitet pravosuđa i nivo zaštite ljudskih prava učesnika u postupku. Tako određeni opšti cilj usaglašen je sa drugim ciljevima reforme pravosuđa i unapređenja ljudskih prava, a naročito procesnih garancija, pri čemu je sagledana njihova međuzavisnost[115].

Realizacija opšteg cilja Strategije uključuje ostvarenje tri posebna cilja. To su[116]:

a) uspostavljanje održive Nacionalne mreže službi podrške žrtvama i svedocima krivičnih dela u Republici Srbiji, uz očuvanje i kontinuirano unapređenje dostignutih standarda kvaliteta i dostupnosti usluga podrške,

b) unapređenje dostupnosti, kvaliteta i efikasnosti primene mera zaštite žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji, sa posebnom pažnjom na zaštiti posebno osetljivih kategorija žrtava i svedoka i

[114] G. Nikolić, Neki zakonski i praktični aspekti krivičnog dela trgovine ljudima u Republici Srbiji, Bezbednost, Beograd, broj 2/2012, str. 277-290.
[115] Đ. Alempijević, S. Savić, D. Ječmenica, B. Aleksandrić, Klinička sudsko-medicinska ekspertiza žrtava trgovine ljudskim bićima, Temida, Beograd, broj 1/2004, str. 37-49.
[116] I. Koričanac, Trgovina ljudima - trauma i psihoterapija, Beograd, 2013, str. 61-84.

c) podizanje svesti žrtava i svedoka krivičnih dela o pravima koja im pripadaju u pravnom sistemu Republike Srbije, kao i kontinuirano informisanje opšte javnosti u ovoj oblasti. Radi efikasnije primene postavljenih ciljeva Strategije sledi usvajanje odgovarajućeg Akcionog plana kojim se preciziraju brojne i različite aktivnosti, rokovi, nadležni subjekti i pokazatelji uspeha.

Za potrebe Strategije, pojam žrtve tumači se u skladu sa članom 2. Direktive 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta kojom se uspostavljaju minimalni standardi u vezi sa pravima, podrškom i zaštitom za žrtve krivičnih dela (2012.). Prema ovim rešenjima žrtva je "fizičko lice koje je pretrpelo štetu, uključujući fizičku, psihičku ili emocionalnu štetu ili ekonomski gubitak koji je neposredno prouzrokovan krivičnim delom, kao i članovi porodice lica čija je smrt neposredno prouzrokovana krivičnim delom i koji su pretrpeli štetu kao posledicu smrti tog lica, odnosno neposredne žrtve[117]. Članovi porodice su supruga, odnosno supružnik, osoba koja živi sa neposrednom žrtvom u trajnoj životnoj zajednici, u zajedničkom domaćinstvu te na stabilnoj i stalnoj osnovi, srodnici u pravoj liniji, braća i sestre, te lica koja su zavisna od neposredne žrtve".

Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela definiše se zasniva na sledećim principima[118]. To su:

[117] S. Mijalković, Intelligence led suppression of international organized migrants smuggling and human trafficking, Zbornik radova, Internal affairs and justice in the process of the European integration and globalization, Bucharest, 2010, str. 930-940.
[118] S. Jovanović et al., Nacionalni mehanizam upućivanja žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji, Beograd, 2008, str. 109-121.

1) posvećenost evropskim standardima – budući da je usvajanjem Direktive pitanje položaja žrtava krivičnih dela po prvi put sveobuhvatno, detaljno i uniformno uređeno na prostoru čitave Evropske unije, a da je Republika Srbija posvećena procesu evropskih integracija, sadržina Direktive uzeta je kao okvir relevantnih standarda sa kojima je neophodno usaglasiti normativni i institucionalni okvir Republike Srbije,

2) sveobuhvatnost i uniformnost u pristupu svim žrtvama krivičnih dela[119] – budući da je Republika Srbija u prethodne dve decenije, kroz čitav niz normativnih akata, tretirala pitanje položaja različitih kategorija žrtava, usvajanjem Strategije postiže se sveobuhvatnost i uniformnost u pristupu svim žrtvama krivičnih dela, kroz obezbeđivanje Direktivom zagarantovanih prava,

3) očuvanje i unapređenje postojećih dostignuća, njihova unifikacija i činjenje dostupnim svim žrtvama krivičnih dela – imajući u vidu postignuća u određenim segmentima normativnih i institucionalnih garancija položaja žrtava u Republici Srbiji, Strategija teži njihovom očuvanju, unapređenju, unifikaciji i činjenju dostupnim svim žrtvama krivičnih dela. Oslanjanje na ovaj princip od ključnog je značaja za očuvanje već dostignutog nivoa zaštite prava pojedinih naročito osetljivih kategorija žrtava, poput dece, žrtava trgovine ljudima, ratnih zločina i žrtava nasilja u porodici,

4) racionalna upotreba i objedinjavanje resursa – imajući u vidu postojeće angažovanje ljudskih i materijalnih resursa u oblasti

[119] A. Dimčevska, I. Janković, Trgovina ljudima izbliza, Beograd, 2003, str. 98-121.

podrške i zaštite žrtava krivičnih dela, kao i precizno utvrđene potrebe zasnovane na parametrima funkcionisanja krivičnopravnog sistema Republike Srbije i odredbama Direktive, reformski koraci predviđeni Strategijom i pratećim Akcionim planom teže racionalnoj upotrebi resursa, njihovom objedinjavanju i sinergiji,

5) institucionalizacija i koordinacija – budući da je inicijative vezane za unapređenje položaja žrtava u Republici Srbiji do sada karakterisao metodološki i pluralizam centara koordinacije, uz nedostatak komunikacije, koordinacije i standardizovanih mehanizama saradnje između javnog i civilnog sektora, Strategija teži uspostavljanju jasnih, normativno zasnovanih mehanizama institucionalizacije, standardizacije i koordinacije podrške i zaštite žrtava i svedoka krivičnih dela,

6) održivost rešenja i postepeno unapređenje – imajući u vidu važnost oblasti koju uređuje Strategija, kako iz ugla adresata, tako i iz ugla evropskog puta Republike Srbije, ali i raspoložive resurse, Strategija će težiti uvođenju rešenja za koja je moguće obezbediti održivost. Pored toga, Strategija pruža jasne predikcije postepenog unapređenja položaja žrtava krivičnih dela, naročito u pogledu razvoja službi podrške žrtvama[120]. Ovakav pristup treba da obezbedi dugoročno planiranje i adekvatnu dinamiku reformi, motivisane dostizanjem međuciljeva (*milestones*) i

7) kontinuirano praćenje i evaluacija rezultata – Strategijom je prepoznata potreba uspostavljanja efikasnog mehanizma monitoringa, koji bi objedinio potrebu praćenja i evaluacije rezultata

[120] S. Mujanović, Trgovina ljudima, Sarajevo, 2012, str. 78-95.

sprovođenja Strategije, sa praćenjem i usmeravanjem procesa uspostavljanja (a kasnije i funkcionisanja) mreže službi podrške žrtvama.

Pružaocem pomoći i podrške žrtvama i svedocima krivičnih dela smatra se lice čije su stručne kvalifikacije, znanja i veštine sertifikovani od strane resornog ministarstva u posebno uređenom postupku i koje je stalno ili povremeno angažovano u nekoj od službi koja čini deo Nacionalne mreže.

Službama podrške žrtvama krivičnih dela[121] smatraju se službe podrške žrtvama osnovana pri višim sudovima u Republici Srbiji, službe za pomoć i podršku oštećenima i svedocima pri sudovima posebne nadležnosti (za organizovani kriminal, odnosno za ratne zločine), službe podrške žrtvama koje funkcioniše u okviru drugih državnih organa ili institucije, kao i službe podrške žrtvama koje funkcionišu u okviru organizacija civilnog društva a integrisane su u sistem Nacionalne mreže u skladu sa kriterijumima i posebno propisanom procedurom, uređenim aktom koji donosi ministar pravde[122]. Pri tome se ne dira u pravo organizacija civilnog društva da nezavisno od Nacionalne mreže, a na osnovu resursa koje same obezbede, sprovode programe podrške i pomoći žrtvama[123].

---

[121] M. Anđelković et al., Trgovina ljudima, Beograd, 2020, str. 66-94.

[122] Činjenica da je konkretna služba podrške osnovana i/ili funkcioniše pri određenoj instituciji ili nevladinoj organizaciji ne prejudicira niti podrazumeva njenu prirodu ili pripadnost instituciji odnosno organizaciji, i ne čini ih sudskim, tužilačkim i sl, već isključivo službama podrške žrtvama i svedocima krivičnih dela.

[123] A. Petrović, V. Vlahović, N. Koprivica, Priručnik o trgovini ljudima za zaposlene u socijalnim službama za sprovođenje zakona, Podgorica, 2015, str. 65-84.

U okviru službi osnovanih pri višim sudovima se ostvaruje primarna, odnosno opšta podrška žrtvama i svedocima, dok je pružanje sekundarne, odnosno specijalizovane podrške omogućeno, u zavisnosti od procene individualnih potreba žrtve, stručnih kapaciteta pružalaca angažovanih u konkretnoj službi i dostupnih programa na području suda, ili u okviru same službe ili kroz upućivanje u službe sekundarne, odnosno specijalizovane podrške pri partnerskim organizacijama civilnog društva i institucijama Republike Srbije. Tako su službe podrške žrtvama krivičnih dela osnovane u okviru različitih državnih organa i institucija Republike Srbije (javna tužilaštva, viši sudovi, centri za socijalni rad, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima, psihološka savetovališta, službe besplatne pravne pomoći pri jedinicama lokalne samouprave, službe za podršku deci žrtvama i svedocima itd.).

Ceneći dostignuća i dosadašnje angažovanje organizacija civilnog društva u oblasti pružanja podrške žrtvama krivičnih dela, kao i njihove stručne kapacitete i iskustva one su u značajnoj meri doprinele procesu uspostavljanja i unapređenja efikasnog rada Nacionalne mreže. Poseban značaj i potencijalnu ulogu službi podrške koje funkcionišu pri organizacijama civilnog društva se prepoznaju u oblasti pružanja specijalizovane podrške posebno osetljivim kategorijama žrtava i svedoka, poput maloletnika, žrtava nasilja u porodici ili žrtava trgovine ljudima. Imajući u vidu postojeće nedostatke u normativnom i institucionalnom okviru Republike Srbije i principe na kojima se zasniva Strategija, Nacionalna mreža službi podrške žrtvama i svedocima krivičnih dela

trebalo bi da se zasniva na tri ključna principa. To su[124]: a) dostupnost usluga podrške, b) maksimalno iskorišćenje postojećih resursa i c) održivost funkcionisanja i kvaliteta mreže službi podrške.

U okviru uspostavljenog sistema Nacionalne mreže, žrtvama i svedocima krivičnih dela obezbeđuje se efikasna, kvalitetna, pravovremena i zakonita aktivnost[125]:

a) primarne (opšte) mere podrške i pomoći - pružanje neophodnih informacija o pravima i položaju žrtve i svedoka u krivičnom postupku; pružanje informacija o dostupnim službama podrške i uslugama sekundarne, odnosno specijalizovane pomoći i podrške u okviru Nacionalne mreže; individualna procena specifičnih potreba žrtava; pružanje emocionalne podrške; informisanje žrtve o puštanju učinioca na slobodu i

b) sekundarne (specijalizovane) mere podrške i pomoći – obuhvataju sledeće mere: pružanje psihološke i psihosocijalne podrške, medicinsku pomoć, zbrinjavanje u okviru sigurnih kuća, pružanje besplatne pravne pomoći[126], uključivanje u individualne i grupne tretmane rehabilitacije i uključivanje u programe psihosocijalnog i ekonomskog osnaživanja.

Članom 16. evropske Direktive predviđeno je da žrtva ima pravo da u okviru krivičnog postupka dobije odluku o naknadi štete od strane učinioca, u razumnom vremenskom okviru, izuzev u slučajevima kada zakon predviđa da se takva odluka donosi u okviru

[124] Grupa autora, Kako se može desiti trgovina ljudima, Beograd, 2012, str. 27-43.
[125] M. Starčević, Trgovina ljudima, Preventivni paket, Podgorica, 2014, str. 71-94.
[126] Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Službeni glasnik Republike Srbije broj 87/2018.

drugog postupka[127]. Ovaj međunarodni standard se dalje institucionalizuje u odredbama krivičnog (procesnog) zakonodavstva, posebno u delu podizanja efikasnosti odlučivanja o imovinskopravnom zahtevu u pokrenutom krivičnom postupku pred nadležnim sudom. U tom smislu neophodno je[128]: a) izraditi smernice za odlučivanje o imovinskopravnim zahtevima namenjene javnim tužiocima i sudijama krivičnih odeljenja, b) sprovoditi obuke na temu odlučivanja o imovinskopravnim zahtevima namenjene sudijama krivičnih odeljenja i javnim tužiocima i c) izraditi obrasce za podnošenje imovinskopravnog zahteva i omogućiti žrtvama, u okviru programa primarne podrške, pomoć u njihovom popunjavanju.

Žrtve i njihovi članovi porodice se štite od sekundarne i ponovljene viktimizacije, od zastrašivanja i odmazde, uključujući rizik po emocionalnu i psihološku dobrobit, kao i fizičku štetu. U tom smislu čl. 18–23. Direktive[129] 2012(29) EU pružaju precizne smernice u pogledu okvira zaštite žrtava u pravnom sistemu Republike Srbije, se pravi razlika između opštih mera zaštite koje se obezbeđiju svim žrtvama i posebnih mera, koje se sprovode u situaciji kada je nakon individualne procene utvrđeno da je

[127] S. Mijalković, Trgovina ljudima, Beograd, 2005, str. 118-132.
[128] M. Starčević, Trgovina ljudima, Preventivni paket, Podgorica, 2014, str. 71-94.
[129] S. Bejatović, Direktiva 2012/29/EU i krivično zakonodavstvo Srbije (stepen usaglašenosti i mere za postizanje zahtevanog stepena usaglašavanja), Misija OEBS u Republici Srbiji, Beograd, 2018, str. 21-25.

neophodno sprovođenje posebnih zaštitnih mera. Odredbe o zaštiti žrtava pružaju tri modaliteta zaštite kroz[130]:

a) osnovnu procesnu zaštitu, potom odredbe o posebno osetljivim svedocima i kao poslednji nivo, kroz odredbe o zaštićenim svedocima,

b) kroz odredbe Zakona o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku[131], kojim se uređuju uslovi i postupak za pružanje zaštite i pomoći učesnicima u krivičnom postupku i njima bliskim licima, koji su usled davanja iskaza ili obaveštenja značajnih za dokazivanje u krivičnom postupku izloženi opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu, što bi po logici stvari relativno često mogao biti slučaj kada se radi o krivičnim delima organizovanog kriminala i

c) odredbe Dela trećeg Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica[132].

Preduzimanjem opštih mera zaštite žrtava krivičnih dela treba da se obezbedi[133]: a) izbegavanje kontakta između žrtve i učinioca, b) zaštita žrtve u toku sprovođenja dokaznih radnji (ispitivanje, veštačenje) i c) zaštita privatnosti žrtve.

Pored kategorizacije određenih grupa žrtava i svedoka koje su samim zakonom *a priori* prepoznate kao posebno ranjive, procena

[130] Grupa autora, Borba protiv trgovine ljudskim bićima, Regionalni praktični priručnik za borbu protiv trgovine ljudima namenjen kriminalističkim službama, Beograd, 2003, str. 89-113.
[131] Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005.
[132] Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005.
[133]M. Žarković, Pravda za žrtve trgovine ljudima, Beograd, 2020, str. 109-128.

individualnih potreba žrtve treba da uključi i aspekt procene potreba za posebnim merama zaštite, čime bi se mere koje relevantni zakoni predviđaju upodobile individualnim potrebama. Cilj pružanja dodatnih mera zaštite posebno ranjivim grupama žrtava jeste da se, prema članu 23. Direktive, bez dovođenja u pitanje prava odbrane i u skladu sa slobodnim sudijskim uverenjem, žrtvi za koju je procenjena potreba posebnih mera zaštite stave na raspolaganje sledeće mere[134]:

1) u toku istrage: a) razgovor sa žrtvom u prostorijama određenim ili prilagođenim za tu svrhu, b) razgovor sa žrtvom vode profesionalci posebno obučeni za tu svrhu, ili se razgovor vodi uz njihovu pomoć i c) sve razgovore sa žrtvom vodi jedno lice, ukoliko to nije protivno interesu sprovođenja pravde i

2) u postupku pred sudom[135]: a) mere za izbegavanje kontakta između žrtava i učinilaca, uključujući i tokom davanja iskaza, korišćenjem komunikacionih tehnologija gde je to primereno, b) mere kojima se obezbeđuje da žrtva može biti ispitana bez fizičkog prisustva, naročito uz korišćenje odgovarajućih komunikacionih tehnologija, c) mere za izbegavanje nepotrebnog ispitivanja u odnosu na privatni život žrtve koji nije u vezi sa krivičnim delom i d) mere kojima se dozvoljava da ročište bude održano bez prisustva javnosti.

Pored posebne zaštite garantovane svim posebno ranjivim kategorijama žrtava, Direktiva posebno izdvaja decu žrtve,

[134] Grupa autora, Priručnik za obuku sudija i tužilaca u borbi protiv trgovine ljudima, Podgorica, 2005, str. 109-141.
[135] L. Sorentino, Ocena nacionalnog mehanizma za upućivanje žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji, Beograd, 2020, str. 131-153.

predviđajući (član 24.) da pored mera zaštite koje uživaju i druge žrtve, maloletnim licima moraju biti na raspolaganju sledeće posebne mere: a) mogućnost audio-vizuelnog snimanja intervjua sa detetom i prihvatljivost takvog snimka u postupku izvođenja dokaza, u skladu sa zakonom; b) postavljanje privremenog zastupnika u situacijama gde je to neophodno i c) postavljanje punomoćnika radi ostvarivanja prava deteta na pravnu pomoć i zastupanje[136].

Brojni faktori kao što su starost, zdravstveno stanje, invaliditet, pol, seksualna orijentacija, etnička, verska ili pripadnost određenoj društvenoj grupi, kao i izbeglički, odnosno migrantski status, mogu uticati na naročitu ranjivost lica[137]. Ona takođe može biti uzrokovana vrstom i okolnostima izvršenja krivičnog dela, usled čega su naročito ranjive žrtve terorizma, ratnih zločina i drugih teških kršenja međunarodnog prava, krivičnih dela protiv polne slobode, nasilja u porodici, itd. Stanje višestruke ranjivosti nastaje u sadejstvu dva ili više osnova po kojima se određena osoba smatra pripadnikom ranjive grupe. Po pravilu, pripadnost ranjivim grupama osobu ujedno čini i podložnijom viktimizaciji[138], što je naročito vidljivo kod žrtava trgovine ljudima i diskriminacije. Istovremeno, treba imati u vidu da ranjive grupe češće bivaju žrtve diskriminacije, odnosno neopravdanog nejednakog postupanja i stavljanja u nepovoljniji

[136] N. Žegarac, A. Baucal, U. Gvozden, Ničija deca - trgovina ljudima u Srbiji i Crnoj gori, Beograd, 2005, str. 89-103.
[137] Grupa autora, Socijalna zaštita i prevencija trgovine ljudima, Beograd, 2012, str. 67-83.
[138] B. Simeunović Patić, Prepoznavanje viktimizacije trgovinom ljudima, Temida, broj 4/2008, str. 69-86.

položaj. Ovo je od posebnog značaja kada se radi o licima koja su žrtve nekog od težih oblika diskriminacije.

Pripadnicima višestruko ranjivih grupa koji su žrtve krivičnih dela neophodna je posebna zaštita i dodatna, kontinuirana i dugoročna psihosocijalna podrška u procesu resocijalizacije, reintegracije i socijalne inkluzije[139]. Sama pripadnost nekoj od ranjivih grupa često čini da žrtve nisu u stanju da bez dodatne podrške uvide negativne efekte svog položaja niti da preduzmu korake za njegovo unapređenje, dok kod žrtava zločina iz mržnje činjenica da upravo pripadnost određenoj društvenoj grupi predstavlja osnov viktimizacije dodatno otežava proces rehabilitacije i socijalne inkluzije[140].

Budući da je u prethodnoj deceniji Republika Srbija nacionalnim strateškim dokumentima, ali i posebnim zakonima uredila pravila i procedure zaštite i podrške brojnim ranjivim grupama žrtava[141], poput dece, žrtava trgovine ljudima, žrtava nasilja u porodičnim i partnerskim odnosima, žrtava diskriminacije, žrtava krivičnih dela protiv polne slobode itd, Strategija promoviše princip očuvanja i unapređenja standarda dostignutih kroz primenu pomenutog strateškog i normativnog okvira, kao i jačanje i sinergiju kapaciteta svih nadležnih subjekata za postupanje sa posebno ranjivim grupama žrtava. Istovremeno, sveobuhvatnost i uniformnost sistema podrške i pomoći koji će biti uspostavljen u skladu sa Strategijom olakšaće

[139] D. Bojić, Slaba država i trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, doktorska disertacija, neobjavljena, Beograd, 2020, str. 119-137.
[140] Đ. Alempijević et al., Suzbijanje trgovine ljudima – dobre prakse, priručnik za institucije, Beograd, 2010, str. 78-94.
[141] M. Žarković, Pravda za žrtve trgovine ljudima, Beograd, 2020, str. 109-128.

posebno ranjivim žrtvama pristup uslugama podrške i pomoći, ali i omogućiti njihovo blagovremeno prepoznavanje kao naročito ranjivih, uz individualizaciju potreba[142].

Uspostavljanje efikasnog mehanizma za praćenje i procenu uspešnosti sprovođenja Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020-2025. godine od ključnog je značaja za dinamiku i kvalitet sprovođenja ovog strateškog dokumenta i pratećeg Akcionog plana, kao i za blagovremeno definisanje i preduzimanje mera za njihovo unapređenje[143].

4. Program za borbu protiv trgovine ljudima

Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava u periodu 2017-2022. godine[144] je 2024. godine zamenjena donošenjem Programa za borbu protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji za period 2024-2029. godine[145].

Radi se o Programu za borbu protiv trgovine ljudima koji predstavlja međusektorski planski dokument kojim se na celovit način utvrđuju ciljevi i mere za suprotstavljanje trgovini ljudima u Republici Srbiji. Program ima za cilj da unapredi poštovanje i zaštitu ljudskih prava i obezbedi kontinuirani sveobuhvatan odgovor društva na problem trgovine ljudima kroz unapređen sistem prevencije,

[142] B. Simeunović Patić, Prepoznavanje viktimizacije trgovinom ljudima, Temida, broj 4/2008, str. 69-86.
[143] L. Sorentino, Ocena nacionalnog mehanizma za upućivanje žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji, Beograd, 2020, str. 131-153.
[144] Službeni glasnik Republike Srbije broj 77/2017.
[145] Službeni glasnik Republike Srbije broj 25/2024.

pravovremene identifikacije, pomoći i zaštite žrtava, kao i suzbijanje trgovine ljudima[146]. Pripremljen je u skladu sa Zakonom o planskom sistemu Republike Srbije[147] i Uredbom o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika[148]. Ovaj Program obezbeđuje nastavak jačanja funkcionalnog povezivanja i institucionalne izgradnje kapaciteta svih partnera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima, kao i svih značajnih procesa koji su pokrenuti prilikom realizacije prethodne Strategije[149].

Program je pripremljen u konsultativnom procesu na osnovu analize dostupnih dokumenata i analize konteksta i zasnovan je na postojećim strateškim i institucionalnim resursima. Polaznu osnovu za izradu Programa čine pre svega preporuke iz Izveštaja Grupe eksperata Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA) u okviru trećeg kruga ocene primene Konvencije Saveta Evrope u borbi protiv trgovine ljudima, sa tematskim fokusom na pristup pravdi i delotvornim pravnim lekovima za žrtve trgovine ljudima i preporuke iz Izveštaja o trgovini ljudima Stejt Departmenta (TIP izveštaj) za 2023. godinu, kao i nalazi i preporuke iz Spoljne ocene sprovođenja Strategije prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava 2017-2022. godine i Izveštaja o rezultatima sprovođenja Strategije prevencije i suzbijanja

[146] A. Pejić, Otete bebe – Srbija, Beograd, 2025, str. 78-103.
[147] Službeni glasnik Republike Srbije broj 30/2018.
[148] Službeni glasnik Republike Srbije broj 8/2019.
[149] M. Anđelković, Trgovina ljudima – priručnik za advokate, Beograd, 2025, str. 67-80.; E. Prcanović, A. Kadrić, O. Ninković, Priručnik za pravnike i pravne zastupnike o pružanju pravne pomoći i zastupanju žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 78-94.

trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava za period 2017-2022. godine.

Radi se o Programu koji je izrađen u skladu sa politikama koje Evropska unija vodi u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, pre svega sa Direktivom 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti žrtava i Strategijom Evropske unije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2021-2025. godine Usvajanje ovog Programa je bilo predviđeno kao obaveza Republike Srbije u Revidiranom akcionom planu za Poglavlje 24 - Pravda, sloboda, bezbednost, poglavlje "Borba protiv organizovanog kriminala" (aktivnost 6. 2. 8. 7). Izradu Programa podržala je Međunarodna organizacija za migracije (IOM) kroz projekat "Instrument podrške za izgradnju kapaciteta za integrisano upravljanje granicama na Zapadnom Balkanu (WBIBM)" i "Zajedničko delovanje na Zapadnom Balkanu protiv krijumčarenja migranata i trgovine ljudima (WBJUST)". Normativni okvir u Republici Srbiji obezbeđuje pravni osnov koji omogućava rad na prevenciji, zaštiti žrtava i suzbijanju trgovine ljudima sa aspekta zaštite ljudskih prava. Najviši pravni akt, Ustav Republike Srbije, odredbom člana 26. izričito zabranjuje držanje u ropstvu ili u položaju sličnom ropstvu odnosno, zabranjuje svaki oblik trgovine ljudima i prinudni rad.

Republika Srbija stekla je status kandidata za pristupanje Evropskoj uniji 1. marta 2012. godine i standardi ustanovljeni u okviru Evropske unije još uvek za nju nisu pravno obavezujući, ali predstavljaju važan putokaz u procesu harmonizacije propisa sa pravom Evropske unije i preduslov za sticanje njenog punopravnog članstva. U pravu Evropske unije, trgovina ljudima smatra se

ozbiljnom povredom osnovnih prava i zabranjena je članom 5. Povelje Evropske unije o ljudskim pravima, a prema članu 83. Sporazuma o funkcionisanju Evropske unije smatra se teškim oblikom organizovanog kriminala.

Kao najvažniji pravni akti za oblast suprotstavljalja trgovini ljudima i zaštite žrtava javljaju se sledeći dokumenti usvojeni u okviru Evropske unije. To su su:

a) Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti žrtava,

b) Direktiva 2012/29/EU kojom se uspostavljaju minimalni standardi o pravima, podršci i zaštiti žrtava kriminaliteta (Direktiva o pravima žrtava),

c) Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja dece i dečje pornografije,

d) Strategija Evropske unije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2021-2025. godine,

e) Strategija EU za borbu protiv organizovanog kriminala za period 2021-2025. godine,

f) Strategija EU o pravima žrtava za period 2020-2025,godine,

g) Strategija EU o pravima deteta i

h) Ažurirani akcioni plan EU za borbu protiv krijumčarenja migranata za period 2021-2025. godine.

Program za borbu protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji za period 2024-2029. godine sadržinski je povezan sa više planskih

dokumenata koji se odnose na različite oblasti od značaja za uspešno suprotstavljanje trgovini ljudima, a najznačajni su:

a) Strategija integrisanog upravljanja granicom u Republici Srbiji za period 2022-2027. godine,

b) Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020-2025. godine,

c) Strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine,

d) Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period od 2021-2025. godine,

e) Strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja za period 2022-2030. godine,

f) Strategija za mlade u Republici Srbiji za period 2023-2030. godine,

g) Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine,

h) Strategija zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine,

i) Strategija o ekonomskim migracijama Republike Srbije za period 2021-2027. godine,

j) Strategija razvoja informacionog društva i informacione bezbednosti u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine,

k) Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020-2025. godine i

l) Strategija za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Republici Srbiji za period 2022-2030. godine.

U procesu pridruživanja Srbije Evropskoj uniji, od značaja za oblast borbe protiv trgovine ljudima su i Revidirani akcioni plan za Poglavlje 24 - Pravda, sloboda, bezbednost i Revidirani akcioni plan za Poglavlje 23 - Pravosuđe i osnovna prava, koji je revidiran 2020. godine[150].

Kao ključni subjekti u institucionalnom okviru za sprovođenje ovog Programa nalaze se sledeći organi[151]:

1) Savet za borbu protiv trgovine ljudima kao stručno savetodavno telo Vlade obrazovan je radi koordinacije nacionalnih i međunarodnih aktivnosti za borbu protiv trgovine ljudima, razmatranja izveštaja relevantnih tela međunarodne zajednice o trgovini ljudima, zauzimanje stavova i predlaganja mera za sprovođenje preporuka od strane međunarodnih tela u borbi protiv trgovine ljudima, praćenje i ocenjivanje napretka u sprovođenju nacionalnih strateških dokumenata u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, usklađivanje postupanja nadležnih državnih institucija koja su od značaja za borbu protiv trgovine ljudima i predlaganje mera za rešavanje uočenih problema i angažovanja potrebnih resursa. Savet čine predsednik i članovi Saveta: predsednik ministar unutrašnjih poslova, a članovi ministar finansija, ministar za rad, zapošljavanje,

[150] D. Vejnović, B. Trivanović, Mapa puta - Poglavlje 24, Pravda, sloboda, bezbjednost, Banja Luka, 2022, str. 58-94.
[151] M. Malsch, J. Janssen, Human Trafficking and Sexual Exploitatition around the World, Amsterdam, 2025, str. 111-136.; D. Vejnović, P. Obrenović, Organizovani kriminal – trgovina ljudima kao oblik ugrožavanja bezbjednosti sa osvrtom na BIH, Defendologija, Banja Luka, broj 51-52/2022, str. 9-24.

boračka i socijalna pitanja, ministar zdravlja, ministar pravde i ministar za evropske integracije,

2) Zaštitnik građana obavlja poslove nacionalnog izvestioca u oblasti trgovine ljudima, shodno Zakonu o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, u skladu sa Zakonom o Zaštitniku građana[152],

3) Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima imenovan je rešenjem Vlade i istovremeno obavlja poslove rukovodioca Kancelarije za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima pri Kabinetu direktora policije u Direkciji policije Ministarstva unutrašnjih poslova,

4) Kancelarija za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima osnovana je u okviru Kabineta direktora policije, Direkcije policije Ministarstva unutrašnjih poslova. Kancelarija obavlja stručne poslove u vezi sa borbom protiv trgovine ljudima za potrebe Saveta za borbu protiv trgovine ljudima. Takođe, neposredno učestvuje, sprovodi i prati aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima predviđenim strateškim dokumentima. Prati, koordinira, nadzire i usmerava primenu mera i radnji koje za cilj imaju borbu protiv trgovine ljudima. Prati primenu međunarodnih ugovora, zakonskih i drugih propisa, inicira njihove izmene ili dopune i učestvuje u njihovoj izradi u oblasti borbe protiv trgovine ljudima[153]. Koordinira

[152] Službeni glasnik Republike Srbije broj 105/2021.

[153] E. Totić, Activities of Organized Crime with a Special Focus on Human Trafficking, International journal, Skopje, broj 1/2025, str. 147-153.; M. Anđelković, Trgovina ljudima – priručnik za advokate, Beograd, 2025, str. 67-80.; E. Prcanović, A. Kadrić, O. Ninković, Priručnik za pravnike i pravne

rad organizacionih jedinica Direkcije policije sa državnim organima, organizacijama civilnog društva, partnerima i međunarodnim organizacijama, a u vezi sa praćenjem stanja i suzbijanjem trgovine ljudima. Usmerava i pruža stručnu pomoć organizacionim jedinicama Direkcije policije u preventivnim aktivnostima i multidisciplinarnoj saradnji na nacionalnom, lokalnom i međunarodnom nivou u borbi protiv trgovine ljudima. Inicira i zajedno sa nadležnim organizacionim jedinicama organizuje i sprovodi stručnu obuku policijskih službenika u okviru svog delokruga. Prati, usmerava i po potrebi neposredno radi na prikupljanju podataka u oblasti borbe protiv trgovine ljudima i vrši analizu prikupljenih podataka, te vodi zbirke podataka i vrši razmenu podataka u okviru svog delokruga[154] i

5) Posebna radna grupa za praćenje sprovođenja Programa obrazuje se radi sprovođenja, praćenja, izveštavanja i ocenjivanja Programa i pratećih akcionih planova. Posebnu radnu grupu vodi Ministarstvo unutrašnjih poslova, Direkcija policije, Kabinet direktora policije, Kancelarija za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima, kao odgovorna za koordinaciju i izveštavanje. U njenom radu učestvuju predstavnici državnih organa,

---

zastupnike o pružanju pravne pomoći i zastupanju žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 78-94.

[154] Z. Stojadinović, Child trafficking in media reporting in Serbia, Facta Universitatis – Law and Politics, Niš, broj 1/2024, str. 85-107.; A. Mešić, Identifikacija žrtava trgovine ljudima u mešovitim migrantskim tokovima – problemi i iskustva, Beograd, 2024, str. 108-131.; R. Kotlo, Međunarodni i bosanskohercegovački pravni i strateški okvir ostvarenja pristupa pravdi – besplatne pravne pomoći za djecu žrtve trgovine ljudima, Zbornik radova, Dani porodičnog prava, broj 11/2023, str. 109-132.

organizacija i institucija, Crvenog krsta Srbije, kao i relevantnih organizacija civilnog društva.

Republika Srbija i dalje u velikoj meri predstavlja zemlju porekla, tranzita, ali i zemlju konačne destinacije za žrtve trgovine ljudima. U periodu od 2017. do 2022. godine, od strane Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima, identifikovano je 320 žrtava trgovine ljudima. Većinu identifikovanih žrtava čine žene (preko 75,5%), pre svega izložene seksualnoj eksploataciji, dok su skoro polovina identifikovanih žrtava deca (oko 40%). Državljani Republike Srbije čine većinu identifikovanih i pretpostavljenih žrtava trgovine ljudima, dok se strani državljani identifikuju u manjem broju. U Republici Srbiji prepoznata je unutrašnja trgovina ljudima u kojoj se ceo proces trgovine ljudima, od vrbovanja do eksploatacije, odvija u Republici Srbiji. Seksualna eksploatacija je najzastupljeniji oblik trgovine ljudima, a prepoznaju se i slučajevi trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, prinudnog prosjačenja, prinude na vršenje krivičnih dela i prinudnog braka[155].

Krivičnopravni okvir koji uređuje problem trgovine ljudima u Republici Srbiji delimično je usklađen sa Direktivom 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Saveta o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava od 5. aprila 2011. godine i Direktivom 2012/29/EU u vezi sa pravima, podrškom i zaštitom žrtava

[155] N. Pajić, Korupcija i trgovina ljudima – (ne)istraženo jezgro, Megatrend revija, Beograd, broj 3/2023, str. 173-186.; M. Marković, Normativni izazovi u upotrebi prikrivenih islednika protiv trgovine ljudima, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Kosovska Mitrovica, 2024, str. 233-245.; B. Vučković, V. Vučković, Trgovina djecom radi usvojenja, Zbornik radova, Odnos međunarodnog krivičnog i nacionalnog krivičnog prava, Tom 2, Palić, 2024, str. 147-158.

kriminala/oštećenih strana. Usklađivanje zakonskog okvira sa ove dve direktive uvršteno je kao aktivnost u Revidirane akcione planove za Poglavlje 23 (Pravosuđe i osnovna prava) i Poglavlje 24 (Pravda, sloboda i bezbednost) u okviru procesa pridruživanja Republike Srbije Evropskoj Uniji[156].

U skladu sa Pravilnikom o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije, u Direkciji policije, u Upravi kriminalističke policije, Službi za borbu protiv organizovanog kriminala, formirano je Odeljenje za suzbijanje trgovine ljudima i krijumčarenja ljudi, koje obavlja poslove sprečavanja, otkrivanja i suzbijanja svih oblika krivičnog dela Trgovina ljudima od strane organizovanih kriminalnih grupa, kriminalnih grupa i pojedinaca, kao i za koordinaciju, analizu i prevenciju trgovine ljudima. Odeljenje u svom sastavu ima Odsek za koordinaciju, analizu i prevenciju trgovine ljudima, Odsek za suzbijanje trgovine ljudima i Odsek za suzbijanje krijumčarenja ljudi. Takođe, u 27 područnih policijskih uprava raspoređeni su policijski službenici koji obavljaju poslove suzbijanja trgovine ljudima.

Krivično delo trgovina ljudima[157] u nadležnosti je viših javnih tužilaštava i viših sudova, kao i Tužilaštva za organizovani kriminal

[156] N. Pajić, Tergovina ljudima i ljudska (ne)bezbednost, Megatrend revija, Beograd, broj 1/2024, str. 127-144.; J. Turanjanin, Trgovina ljudima i pravo na zaradu u svetlu presude Krachunova protiv Bugarske, Pravna riječ, Banja Luka, broj 69/2024, str. 975-990.

[157] V. Simović, M. Simović, Trgovina ljudima u pravu Bosne i Hercegovine, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 5-6/2024, str. 73-77.; N. Pajić, Human trafficking as a threat to personal security, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, broj 3/2023, str. 973-988.; M. Žarković, Pravda za žrtve trgovine ljudima, Beograd, 2023, str. 87-119.

u Beogradu. Opštim obaveznim uputstvom Republičkog javnog tužioca, u svim višim i apelacionim javnim tužilaštvima određeni su javni tužioci kontakt osobe za krivično delo trgovina ljudima (član 388. KZ) i trgovina maloletnim licima radi usvojenja (član 389. KZ) koji postupaju u krivičnim predmetima navedenih krivičnih dela. Glavni viši javni tužilac Višeg javnog tužilaštva u Beogradu imenovao je dva javna tužioca za kontakt osobe za postupanje u cilju ubrzanja procesa rada, otkrivanja učinilaca krivičnog dela iz ove oblasti, kao i vođenja proaktivne istrage u saradnji sa policijskim službenicima. Imenovani tužioci održavaju konsultacije i aktivno učestvuju u pretkrivičnom postupku[158]. U periodu 2017-2022. godine od strane policijskih službenika Ministarstva unutrašnjih poslova podnete su 122 krivične prijave za izvršeno krivično delo trgovina ljudima, protiv 241 učinioca. Prema godišnjim izveštajima Vrhovnog javnog tužilaštva, u istom periodu za krivično delo trgovina ljudima prvostepenom presudom osuđeno je 89 okrivljenih.

Prevencija trgovine ljudima sprovodi se kroz edukaciju različitih subjekata da prepoznaju moguće žrtve trgovine ljudima i izvrše adekvatno upućivanje, podizanje svesti javnosti kroz medijske sadržaje i kampanje, kao i kroz preventivno-edukativni rad sa opštom populacijom dece. Stručno usavršavanje relevantnih subjekata koji u svom radu mogu doći u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima, uključujući i ranjive kategorije migranata i dece koja se kreću bez

[158] E. Mujanović et al., Istraživanje sudske prakse procesuiranja trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2022, str. 56-91.; E. Totić, Activities of Organized Crime with a Special Focus on Human Trafficking, International journal, Skopje, broj 1/2025, str. 147-153.

pratnje roditelja ili staratelja, organizuje se redovno. Imajući u vidu fluktuaciju zaposlenih, potrebno je nastaviti sa realizacijom obuka iz oblasti borbe protiv trgovine ljudima[159]. Do sada su realizovani programi iz oblasti borbe protiv trgovine ljudima koji su uvršteni u državne sisteme stručnog usavršavanja: obavezne obuke predviđene Programom stručnog usavršavanja policijskih službenika Ministarstva unutrašnjih poslova, Program obuke Nacionalne akademije javne uprave, Program obuke Pravosudne akademije i Program obuke Diplomatske akademije.

U skladu sa Programom stručnog usavršavanja policijskih službenika Ministarstva unutrašnjih poslova, realizuje se obavezna teorijska nastava pod nazivom "Pojam, prepoznavanje i reagovanje policije na krivično delo Trgovina ljudima". U program Pravosudne akademije uvršten je kurs "Suzbijanje trgovine ljudima" u okviru krivične materije, u kome se razrađuju pitanja kompenzacije i nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima, kao i obuka za sudije i tužioce kroz "HELP" kurs Saveta Evrope o problemu trgovine ljudima[160].

Program Nacionalne akademije za javnu upravu sadrži obuku "Unapređenje prevencije i suzbijanja trgovine ljudima na

[159] J. Turanjanin, Trgovina ljudima i pravo na zaradu u svetlu presude Krachunova protiv Bugarske, Pravna riječ, Banja Luka, broj 69/2024, str. 975-990.; V. Simović, M. Simović, Trgovina ljudima u pravu Bosne i Hercegovine, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 5-6/2024, str. 73-77.

[160] M. Marković, Normativni izazovi u upotrebi prikrivenih islednika protiv trgovine ljudima, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Kosovska Mitrovica, 2024, str. 233-245.; B. Vučković, V. Vučković, Trgovina djecom radi usvojenja, Zbornik radova, Odnos međunarodnog krivičnog i nacionalnog krivičnog prava, Tom 2, Palić, 2024, str. 147-158.

nacionalnom nivou" koja se u proseku održava dva puta godišnje. U bazi akreditovanih programa Zavoda za socijalnu zaštitu trenutno se nalazi pet programa stručnog usavršavanja koji su usmereni na rad sa žrtvama trgovine ljudima, kao i šest programa koji se direktno ili indirektno bave radom sa migrantskom populacijom. Za sve zaposlene u centrima za azil i prihvatnim centrima KIRS-a obavezna je edukacija o trgovini ljudima. Ministarstvo prosvete uvrstilo je problem trgovine ljudima u obuke od nacionalnog značaja koje se tiču prevencije nasilja. U Zavodu za unapređenje obrazovanja i vaspitanja akreditovan je jedan program stručnog usavršavanja. U prethodnom periodu realizovana je intenzivna i sveobuhvatna obuka inspektora za rad u saradnji sa Savetom Evrope sa ciljem da obuka obuhvati sve inspektore za rad.

Od 2017. godine uspostavljen je Nacionalni kontakt centar za bezbednost dece na internetu kao institucionalni mehanizam koji se bavi prevencijom i reagovanjem na ugrožavanje dece u digitalnom okruženju, što uključuje i trgovinu ljudima tj. decom. Nacionalni kontakt centar prima prijave onlajn preko platforme www. pametnoibezbedno. gov. rs i broja telefona 19833. U okviru Nacionalnog kontakt centra za bezbednost dece na internetu organizuju se prezentacije o bezbednosti na internetu u školama širom Republike Srbije, za nastavnike, roditelje i decu.

Nacionalna platforma za prevenciju nasilja u školama "Čuvam te" (cuvamte. gov. rs) uspostavljena je 2021. godine kao prva nacionalna platforma za sva pitanja zaštite i prevencije različitih vrsta nasilja koje uključuje decu. Platforma je uspostavljena sa ciljem sinergije delovanja ministarstava, reprezentativnih sindikata u prosveti i

organizacija civilnog društva. Na Nacionalnoj platformi "Čuvam te" nalaze se obuke za zaposlene, roditelje i učenike, koje se odnose na prevenciju trgovine ljudima i digitalnog nasilja.

Imajući u vidu složenost problema trgovine ljudima, sistem borbe protiv trgovine ljudima karakteriše uključenost i saradnja većeg broja subjekata, državnih organa i organizacija, organa lokalne samouprave, organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija i njihovim partnerstvom na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou[161]. Iz godine u godinu broj partnera se povećavao. Republika Srbija je, što potvrđuju i relevantni međunarodni izveštaji, u poslednjem šestogodišnjem periodu unapredila sistemski odgovor na problem trgovine ljudima, ali i dalje su prisutni izazovi koji zahtevaju da se u njihovo rešavanje usmere odgovarajući napori, uključujući: dodatno poboljšanje međusektorske saradnje i koordinacije, dodatno jačanje kapaciteta Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima[162] koje bi omogućilo ovoj ustanovi da svoje poslove identifikacije i koordinacije, pomoći i zaštite žrtava trgovine ljudima obavlja na održiv način i u skladu sa međunarodnim standardima, unapređenje usluga za žrtve trgovine ljudima, poboljšanje proaktivne identifikacije, uvođenje efikasnog i

[161] N. Pajić, Korupcija i trgovina ljudima – (ne)istraženo jezgro, Megatrend revija, Beograd, broj 3/2023, str. 173-186.; V. Simović, M. Simović, Trgovina ljudima u pravu Bosne i Hercegovine, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 5-6/2024, str. 73-77.

[162] A. Pejić, Otete bebe – Srbija, Beograd, 2025, str. 78-103.; A. Mešić, Identifikacija žrtava trgovine ljudima u mešovitim migrantskim tokovima – problemi i iskustva, Beograd, 2024, str. 108-131.; R. Kotlo, Međunarodni i bosanskohercegovački pravni i strateški okvir ostvarenja pristupa pravdi – besplatne pravne pomoći za djecu žrtve trgovine ljudima, Zbornik radova, Dani porodičnog prava, broj 11/2023, str. 109-132.

izvodljivog mehanizma naknade štete za žrtve trgovine ljudima, poboljšanje položaja žrtve trgovine ljudima u sudskom postupku, unapređenje i otkrivanje krivičnog gonjenja, kao i zaštite u vezi sa manje zastupljenim oblicima eksploatacije[163].

I dalje nedostaje konkretno znanje o drugim oblicima i vrstama trgovine ljudima. Prikupljaju se prijavljeni slučajevi afere "krađe beba" iz porođajnih odeljenja u gradovima širom Srbije i činjenice o trgovini ljudskim organima, dečjoj pornografiji, seksualnom turizmu, prisilnom domaćem radu i drugim oblicima eksploatacije.

Takođe su zabeleženi slučajevi korišćenja dece za pornografiju i seksualno zlostavljanje u vezi sa korišćenjem savremene tehnologije, ali nije dokazano da su ovi slučajevi povezani sa trgovinom ljudima[164].

[163] N. Pajić, Human trafficking as a threat to personal security, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, broj 3/2023, str. 973-988.; M. Žarković, Pravda za žrtve trgovine ljudima, Beograd, 2023, str. 87-119.
[164] J. Igrački, D. Manojlović, S. Mijalković, Human Trafficking: From Police Arrest of Suspect to Prosecutor's Indictment to Court Verdict, *Victimology*;11, 4/2024,:634-648, DOI: 10. 47475/2411-0590-2024-11-4-634-648,

II - TRGOVINA LJUDIMA U KRIVIČNOM PRAVU SRBIJE

Uvod

Danas je struktura kriminala usmerena kako na nacionalnu, tako i na međunarodnu aktivnost, sa preovlađujućim pravcem ka profitu. Kriminal nema granica, a njegova priroda je izuzetno prilagodljiva i nepredvidiva[165] Ljudski život i telo predstavljaju društvene vrednosti koje su uvek bile i ostale predmet krivičnopravne zaštite[166]. Na bazi potpisanih i ratifikovanih međunarodnih dokumenata univerzalnog ili regionalnog karaktera danas se u Republici Srbiji, pored navedenih strategija sa odgovarajućim akcionim planovima, problematikom sprečavanja, odnosno suzbijanja različitih oblika i vidova ispoljavanja trgovine ljudima bavi i krivično zakonodavstvo[167]. Naime, Krivični zakonik[168] u posebnom delu

[165] J. Igrački, S. Karović, (2021) *Corruption and Money Laundering as Legal and Social Phenomena: Causes, Phenomenology, Consequences.* Victimology, 8 (3). pp. 212-225. ISSN 2411-0590

[166] J. Igrački, S. Karović, T. Živadinović, The Criminal Offense of Murder: Historical, Criminal and Criminology Aspects. In: *International Scientific Conference "The Strategic and Security Concept for the Countries of South East Europe"*, 27-29 September, 2023, Struga. University "St. Kliment Ohridski" ; Bitola Faculty of Security, Skopje, Skopje, 2023, pp. 173-187. ISBN 2671-3624

[167] D. Popović Gavranović, M. Vlahović, Informator o trgovini ljudskim bićima za djecu i mlade, Podgorica, 2007, str. 49-71.

[168] Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024.

propisuje više posebnih krivičnih dela trgovine ljudima[169], pod različitim nazivim, sa različitom sadržinom, zakonskim opisom, karakteristikama, te sa više različitih oblika/formi i vidova ispoljavanja u spoljnom svetu, te sistemom krivičnih sankcija (u prvom redu kazni zatvora) za njihove učinioce, kao i pravilima za utvrđivanje krivične odgovornosti njihovih učinilaca[170].

Tako Krivični zakonik Srbije u dve različite glave, grupe krivičnih dela propisuje krivična dela trgovine ljudima. U glavi tridesetprvoj pod nazivom: "Krivična dela protiv javnog reda i mira" propisano je krivično delo koje nosi naziv: "Nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi" (član 350. KZ).

Pored navedenog krivičnog dela, Krivični zakonik Srbije u glavi tridesetčetvrtoj pod nazivom: "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom" poznaje još dva krivična dela ove vrste[171]. To su[172]:

a) trgovina ljudima[173] – član 388. KZ i

b) trgovina maloletnim licima radi usvojenja[174] – član 389. KZ.

Ova krivična dela spadaju u međunarodna krivična dela u širem smislu[175] (neprava, nečista, mešovita međunarodna krivična dela),

[169] M. Kalač, Trgovina ljudima, Pravne teme, Novi Pazar, broj 4/2014, str. 145-159.
[170] G. Volfenson et al., Borba protiv trgovine decom, Beograd, 2004, str. 78-92.
[171] D. Jovašević, D. Miladinović Stefanović, Krivično pravo, Posebni deo, Niš, 2023, str. 487-491.
[172] M. Kostić, A. Mihajlović, Suzbijanje i sprečavanje trgovine ljudima u Srbiji, Facta universitatis, Law and Politics, Niš, broj 2/2012, str. 101-110.
[173] B. Cvetković, Krivično delo trgovine ljudima, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, Beograd, broj 3/2007, str. 205-212.
[174] S. Nogo, Krivično delo trgovine ljudima, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009, str. 211-224.

budući da se ona ostvaruju kršenjem pravila međunarodnog prava. S druge strane, njihovu sadržinu utvrđuju navedeni relevantni međunarodni dokumenti, s tim što im nacionalno zakonodavstvo država koje su takva dokumenta potpisala i ratifikovala određuju vrstu i meru kazne, odnosno druge krivične sankcije.

Pored krivičnih dela trgovine ljudima u užem smislu[176] ("pravih" ili "čistih" krivičnih dela trgovine ljudima), u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije su propisana još dva krivična dela koja su "srodna" ili slična krivična dela trgovini ljudima[177]. To su[178]:

a) omogućavanje zloupotrebe ostvarivanja prava azila u stranoj državi"[179] (član 350a. KZ) - glava tridesetprva pod nazivom: "Krivična dela protiv javnog reda i mira" i

b) zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu[180] (član 390. KZ) - glava tridesetčetvrta pod nazivom: "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom".

---

[175] V. Rakočević, Trgovina ljudima, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2/2004, str. 87-100.
[176] J. Zlatkova et al., Trgovina ljudima u Srbiji, Velika plana, 2019, str. 83-98.
[177] S. Mijalković, Pojmovno razgraničenje trgovine ljudima i drugih sličnih pojava, Bezbednost, Beograd, broj 1/2005, str. 51-66.
[178] Z. Skakavac, T. Simić, Trgovina ljudima u domaćem zakonodavstvu, Temida, Beograd, broj 4/2008, str. 23-48.
[179] D. Bojić, Slaba država i trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, doktorska disertacija (neobjavljena), Beograd, 2020, str. 119-137.
[180] B. Banović, Trgovina ljudima i zaštita ljudskih prava, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2003, str. 71-91.

Ova se krivična dela smatraju srodnim, sličnim delima sa krivičnim delom trgovine ljudima[181], pa se neretko u pravnoj teoriji smatraju za krivična dela trgovine ljudima u širem smislu[182] ("neprava" ili "mešovita" krivična dela trgovine ljudime), s obzirom na zakonsku sistematiku, objekt napada, svojstvo pasivnog subjekta, te sadržinu inkriminacije.

1. Nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi

1.1. Pojam i elementi dela

Već smo rekli da, Krivični zakonik Srbije[183] u dve različite glave, grupe krivičnih dela propisuje krivična dela trgovine ljudima. Tako je u glavi tridesetprvoj pod nazivom: "Krivična dela protiv javnog reda i mira" propisano prvo krivično delo[184] ove vrste koje nosi

[181] D. Vejnović, P. Obrenović, Organizovani kriminal – trgovina ljudima kao oblik ugrožavanja bezbjednosti sa osvrtom na BIH, Defendologija, Banja Luka, broj 51-52/2022, str. 9-24.; J. Đorđević, Krivičnopravni aspekti migracije u savremenom društvu Srbije, Humanitas, Niš, broj 1-2/2025, str. 93-115.

[182] S. Mitić, E. Glamočanin, S. Radovanović, Trgovina ljudima i zloupotreba opojnih droga, Beograd, 2012, str. 61-86.; S. Marković, Sprečavanje iregularnih migracija i suzbijanje krijumčarenja ljudi u Republici Srbiji, Baština, Leposavić, broj 66/2025, str. 297-315.

[183] Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024.

[184] S. Mijalković, M. Žarković, Ilegalne migracije i trgovina ljudima, Beograd, 2019, str. 121-147.; M. Anđelković, Trgovina ljudima - priručnik za advokate, Beograd, 2025, str. 48-63.

naziv: “Nedozvoljen prelaz državne granice, i krijumčarenje ljudi”[185] u članu 350. KZ.

Objekt zaštite ovog dela je:

a) pravni režim prelaska državne granice Srbije i

b) položaj migranata[186].

Ovo se krivično delo[187] sastoji u prelasku ili pokušaju prelaska granice Srbije bez propisane dozvole od strane naoružanog lica ili upotrebom nasilja[188].

Radnja izvršenja[189] je određena kao ilegalni (nezakoniti, nepropisni) prelazak, preko državne granice Republike Srbije ulaskom u zemlju ili izlaskom iz nje u inostranstvo, javno ili tajno (prikriveno), na bilo koji način, bilo kojom delatnošću ili bilo kojim

[185] A. Bajrektarević, Trgovina i krijumčarenje ljudi – povezanost sa organiziranim kriminalitetom, Kriminologija i socijalna integracija, Zagreb, broj 1-2/2000, str. 43-55.; A. Mešić, Identifilacija žrtava trgovine ljudima u mješovitim migrantskim tokovima – problemi i iskustva, Beograd, 2024, str. 104-128.

[186] S. Mijalković, Kriminalističko-obaveštajni rad u prevenciji međunarodnih organizovanih ilegalnih migracija, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2007, str. 75-92.; M. Jeličić, V. Turanjanin, Migranti kao pasivni subjekt krivičnog dela nedozvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi (materijalnopravni i procesni aspekti), Pravna riječ, Banja Luka, broj 69/2024, str. 929-951.

[187] M. Žarković, O. Lajić, Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima u svetlu odredbi Krivičnog zakonika Republike Srbije, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009, str. 347-369.

[188] M. Anđelković, Prostitucija i ilegalna migracija kao pojave iza kojih se krije moguća trgovina ljudima, Temida, Beograd, broj 4/2003, str. 47-53.

[189] A. Šabani, G. Kovačević, O organskoj vezi siromaštva, migracije i trgovine ljudima, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 3-4/2013, str. 53-66.; S. Leković, Trgovina ljudima – priručnik za novinare, Beograd, 2023, str. 83-101.

sredstvom[190]. Sa radnjom izvršenja izjednačen je i pokušaj prelaska granice, bez obzira da li je on bio uspešan ili ne. Dakle, pokušaj preduzimanja radnje izvršenja ovog dela predstavlja, zapravo, svršeno krivično delo.

Za postojanje krivičnog dela iz člana 350. KZ je bitno da se radnja izvršenja preduzima različitim delatnostima: pešice, putem nekog motornog vozila ili drugog prevoznog sredstva[191] uz ispunjenje kumulativno navedenih zakonskih obeležja bića dela:

a) na određenom mestu (gde je mesto izvršenja dela elemenat bića) - preko državne granice Srbije[192],

b) protivpravno[193] – bez propisane dozvole izdate od strane nadležnog organa Republike Srbije i

c) na određeni način[194]:

1) od strane naoružanog lica - lica koje u vreme preduzimanja radnje poseduje pri sebi hladno ili vatreno oružje u smislu sredstva za

[190] R. Krunić, Ilegalne migracije – krijumčarenje ljudi i trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 2/2005, str. 251-265.; D. Nikolić, Nestala deca Srbije, Beograd, 2023, str. 54-72.
[191] S. Mijalković, Suprotstavljanje trgovini ljudima i krijumčarenju migranata - mogućnosti unapređenja bezbednosno-kriminalističke prakse nacionalnog sistema bezbednosti, Beograd, 2009, str. 112-138.
[192] M. Žarković, O. Lajić, Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima u svetlu odredbi Krivičnog zakonika Republike Srbije, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009, str. 347-369.
[193] M. Anđelković et al., Trgovina ljudima, Beograd, 2020, str. 73-96.; S. Marković, Suprotstavljanje krijumčarenju migranata u Republici Srbiji, Bezbednost, Beograd, broj 3/2024, str. 41-69.
[194] S. Mijalković, Kriminalističko-obaveštajni rad u prevenciji međunarodnih organizovanih ilegalnih migracija, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2007, str. 75-92.

napad ili odbranu, ali bez njegove upotrebe (mašanja ili potezanja u konkretnom slučaju) i

2) upotrebom nasilja – pod prinudom koja se javlja kao neposredna ili posredna upotreba fizičke (fizičke snage u smislu apsolutne sile) ili psihičke (u smislu kompulzivne sile) sile ili pretnje upotrebom sile, prema nekom, bilo kom drugom licu ili licima[195].

Pretnja je najava, stavljanje u izgled da će prema drugom, bilo kom licu biti primenjena sila. I sila i pretnja samo predstavljaju oblike ispoljavanja prinude, a sa njima je izjednačena upotreba hipnoze ili omamljujućih sredstava kojim se drugo lice dovodi u stanje u kome nije sposobno za pružanje bilo kakvog otpora.

Izvršilac ovog dela može biti svako lice, dok je u pogledu krivice potreban umišljaj učinioca koji obuhvata svest o protivpravnosti postupanja.

Za ovo delo je propisana kazna zatvora do jedne godine.

1.2. Teži oblici dela

Pored osnovnog oblika, krivično delo: "Nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi" (član 350. KZ) ima još tri teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja za koje je propisano pooštreno kažnjavanje.

[195] V. Božić, Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i praksi, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, broj 2/2015, str. 845-874.

Prvi teži oblik dela (stav 2.) čini lice koje u nameri da sebi ili drugom pribavi kakvu korist, omogućava drugom licu nedozvoljenog prelaza granice Srbije ili nedozvoljenog boravka ili tranzita kroz Srbiju[196]. Radi se o inkriminaciji koja propisuje krivičnu odgovornost, odnosno kažnjivost za radnje pomaganja (koje se ovde ne javljaju kao saučesništvo, već kao samostalno krivično delo zbog visoko ispoljenog stepena težine i opasnosti)[197].

Ovo delo se, prema slovu zakona, vrši sa direktnim umišljajem koji kvalifikuje namera pribavljanja bilo kakve (imovinske/ materijalne ili neimovinske/nematerijalne) koristi za učinioca dela ili za drugo (fizičko ili pravno) lice, bez obzira da li je ova namera u konkretnom slučaju zaista i ostvarena[198].

Radnja izvršenja dela se preduzima sa sledećim radnjama izvršenja pomaganja kao što je "omogućavanje"[199]. To su raznovrsne delatnosti fizičkog (materijalnog) ili psihičkog karaktera, koje se preduzimaju neposredno (direktno) ili posredno (indirektno) u vidu pomaganja ili olakšavanja, a kojima se stvaraju uslovi ili pretpostavke drugom licu da uopšte, na određenom mestu, u

[196] R. Krunić, Ilegalne migracije – krijumčarenje ljudi i trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 2/2005, str. 251-265.; J. Dragojlović, Krivično pravo, Posebni deo, Novi Sad, 2025, str. 295-297.
[197] S. Mijalković, M. Bajagić, Globalizacija ilegalnih migracija i trgovine ljudima kao izazov i pretnja nacionalnoj bezbednosti, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2007, str. 321-339.
[198] M. Anđelković, Prostitucija i ilegalna migracija kao pojave iza kojih se krije moguća trgovina ljudima, Temida, Beograd, broj 4/2003, str. 47-53.
[199] V. Božić, Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i praksi, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, broj 2/2015, str. 845-874.

određeno vreme ili na određeni način preduzme neku od sledećih, alternativno propisanih, delatnosti kao što su[200]:

a) da nedozvoljeno/protivpravno pređe granicu Srbije, bilo ulaskom u zemlju ili izlaskom iz nje[201],

b) da nedozvoljeno boravi u Srbiji i

c) da pređe, tranzitira kroz Srbiju prelaskom iz jedne u drugu državu.

Za ovo delo je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina.

Drugi teži oblik dela (stav 3.), za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od dve do dvanaest godina, postoji ako je radnja izvršenja preduzeta u sledećim alternativno propisanim slučajevima kao što su[202]:

a) izvršenje dela od strane grupe (grupno, skupno, kolektivno delo)[203]. Prema članu 112, tačka 22. KZ grupu čine najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela

[200] D. Tošić, Trgovina ženama kao jedan od oblika nasilja nad ženama, Glasnik AK Vojvodine, Novi Sad, broj 3-4/2018, str. 170-182.
[201] T. Šurlan, Zabrana trgovine ljudima pod okriljem ljudskih prava, Bezbednost, Beograd, broj 2/2021, str. 5-21.
[202] S. Mijalković, Suprotstavljanje trgovini ljudima i krijumčarenju migranata mogućnosti unapređenja bezbednosno-kriminalističke prakse nacionalnog sistema bezbednosti, Beograd, 2009, str. 78-102.
[203] S. Mijalković, M. Žarković, Ilegalne migracije i trgovina ljudima, Beograd, 2019, str. 121-147.

koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu[204],

b) zloupotreba službenog položaja – ovde se radnja izvršenja preduzima na različite načine (*abusus*) kao što su: 1) iskorišćavanje službenog položaja ili ovlašćenja, 2) prekoračenje granica službenog ovlašćenja i 3) nevršenje (propuštanje) svoje dužnosti u celosti ili delimično, trajno ili privremeno, otvoreno ili prikriveno. Iako to zakon izričito ne navodi, za izvršenje krivičnog dela u ovom obliku pojavnog ispoljavanja je potrebno da se radi o učiniocu koji uopšte poseduje "službeni položaj", bilo formalno, bilo faktički[205],

c) izvršenje dela na "opasan" način[206] - na način kojim se ugrožava (stvara, izaziva neposredna, bliska, stvarna, konkretna opasnost za) život ili zdravlje lica čiji se nedozvoljeni prelaz državne granice Srbije, boravak ili tranzit omogućava i

d) tako što je krijumčaren veći broj lica[207]. Kao "veći broj lica", u smislu kvalifikatorne okolnosti, prema shvatanju pravne teorije, smatra se pet ili više lica, bez obzira da li su preduzete iste ili različite delatnosti krijumčarenja, na istom ili različitim mestima, u isto ili različito vreme, odjednom ili sukcesivno (u fazama) .

Najteži oblik dela (stav 4.) postoji ako je radnja izvršenja u bilo kom obliku/vidu ispoljavanja, na bilo koji način i sa bilo kojim ciljem (svrhom) učinjena od strane organizovane kriminalne

[204] I. Krstić, Zaštita od trgovine ljudima u kontekstu migracija, Zbornik radova, Identitetski preobražaj Srbije, Beograd, 2019, str. 101-117.
[205] J. Zlatkova et al., Trgovina ljudima u Srbiji, Velika plana, 2019, str. 83-98.
[206] M. Žarković, Pravda za žrtve trgovine ljudima, Beograd, 2020, str. 109-128.
[207] I. Milković, Trgovina ljudima kao najteži oblik kršenja ljudskih prava, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, Split, broj 4/2020, str. 1097-1111.

grupe[208]. Ovde se, dakle, radi o formi organizovanog kriminaliteta[209] u skladu sa Palerno konvencijom, odnosno dopunskim protokolima iz 2000. godine[210]. Prema članu 112, tačka 35. KZ organizovana kriminalna grupa predstavlja grupu od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i koja deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi.

Za ovo delo je propisana kazna zatvora u trajanju od tri do petnaest godina.

Pored u zakonu propisane kazne učiniocu sva tri teža oblika ovog krivičnog dela se može izreći posebna imovinska krivično pravna mera koju istina ne predviđa Krivični zakonik.

Naime, Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela[211] koji uređuje uslove, postupak i organe koji su nadležni za otkrivanje, oduzimanje i upravljanje imovinom fizičkih i pravnih lica proisteklom iz krivičnog dela propisuje da se učiniocu nekog od taksativno navedenih krivičnih dela može izreći mera privremenog ili

---

[208] S. Karović, M. Simović, Krivičnopravna autonomnost i specifičnost krivičnog djela međunarodna trgovina ljudima, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, Banja Luka, broj 8/2019, str. 201-214.

[209] D. Vejnović, P. Obrenović, Organizovani kriminal – trgovina ljudima kao oblik ugrožavanja bezbjednosti sa osvrtom na BIH, Defendologija, Banja Luka, broj 51-52/2022, str. 9-24.

[210] A. Bajrektarević, Trgovina i krijumčarenje ljudi – povezanost sa organiziranim kriminalitetom, Kriminologija i socijalna integracija, Zagreb, broj 1-2/2000, str. 43-55.; J. Dragojlović, Krivično pravo, Posebni deo, Novi Sad, 2025, str. 295-297.

[211] Službeni glasnik Republike Srbije broj 32/2013, 94/2016 i 35/2019.

trajnog oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela (član 2.). To znači da se ova mera može izreći učiniocima za krivična dela:

a) organizovanog kriminala (dakle, u slučaju izvršenja bilo kog dela kod koga je radnja izvršenja preduzeta od strane "organizovane kriminalne grupe") i

b) nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi" (član 350, st. 2. i 3. KZ), pod uslovom ako imovinska korist pribavljena krivičnim delom, odnosno vrednost predmeta krivičnog dela prelazi iznos od milion i petsto hiljada dinara.

Pod imovinom (član 3.) se smatra dobro svake vrste u Republici Srbiji ili inostranstvu, materijalno ili nematerijalno, pokretno ili nepokretno, procenjivo ili neprocenjivo velike vrednosti, udeli u pravnom licu i isprave u bilo kojoj formi kojima se dokazuje pravo ili interes u odnosu na takvo dobro. Imovinom se smatra i prihod ili druga korist ostvarena, neposredno ili posredno, iz krivičnog dela, kao i dobro u koje je ona pretvorena ili sa kojim je pomešana, dok se imovinom proisteklom iz krivičnog dela smatra se imovina vlasnika koja je u očiglednoj nesrazmeri sa njegovim zakonitim prihodima (tačka 2.).

2. Trgovina ljudima

2.1. Pojam i elementi dela

Osnovno, temeljno, bazično krivično delo pod nazivom: "Trgovina ljudima"[212] je predviđeno u glavi tridesetčetvrtoj: "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom" u odredbi člana 388. KZ[213].

Naime, krivično delo iz člana 388. KZ nosi naziv: "Trgovina ljudima"[214]. Ovo delo[215] čini lice koje vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi

[212] Đ. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2011, str. 267.
[213] B. Ristivojević, Mit o trgovini ljudima u međunarodnom krivičnom pravu, Novi Sad, 2015, str. 98-117.
[214] S. Mijalković, Teorijsko određenje pojma trgovine ljudima, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 2-3/2004, str. 173-192.
[215] M. Baljić, Normativno-pravni i institucionalni okvir borbe protiv trgovine ljudima u BIH s osvrtom na sudsku praksu, Stolac, 2020, str. 87-109.

oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima[216].

Objekt zaštite je višestruko određen kao[217]: a) osnovne slobode i prava čoveka, b) život i telesni integritet čoveka i c) međunarodno pravo. No, u pravnoj teoriji se mogu naći i drugačija shvatanja, pa se tako smatra da se ovde kao objekt zaštite javljaju dostojanstvo ličnosti i moral[218].

Ovo krivično delo[219] prema zakonskom opisu ima složen sastav i sadržinu sa navođenjem velikog broja pojedinačno određenih radnji izvršenja, uz navođenje većeg broja ciljeva iz kojih se ona preduzima, odnosno pobuda koje postoje na strani učinioca[220]. Sve radnje izvršenja, u stvari, predstavljaju različite delatnosti nehumanog postupanja prema ljudima[221].

Osnovni oblik krivičnog dela trgovine ljudima[222] sadrži veći broj alternativno određenih radnji izvršenja, a za postojanje ovog dela je potrebno da su takve delatnosti, koje su navedene kao zakonska obeležja ovog krivičnog dela, povezane sa postizanjem određenog cilja u odnosu na lice koje je predmet trgovine (žrtvu), odnosno da postoji uzročna veza između navedenih delatnosti i postizanja

[216] J. Dragojlović, Krivično pravo, Posebni deo, Novi Sad, 2025, str. 295-297.
[217] Ž. Bjelajac, Trgovina ljudima – zločin protiv čovečnosti, Novi Sad, 2014, str. 84-109.
[218] N. Mrvić Petrović, Krivično pravo, Beograd, 2005, str. 279-280.
[219] S. Mijalković, D. Marinković, Kriminalistička metodika dokazivanja krivičnog dela trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 1/2010, str. 41-61.
[220] M. Đorđević, Đ. Đorđević, Krivično pravo, Beograd, 2020, str. 229-230.
[221] Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004, str. 1062.
[222] D. Bojić, Slaba država i trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, doktorska disertacija, neobjavljena, Beograd, 2020, str. 119-137.

određenog cilja u odnosu na oštećeno lice koje je bilo predmet trgovine[223].

Na tom stanovištu stoji i sudska praksa: "Osnovni oblik krivičnog dela trgovine ljudima sadrži veći broj alternativno određenih radnji izvršenja, a za postojanje ovog dela je potrebno da su određene delatnosti koje su navedene kao zakonska obeležja ovog krivičnog dela povezane sa postizanjem određenog cilja u odnosu na lice koje je predmet trgovine, odnosno da postoji uzročna veza između navedenih delatnosti i postizanja određenog cilja u odnosu na oštećeno lice koje bi bilo predmet trgovine. To znači da se radnja izvršenja vrši u cilju eksploatacije rada tog lica" (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1863/2006).

To znači da se radnja izvršenja, u bilo kom vidu ispoljavanja neke od preduzetih zakonom više alternativno propisanih delatnosti, upravo vrši u cilju eksploatacije rada tog lica[224]. O tome sudska praksa govori na sledeći način: "U konkretnom slučaju oštećena na poziv okrivljene dolazi u njihov stan na kafu dobrovoljno, pa tek kada ona hoće da izađe iz stana, dolazi do preduzimanja radnji izvršenja, tako što je okrivljeni silom i pretnjom drži u svom stanu, odnosno zaključava vrata i nedozvoljava joj da ode. Namera zadržavanja u cilju prostitucije utvrđena je kod okrivljenog budući da je okrivljena pratila oštećenu do dela puta kod zastavinog" servisa da ne pobegne upozoravajući da su pretnje ozbiljne i u večernjim satima

[223] S. Todorović, Z. Janković, Metode dokazivanja krivičnog djela trgovine ljudima, Vještak, Banja Luka, broj 3/2015, str. 431-435.
[224] M. Munivrana Vajda, M. Dragičević Prtenjača, A. Maršavelski, Nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima u Hrvatskoj, Zbornik Pravog fakulteta u Splitu, Split, broj 4/2016, str. 991-1009.

joj je dovela četiri lica sa kojima je oštećena imala seksualne odnose, dok je okrivljena stajala u neposrednoj blizini i novac od tih usluga predala drugom okrivljenom" (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1863/2006).

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela je višestruko alternativno određena kao[225]:

a) vrbovanje – pozivanje, podsticanje, psihološko delovanje, uticanje na volju drugog da donese određenu novu odluku ili da promeni postojeću odluku[226]. Ovde je podstrekavanje izgubilo karakter saučesništva zbog visokog stepena težine, odnosno opasnosti. To je delatnost podstrekavanja, namamljivanja, nagovaranja, psihološka delatnost, neposrednog ili posrednog uticanja na volju (odluku) drugog lica da donese određenu odluku ili odluku sa određenom sadržinom, a koja se ne bi donela da nema navedene radnje vrbovanja. Vrbovanje se u ovom slučaju javlja kao traženje saglasnosti kako bi se oštećeni nagovorio da bude prevezen u drugu državu. Ono se najčešće vrši na taj način da mu se predočavaju dobri izgledi da u inostranstvu ostvari dobru zaradi, dobije dobar posao, ostvari "uspeh", pribavi kakvu korist[227],

b) prevoz – prebacivanje nekog lica sa jednog mesta na drugo mesto u istoj državi ili ne, u bilo kom obliku/vidu javnog saobraćaja

[225] V. Delibašić, Krivično delo trgovine ljudima prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije, Pravni život, Beograd, broj 9/2010, str. 771-783.
[226] B. Ristivojević, Uticaj vrednosnih stavova o postojanju slobode volje u prostituciji na oblikovanje krivičnopravne reakcije na trgovinu ljudima, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2015, str. 1-15.
[227] S. Marković, Kršenje ljudskih prava nad žrtvama trgovine ljudima, Beograd, 2015, str. 63-75.

po moru, kopnu ili vazduhu bilo kojim prevoznim sredstvom. To je delatnost prevoženja, transporta drugog lica sa jednog na drugo prostorno udaljeno mesto bilo kojim prevoznim sredstvom, tajno (prikriveno) ili javno, u bilo kom vidu javnog saobraćaja u domaćem ili međunarodnom saobraćaju[228],

c) prebacivanje – ilegalni prelazak lica preko državne granice iz domaće države u inostranstvo ili iz inostranstva u domaću državu. Ono obuhvata svako omogućavanje nedozvoljenog prelaska preko državne granice u smislu da se preko granice prevodi lice koje ne ispounjava uslove za zakoniti prelazak granice,

d) predaja – tradicija, neposredno ili posredno faktičko ustupanje u državinu drugog lica, činjenje dostupnim drugome licu, stavljanje na raspolaganje žrtve drugom licu na bilo koji način. To je preduzimanje bilo koje radnje kojom se pasivni subjekt stavlja na raspolaganje drugom licu, što znači da ono na taj način uspostavlja faktičku kontrolu nad pasivnim subjektom[229],

e) prodaja – teretno raspolaganje, otuđenje lica njegovom zamenom, ustupanjem za domaći ili inostrani novac,

f) kupovina – pribavljanje, sticanje, nabavljanje, neposredno ili posredno dolaženje do državine, pritežanja lica zamenom za domaći ili inostrani novac,

g) posredovanje u prodaji – omogućavanje, povezivanje, dovođenje u vezu kupca sa robom ili prodavcem, odnosno prodavca

[228] S. Todorović, Z. Janković, Metode dokazivanja krivičnog djela trgovine ljudima, Vještak, Banja Luka, broj 3/2015, str. 431-435.
[229] Z. Stojanović, N. Delić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2013, str. 367.

sa kupcem. Ovde se radi o pomaganju koje je izgubilo karakter saučesništva, te je dobilo karakter samostalne radnje izvršenja, čime se omogućava ili olakšava kontakt ili veza između drugih lica sa određenim ciljem. Radi se o delatnosti pronalaženja, animiranja, pridobijanja ili povezivanja kupca za robom (licem) ili lica sa kupcem, odnosno to je svaka delatnost dovođenja u vezu lica koja učestvuju u prodaji drugog lica[230],

h) sakrivanje – delatnost prikrivanja, onemogućavanja, činjenje lica nedostupnim za saznanje drugog lica njegovim premeštanjem sa mesta na kome se do tada nalazilo i koje je bilo poznato prebacivanjem na nepoznato, najčešće tajno, skriveno mesto i

i) držanje – neposredna ili posredna državinska, faktička, fizička vlast nad drugim licem.

Za postojanje osnovnog oblika ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima je potrebno ispunjenje još dva konstitutivna elementa.

Tako je, prvo, neophodno da se neka od više zakonom alternativno propisanih delatnosti u okviru radnja izvršenja preduzima[231] na određeni način kao što su (stav 1.):

1) sila ili pretnja,

2) dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi,

[230] L. Sorentino, Ocena nacionalnog mehanizma za upućivanje žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji, Beograd, 2020, str. 131-153.
[231] G. Nikolić, Neki zakonski i praktični aspekti krivičnog dela trgovine ljudima u Republici Srbiji, Bezbednost, Beograd, broj 2/2012, str. 277-290.

3) zloupotreba ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti ili teških prilika drugog,

4) zadržavanje ličnih isprava ili

5) davanje ili primanje novca ili druge koristi.

Upotreba prinude prema drugom licu (žrtvi trgovine ljudima) se javlja kao najčešći oblik ispoljavanja način preduzimanja radnje izvršenja ovog krivičnog dela. Prinuda se javlja u dva oblika. Najteži oblik prinude je sila. To je neposredna ili posredna upotreba (primena) fizičke, mehaničke ili druge snage (toplotne, svetlosne ili zvučne energije) jednog lica – učinioca dela prema drugom licu (žrtvi ili njemu bliskom licu – srodniku) u cilju savladavanja njegovog otpora (koji postoji) ili sprečavanja pojave otpora. To može biti i psihološka delatnost uticanja na volju drugog lica. Sa silom se izjednačava dejstvo hipnoze ili omamljujućih sredstava (član 112, tačka 12. KZ) sa ciljem da se neko protiv svoje volje dovede u nesvesno stanje ili onesposobi za otpor.

Drugi blaži oblik prinude, pored sile, predstavlja pretnja. To je najava, stavljanje u izgled drugom licu da će njemu (neposredno) ili njemu bliskom licu (posredno) biti naneto kakvo zlo. Da bi pretnja bila pravno relevantna, potrebno je da ona bude: a) ozbiljna, b) stvarna (realna), c) moguća i d) neotklonjiva.

Bez obzira na oblik ispoljavanja, prinuda može biti: a) neposredna ili posredna i b) apsolutna (fizička) ili kompulzivna (psihička).

Prema stavu sudske prakse: “U izreci presude treba precizno navesti koje su to radnje prinude i sile koju je okrivljeni primenio u odnosu na maloletnu oštećenu, odnosno činjenični opis dela treba da

sadrži sva bitna obeležja krivičnog dela trgovine ljudima. U konkretom slučaju okrivljeni je oštećenoj stavljao u izgled da će joj seći prste i tući je ako ne zaradi više od 5. 000 dinara dnevno. Jednom ju je čak i ošamario, tako da naredna tri dana nije išla da radi, pri čemu je oštećena sve vreme bila nadgledana od strane okrivljenog, pa joj je na taj način bila i ograničena sloboda kretanja. Tako je oštećena s obzirom na okolnosti njene ličnosti i životne dobi bila u stanju kontinuiranog straha i pretnje od strane okrivljenog, te na taj način osećala obavezu da čini što se od nje zahteva" (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2553/2012).

Drugi zakonom predviđeni način izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima predstavlja dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi drugog lica[232]. Zabluda (*eror)* je pogrešna ili nepotpuna predstava (svest, znanje) drugog lica o nekim objektivnim okolnostima. Dovođenje u zabludu predstavlja delatnost stvaranja, izazivanja do tada nepostojeće zablude kod drugog lica. S druge strane, održavanje u zabludi postoji kada se drugo lice (žrtva trgovne ljudima ili njemu blisko lice) već nalazi u zabludi o nekim, bilo kojim okolnostima, pa učinilac dela svojim daljim delatnostima produžava, podržava takvo stanje zablude koje je inače nastalo nezavisno od njega.

Dovođenje ili održavanje u zabludi se može izvršiti na dva načina: a) lažnim (neistinitim, u celosti ili delimično) prikazivanjem ili b) prikrivanjem (prećutkivanjem, nesaopštavanjem) činjenica kako bi se drugo lice navelo na pogrešan zaključak, protivno svojoj slobodno

[232] N. Radović, V. Lalić, Osvrt na prikupljanje podataka o trgovini ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 3/2010, str. 133-144.

ispoljenoj volji, odnosno donetoj odluci. Za razliku od prevare, obmana ne mora da nužno ima materijalni (imovinski) cilj.

Za razliku od upotrebe sile, drugih oblika prinude ili pretnje gde je volja oštećenog lica potpuno ili delimično isključena ili drugačije usmerena zbog načina na koji, odnosno pod kojim se ona formira, korišćenje odnosa poverenje zavisnosti, stanja bespomoćnosti ili drugih teških prilika se odnosi na situacije u kojima je žrtva mogla imati prave informacije o tome šta joj se sugeriše i nudi (npr. bavljenje prostitucijom i sl.), pa ona ipak na to pristaje jer ne vidi drugi izlaz iz svoje "teške" situacije[233].

No, radnja izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima se, dakle, često izvršava zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti ili teških prilika drugog lica (žrtve). To je treći zakonom propisani način preduzimanja radnje izvršenja[234]. Ovde se radi o korišćenju, iskorišćavanju okolnosti koje postoje nezavisno od učinioca ovog dela, ali on ima saznanje o njima, te ih koristi (upotrebljava) u izvršenju neke svoje delatnosti kako bi ostvario određeni cilj (eksploataciju drugog lica)[235].

U tom smislu domaća sudska praksa ističe: ''Da bi postojalo iskorišćavanje teških prilika nije dovoljno što su oštećena deca bez roditeljskog staranja, već jedan viši stepen teških životnih i materijalnih okolnosti koje okrivljeni iskorišćava i nagovara ih,

[233] N. Mrvić Petrović, Krivično pravo, Beograd, 2005, str. 280.
[234] V. Delibašić, Krivično delo trgovine ljudima prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije, Pravni život, Beograd, broj 9/2010, str. 771-783.
[235] M. Žarković, O. Lajić, Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima u svetlu odredbi Krivičnog zakonika Republike Srbije, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009, str. 347-369.

vrbuje na pružanje seksualnih usluga. Iz činjeničnog opisa prvostepene presude nije vidljivo u čemu se sastoje teške prilike oštećenih koje je okrivljeni iskoristio i doveo ih u položaj zavisnosti od njega, osim poziva da za njega rade na Kaćkoj petlji. Da bi postojalo iskorišćavanje teških prilika nije dovoljno samo što su oštećena deca bez roditeljskog staranja (oštećena je u jednom momentu od strane centra za socijalni rad poslata u Dom za omladinu odakle se sama vratila), već jedan viši stepen teških životnih i materijalnih okolnosti koje okrivljeni iskorišćava i nagovara ih, vrbuje na pružanje seksualnih usluga. Postojanje ovih uslova sud nije precizno utvrdio. Izostalo je i obrazloženje u čemu se sastojao odnos zavisnosti jer je jedna od oštećenih dobijala novac od okrivljenog, a u jednom periodu od juna do decembra 2009. godine ona dobijeni novac nije davala okrivljenom, te da se za vreme njegovog boravka u pritvoru i dalje bavila prostitucijom'' (rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 4897/2010).

Specifičan način preduzimanja radnje izvršenja ovog dela se ispoljava kroz "zadržavanje ličnih isprava" drugog lica – žrtve trgovine ljudima[236], o čemu svedoči sledeće shvatanje sudske prakse: "U ponašanju okrivljenog koje se sastoji u zadržavanju ličnih dokumenata oštećene koja je strani državljanin, pa nije mogla da napusti Republiku Srbiju bez ličnih dokumenata bez obzira što razume srpski jezik i vršenjem nasilja nad njom uz pretnje, a sve u cilju eksploatacije oštećene koje se sastoji u prosjačenju koje

[236] S. Karović, M. Simović, Krivičnopravna autonomnost i specifičnost krivičnog djela međunarodna trgovina ljudima, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, Banja Luka, broj 8/2019, str. 201-214.

oštećena vrši u korist okrivljenog, pri čemu je okrivljeni svestan svog dela i hoće njegovo ostvarenje, stiču se obeležja krivičnog dela trgovina ljudima. Okrivljeni je dva meseca posle ulaska u Republicu Srbiju počeo da oštećenu prisiljava da prosi kako bi imali od čega da žive jer su bili u teškoj materijalnoj situaciji tako što joj je pretio i svakodnevno je tukao po celom telu upotrebljavajući u tu svrhu, pored ostalog i bakarnu žicu, aluminijsku cev i kabl za struju. Tako ju je dovodio ispred zgrade gde je trebalo da prosi i čekao preko puta ulaza u zgradu radi preuzimanja novca" (presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 6471/2011).

Konačno, poslednji zakonom propisani način preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima jeste davanje ili primanje novca ili druge koristi[237]. Ovde se razlikuju dva alternativno propisana načina preduzimanja radnje izvršenja. Davanje predstavlja delatnost ustupanja, predaje, prenosa ili činjenja drugom licu u državinu (faktičku, fizičku vlast), bilo neposredno, bilo posredno, novca ili druge koristi (imovinskog ili neimovinskog karaktera). S druge strane, primanje je delatnost pribavljanja, sticanja, prijema, prihvatanja u državinu novca ili druge koristi. Bitno je da se bilo koja od navedenih radnji preduzima u odnosu na domaći ili inostrani novac ili bilo koju drugu korist, pogodnost, pogodovanje, beneficiju.

No, na ovom mestu treba ukazati na rešenje propisano u odredbi stava 2. Naime, osnovni oblik ovog dela[238] postoji i u slučaju ako je

[237] R. Krunić, Ilegalne migracije (krijumčarenje ljudi i trgovina ljudima), Bezbednost, Beograd, broj 2/2005, str. 251-265.
[238] M. Dotridge et al., Fenomen trgovinom djecom u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 76-94.

radnja izvršenja učinjena prema maloletnom licu (licu koje je uzrasta do nenavršenih osamneast godina u vreme izvršenja dela) čak i kada prema njemu nije upotrebljena sila, pretnja ili neki drugi od zakonom navedenih načina izvršenja[239].

Drugi konstitutivni elemenat neophodno potreban za postojanje obeležja bića krivičnog dela trgovine ljudima jeste preduzimanje radnje izvršenja sa određenim ciljem[240], pri čemu zakon poznaje više ciljeva koji se svode na eksploataciju ili iskorišćavanje lica koje je "žrtva" trgovine ljudima[241].

Tako se radnja izvršenja ovog krivičnog dela preduzima u cilju (radi)[242]:

a) eksploatacije rada,

b) prinudnog rada (iskorišćavanje rada drugog lica bez ikakve naknade ili bez adekvatne naknade). To je svako prinuđavanje drugog lica da obavlja određene delatnosti protivno njegovoj slobodno ispoljenoj volji,

c) vršenja krivičnih dela, bilo samostalno ili u saučesništvu sa drugim licem ili drugim licima,

---

[239] V. Nikolić Ristanović, Ilegalna tržišta, trgovina ljudima i organizovani transnacionalni kriminal, Temida, Beograd, broj 4/2003, str. 3-13.
[240] S. Karović, M. Simović, Krivičnopravna autonomnost i specifičnost krivičnog djela međunarodne trgovine ljudima, Godišnjak Fakulteta pravih nauka, Banja Luka, broj 9/2019, str. 201-214.
[241] J. Zlatkova, Ž. Đorđević, Trgovina ljudima u Srbiji, Velika Plana, 2019, str. 121-142.
[242] S. Todorović, Z. Janković, Metode dokazivanja krivičnog djela trgovine ljudima, Vještak, Banja Luka, broj 3/2015, str. 431-435.

d) prostitucije[243] ili druge vrste seksualne eksploatacije[244] (u vidu izazivanja, raspaljivanja ili zadovoljenja polnog nagona nekog drugog lica uz nadoknadu ili bez nje). Pod prostitucijom se, inače, podrazumeva vršenje polnog odnosa da drugim licem ili licima uz davanje ili obećanje novčane ili druge naknade ili za kakvu drugu korist, bez obzira da li je takva naknada data ili obećana licu koje se prostituiše ili nekom drugom licu[245]. No, ona postoji i u slučaju vršenja polnog odnosa na način kojim se vređa polni moral. Takođe, u pravnoj teoriji se može pronaći shvatanje prema kome je prostitucija obavljanje radnji u svrhu zadovoljenja polnog nagona (znači ne samo vršenje polnog odnosa – snošaja) uz pribavljanje imovinske koristi[246],

e) prosjačenja,

f) upotrebe u pornografske svrhe. Pornografijom se smatra materijal koji vizuelno ili na drugi način prikazuje lice u pravom ili simuliranom evidentnom seksualnom ponašanju ili koji prikazuje polne organe ljudi u seksualne svrhe. No, pornografijom se ipak ne smatraju materijali koji imaju umetnički, medicinski ili naučni značaj, čije utvrđivanje u svakom konkretnom slučaju predstavlja faktičko pitanje koje sud rešava na bazi utvrđenih okolnosti,

---

[243] Z. Stevanović, Trgovina ljudima radi seksualnog iskorišćavanja, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Begrad, broj 1/2014, str. 127-136.
[244] Z. Nikolić, Prostitucija i trgovina ljudima, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, broj 1-2/2007, str. 103-120.
[245] K. Turković et., al., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2013, str. 213.
[246] B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007, str. 474.

g) uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa - svaki položaj potpune podređenosti prema drugom licu, dok je služenje – položaj u kome pasivni subjekt ima obavezu da služi izvršioca dela ili neko drugo lice, odnosno da bez pogovora izvršava njegova naređenja[247],

h) radi oduzimanja organa ili dela tela (umesto reči "presađivanje/ transplantacija" zakonodavac upotrebljava reč "odstranjivanje" u vidu oduzimanja delova tela jer se oni mogu uzimati i iz nekog drugog razloga npr. za istraživanje, a ne samo za presađivanje) ili

i) radi korišćenja u oružanim sukobima na bilo čijoj zaraćenoj strani[248] drugog lica kao žrtve trgovine ljudima[249].

"Iskorišćavanje" drugog lica (žrtve), predstavlja srž, suštinu krivičnog dela trgovine ljudima. Ovaj cilj, odnosno predstava o njemu treba da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja, bez obzira da li je takav cilj u konkretnom slučaju zaista i ostvaren[250]. Pri tome je Krivični zakonik (stav 10.) izričito odredio da pristanak lica[251] na eksploataciju ili na uspostavljanje ropskog ili njemu sličnog odnosa ne utiče na postojanje ovog

[247] Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004, str. 1064.
[248] Lj. Stajić, T. Bugarski, B. Tubić, Trgovina ljudima – pravno bezbednosni aspekti, Novi Sad, 2012, str. 117-132.
[249] S. Todorović, Z. Janković, Metode dokazivanja krivičnog djela trgovine ljudima, Vještak, Banja Luka, broj 3/2015, str. 431-435.
[250] V. Rakočević, Trgovina ljudima, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2/2004, str. 87-100.
[251] M. Savić, Trgovina ljudima u Srbiji, Temida, Beograd, broj 3/2004, str. 57-59.

krivičnog dela u bilo kom obliku[252]. Na tom stanovištu stoji i domaća sudska praksa.

"Da bi postojalo krivično delo trgovine ljudima neophodno je da se iz izvedenih dokaza može zaključiti da postoje dva bitna elementa koja nedvosmisleno ukazuju na trgovinu ljudima, a to su: a) kontrola i b) eksploatacija žrtve. Okrivljeni je organizovao prostituciju oštećenima i to na najkonforniji način pružajući im pri tome potrebnu zaštitu imajući u vidu da je okrivljeni i sam radio u hotelu kao portir, pa je upravo i mogao da im pruži zaštitu koja je sastavni deo bavljenja prostitucijom. Radnjama okrivljenog nedostaje elemenat eksploatacije imajući u vidu činjenicu da su okrivljeni i oštećene delile zaradu od prostitucije na jednake delove" (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 247/2012).

Domaća sudska praksa zauzima o cilju "trgovine ljudima" takođe sledeće shvatanje. "Upravo u postojanju eksploatacije je suštinska razlika između krivičnih dela posredovanja u vršenju prostitucije i trgovine ljudima. Naime, posredovanje u vršenju prostitucije vrši onaj ko navodi ili podstiče drugoga na prostituciju ili učestvuje u predaji nekog lica drugome radi vršenja prostitucije ili ko putem sredstava javnog informisanja i drugih sličnih sredstava propagira ili reklamira prostituciju.

Međutim, ukoliko bi navođenje ili podsticanje na prostituciju bilo vršeno na jedan od zakonom predviđenih načina kod krivičnog dela trgovine ljudima, tada bi se radilo o ovom krivičnom delu. Upravo u

[252] B. Ristivojević, Nedostaci legislativno-tehničkog oblikovanja pristanka povređenog kod trgovine ljudima, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, broj 1/2015, str. 133-147.

postojanju eksploatacije je osnovna razlika između ova dva krivična dela. Eksploatacija podrazumeva iskorišćavanje ljudi pod okolnostima i u uslovima koji su suprotni principu poštovanja ljudskog dostojanstva, telesnog ili psihičkog integriteta, zdravlja i koji su u velikoj nesrazmeri sa okolnostima i uslovima pod kojima druga lica obavljaju iste ili slične poslove, odnosno delatnosti" (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2386/2012).

Izvršilac osnovnog dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj koji karakteriše Zakonikom propisan cilj[253].

Pasivni subjekt (žrtva ili oštećeni) može biti svako lice, bez obzira na uzrast, pol ili državljanstvo[254] (osim kod onih oblika ispoljavanja krivičnog dela gde zakon traži svojstvo"maloletnog" lica).

Takođe, na postojanje ovog krivičnog dela ne utiče ni činjenica da učinilac dela nije bio nasilan prema žrtvi[255].

Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju od tri do dvanaest godina.

U vezi sa kažnjavanjem učinioca ovog krivičnog dela, od značaja su i dva specifična rešenja propisana u Krivičnom zakoniku Srbije.

---

[253] M. Simović, Trgovina ljudima i zaštita žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 7-8/2013, str. 71-77.

[254] B. Ristivojević, Nedostaci legislativno-tehničkog oblikovanja pristanka povređenog kod trgovine ljudima, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, broj 1/2015, str. 133-147.

[255] B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007, str. 470-471.

Pod nazivom: “Granice ublažavanja kazne” (član 57, stav 2. KZ) propisan je institut ublažavanja kazne. Naime, ovde se radi o zakonskoj odredbi koja propisuje granicu (meru) za ublažavanje zakonom propisane kazne učiniocu krivičnog dela kada postoje uslovi za primenu ovog izuzetnog ovlašćenja suda u postupku odmeravanja kazne. Iako se radi o opštem institutu krivičnog prava koji se fakultativno može (ali ne mora) primeniti prema svakom učiniocu svakog krivičnog dela, izuzetno Krivični zakonik (stav 2.) isključuje njegovu primenu kod taksativno navedenih krivičnih dela, između kojih se nalaze: a) krivično delo iz člana 350. st. 3. i 4. KZ – “nedozvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi” i b) krivično delo iz člana 388. KZ – “trgovina ljudima”. Istovremeno je za ova krivična dela isključena mogućnost oslobođenja od kazne za njihove učinioce.

S druge strane, u savremenom krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije je propisan još jedan izuzetak od primene opšteg instituta krivičnog prava – uslovnog otpusta za učinioce, u ovom radu analiziranih krivičnih dela. Uslovni otpust (član 46.) je institut kriminalno-političkog i penološkog karaktera koji se sastoji u prevremenom puštanju osuđenog lica sa izdržavanja kazne zatvora, odnosno druge krivične sankcije institucionalnog karaktera pre nego što je ona u celosti izvršena, pod određenim uslovima i za određeno vreme.

Ukoliko ispunjava zakonom propisane uslove (član 46, stav 2. KZ): a) da je izdržao dve trećine izrečene kazne zatvora i b) da se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se može sa osnovom očekivati da će se na slobodi dobro vladati, a naročito da do isteka

vremena za koje je izrečena kazna ne učini novo krivično delo, sud fakultativno može (ali ne mora) da osuđenog uslovno otpusti iz zavodske ustanove ako se radi, između ostalog, o:

1) krivičnom delu protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (čl. 370. do 393a), gde spada i upravo analizirano krivično delo trgovina ljudima (član 388. KZ), kao i

2) krivičnom delu za koje se krivični postupak vodi od strane posebnih odeljenja nadležnih sudova, u skladu sa nadležnošću određenom zakonom koji uređuje organizaciju i nadležnost državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i terorizma.

Konačno, učiniocu ovog krivičnog dela se može izreći još jedna specifična imovinskopravna mera – privremeno ili trajno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela. Naime, prema Zakonu o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela se učiniocu nekog od taksativno navedenih krivičnih dela može se izreći mera privremenog ili trajnog oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela (član 2.). Tu spadaju sledeća krivična dela:

a) organizovanog kriminala (dakle, u slučaju izvršenja bilo kog dela kod koga je radnja izvršenja preduzeta od strane "organizovane kriminalne grupe") i

b) trgovina ljudima (član 388. KZ), pod uslovom ako imovinska korist pribavljena krivičnim delom, odnosno vrednost predmeta krivičnog dela prelazi iznos od milion i petsto hiljada dinara.

Pri tome se imovinom proisteklom iz krivičnog dela smatra imovina vlasnika koja je u očiglednoj nesrazmeri sa njegovim zakonitim prihodima (član 3., tačka 2.).

2.2. Teži oblici dela

Krivično delo trgovine ljudima (član 388. KZ) se javlja u dva teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja sa više različitih pojavnih vidova, za koje su propisane teže kazne[256].

Prvi teži oblik ovog krivičnog dela, za koji je propisana kazna zatvora najmanje pet godina, javlja se u tri vida pojavnog ispoljavanja (u zasebnim zakonskim odredbama), zavisno od vrste kvalifikatorne okolnosti.

Prvi vid težeg oblika krivičnog dela (stav 3.) postoji ako je neka od više zakonom alternativno propisanih delatnosti koje čine radnju izvršenja na zakonom predviđeni način sa određenim ciljem preduzeta prema posebnoj vrsti pasivnog subjekta (žrtve) – prema maloletnom licu. Ovde, dakle, uzrast pasivnog subjekta do nenavršenih osamnaest godina (u vreme izvršenja dela) predstavlja kvalifikatornu okolnost[257].

Drugi vid težeg oblika krivičnog dela trgovine ljudima[258] (stav 4.) predstavlja delo kvalifikovano težom posledom. Naime, delo u ovom zakonskom opisu postoji ako je prilikom preduzimanja radnje izvršenja na zakonom propisani način iz nehata nastupila teža

[256] Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004, . godine, str. 1061-1065.
[257] M. Žarković i dr., Krivičnopravni sistem i sudska praksa u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji, Beograd, 2011, str. 112-132.
[258] L. Ofak, M. Vajda Munivrana, Preporuke za poboljšanje hrvatskog pravnog okvira i mjera za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 1/2019, str. 59-87.

posledica[259] koja se javlja u obliku teške telesne povrede (teškog narušavanja, povrede fizičkog ili psihičkog integriteta) nekog lica. Zavisno od svojstva (uzrasta) pasivnog subjekta koji je pretrpeo ovu težu posledicu, propisano je različito kažnjavanje.

Tako se učinilac ovog dela kažnjava kaznom zatvora u trajanju od pet do petnaest godina, ako je tešku telesnu povredu pretrpelo bilo koje punoletno lice. No, ako je nastupila teška telesna povreda za maloletno lice[260] (kao žrtvu trgovine ljudima) usled preduzete radnje izvršenja, tada je propisana kazna zatvora najmanje pet godina. Praktičko razlikovanje u kažnjavanje između ova dva vida krivičnog dela je bez većeg značaja jer je opšti maksimum kazne zatvora u domaćem krivičnom zakonodavstvu dvadeset godina.

Konačno, poslednji, treći vid ispoljavanja prvog težeg oblika krivičnog dela trgovine ljudima iz stava 6, člana 388. KZ postoji u dva slučaja. To su:

a) ako se učinilac bavi vršenjem krivičnog dela trgovine ljudima u vidu kolektivnog krivičnog dela[261] – delo se javlja kada učinilac u dužem vremenskom periodu, na istom ili različitim mestima preduzima višekratno, sukcesivno, ponovljeno, više istih ili istovrsnih delatnosti trgovanja ljudima ili

[259] S. Mijalković, D. Marinković, Kriminalistička metodika dokazivanja krivičnog dela trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 1/2010, str. 41-61.
[260] J. Krvavac, Pravni okvir suzbijanja trgovine maloletnim licima, Pravni život, Beograd, broj 7-8/2019, str. 101-122.
[261] M. Anđelković et al., Trgovina ljudima, Beograd, 2020, str. 73-96.

b) ako je delo izvršeno od strane grupe, dakle, grupno, skupno, kolektivno[262]. Prema članu 112, tačka 22. KZ grupa obuhvata najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu.

Najteži oblik ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima se javlja u dva vida ispoljavanja.

Dakle, prvi vid ispoljavanja subkvalifikacije krivičnog dela trgovine ljudima (stav 5.), za koji je propisana kazna zatvora najmanje deset godina, postoji ako je usled preduzete radnje izvršenja osnovnog dela u bilo kom vidu ispoljavanja nastupila teža posledica iz nehata u vidu smrti jednog ili više lica[263]. U ovom slučaju teža posledica u vidu prouzrokovanja, izazivanja smrti (lišavanja života) jednog ili više lica koja je rezultat, koja se nalazi u uzročno-posledičnoj (kauzalnoj) vezi sa preduzetom radnjom izvršenja osnovnog dela, predstavlja osnov za teže kažnjavanje učinioca, pod uslovom da je smrtna posledica obuhvaćena nehatom učinioca. Ako se pak radi o umišljajnom prouzrokovanju smrti nekog lica, pored preduzete radnje izvršenja trgovine ljudima, tada se radi o sticaju dva krivična dela: a) trgovine ljudima i b) ubistva (ili teškog ubistva).

[262] I. Krstić, Zaštita od trgovine ljudima u kontektstu migracija, Zbornik radova, Identitetski preobražaj Srbije, Beograd, 2019, str. 101-117.
[263] I. Milković, Trgovina ljudima kao najteži oblik kršenja ljudskih prava, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, Split, broj 4/2020, str. 1097-1111.

Drugi najteži oblik ovog dela, koji uistinu predstavlja formu organizovanog kriminaliteta[264], javlja se u odredbi stava 7., člana 388. KZ. Delo u ovom obliku/vidu ispoljavanja postoji ako je radnju izvršenja u bilo kom od više alternativno propoisanih delatnosti obliku preduzela organizovana kriminalna grupa. Prema članu 112, tačka 35. KZ organizovana kriminalna grupa predstavlja upravo grupu od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i koja deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi[265].

Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje deset godina.

2.3. Posebni oblici dela

Krivično delo trgovine ljudima[266] (član 388. KZ) pored osnovnog i dva teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja, poznaje takođe još i dva posebna, specijalna oblika dela, koji, zapravo, predstavljaju blaže, privilegovane kvalifikacije, za koje je propisano blaže kažnjavanje.

Prvi poseban oblik ovog krivičnog dela[267] je predviđen u odredbi stava 8, člana 388. KZ. Ovo delo[268] čini lice koje zna ili je moglo da

[264] D. Vejnović, P. Obrenović, Organizovani kriminal – trgovina ljudima kao oblik ugrožavanja bezbjednosti sa osvrtom na BIH, Defendologija, Banja Luka, broj 51-52/2022, str. 9-24.
[265] A. Wright, Organized crime, Devon, 2006, str. 49-62.
[266] I. Musa, Trgovina ljudima - ropstvo 21. stoljeća, Hum, Mostar, broj 17-18/2017, str. 88-113.
[267] T. Šurlan, Zabrana trgovine ljudima pod okriljem ljudskih prava, Bezbednost, Beograd, broj 2/2021, str. 5-21.

zna da je lice žrtva trgovine ljudima, pa iskoristi njen položaj ili drugome omogući iskorišćavanje njenog položaja radi eksploatacije njenog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima[269].

Ovaj poseban oblik krivičnog dela je nužna posledica prethodno izvršenog dela trgovine ljudima, čijim delatnostima je neko lice – punoletno lice (bilo koje lice, domaći državljanin ili stranac) dovedeno u položaj "žrtve" trgovine ljudima. Tako se ovo delo preduzima sa dve alternativno propisane delatnosti. To su[270]:

a) iskorišćavanje – korišćenje, upotreba položaja drugog lica kao žrtve trgovine ljudima ili

b) omogućavanje – pomaganje ili olakšavanje kroz stvaranje uslova ili mogućnosti drugome licu da iskoristi položaj nekog lica kao žrtve trgovine ljudima.

Ovako određene delatnosti u sastavu radnje izvršenja se preduzimaju sa:

a) određenim ciljem (svrhom) - radi eksploatacije rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne

---

[268] S. Mijalković, D. Marinković, Kriminalistička metodika dokazivanja krivičnog dela trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 1/2010, str. 41-61.
[269] N. Radović, Z. Đurđević, V. Lalić, Trgovina ljudima kao kriminalna aktivnost organizovanih kriminalnih grupa, Defendologoija, Banja Luka, broj 29-30/2011, str. 56-66.
[270] D. Marinković, Suzbijanje organizovanog kriminala - specijalne istražne metode, Novi Sad, 2010, str. 66-89.

eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima drugog lica kao žrtve trgovine ljudima i

b) sa određenim oblikom krivice – nehatom (nepažnjom), u slučaju kada je učinilac znao ili mogao da zna na osnovu svojih ličnih svojstava, odnosno konkretnih okolnosti da svoju radnju izvršenja preduzima prema žrtvi trgovine ljudima.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

Drugi poseban oblik dela (stav 9.), za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina, postoji u slučaju, ako se radnja izvršenja sastoji u preduzimanju dve alternativno propisane delatnosti[271]. To su:

a) iskorišćavanje položaja žrtve trgovine ljudima – njeno korišćenje, upotreba sa bilo koji od zakonom navedenih ciljeva i

b) omogućavanje drugom licu iskorišćavanja položaja žrtve trgovine ljudima – pomaganje je koje izgubilo karakter saučesništva, pa je zbog visoko ispoljenog stepena težine, odnosno opasnosti predviđeno kao samostalna radnja izvršenja. To je svaka delatnost psihološkog ili fizičkog karaktera kojom se stvaraju uslovi ili pretpostavke, odnosno pomaže, olakšava ili pospešuje iskorišćavanje

[271] D. Zejnilović, Trgovina ljudima kao oblik organizovanog kriminaliteta, Danilovgrad, 2013, str. 89-106.

položaja žrtve trgovine ljudima od bilo kog lica (koje prethodno nije uključeno u takvu trgovinu)[272].

Radnja izvršenja dela se preduzima u određenom cilju[273] - radi eksploatacije rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima žrtve trgovine ljudima[274].

Ovo krivično delo karakterišu još dva konstitutivna elementa. To su[275]:

a) svojstvo žrtve (pasivnog subjekta) trgovine ljudima – to je maloletno lice – lice uzrasta do nenavršenih osamnaest godina u vreme izvršenja dela[276] i

b) oblik krivice učinioca – nehat koji postoji u slučaju kada je učinilac znao (bio svestan u potpunosti) ili je mogao da zna (mogućnost postojanja svesti, bez sigurnosti, izvesnosti) da je radnja izvršenja učinjena prema žrtvi trgovine ljudima.

U tom smislu sudska praksa ističe: "Ukoliko je navođenje ili podsticanje u vršenju prostitucije učinjeno prema maloletnom licu

---

[272] F. Stojanović, Bezbednost žrtava trgovine ljudima i pružalaca usluga i procena rizika, Beograd, 2021, str. 92-118.
[273] S. Šćekić, N. Buklić, Crna Gora i trgovina ljudima, Podgorica, 2019, str. 118-129.
[274] I. Pekić, Pravni mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, Društveni odgovor, Podgorica, broj 2/2022, str. 600-616.
[275] V. Delibašić, Krivično delo trgovina ljudima iz člana 388. Krivičnog zakonika Republike Srbije, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 7-8/2010, str. 63-76.
[276] J. Krvavac, Pravni okvir suzbijanja trgovine maloletnim licima, Pravni život, Beograd, broj 7-8/2019, str. 101-122.

uvek će postojati krivično delo trgovina ljudima, a ne krivično delo posredovanje u vršenju prostitucije. U konkretnom slučaju okrivljeni se korišćenjem teških materijalnih prilika i činjenicom da oštećena nema smeštaj i sredstva za život, zadržavanjem ličnih dokumenata bavio vrbovanjem, prevozom i držanjem maloletne oštećene, a sve u cilju vršenja prostitucije" (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 4358/2011).

Empirijske činjenice dovode do zaključka da je Srbija istovremeno zemlja porekla, tranzita i odredišta za žrtve trgovine ljudima, i da se uloga zemlje sve više udaljava od toga da bude zemlja odredišta, preko tranzitne zemlje, ka zemlji izvora. To dalje znači da broj državljana Srbije koji su žrtve trgovine ljudima nastavlja da raste, a broj stranih žrtava koje dolaze u našu zemlju se smanjuje[277].

3. Trgovina maloletnim licima radi usvojenja

3.1. Pojam i elementi dela

"Trgovina maloletnim licima radi usvojenja" iz člana 389. KZ Srbije predstavlja drugo krivično delo "trgovine ljudima". Delo[278] se sastoji u oduzimanju lica koje nije navršilo šesnaest godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima, u usvajanju takvog

[277] J. Igrački, and D. Manojlović, and S. Mijalković, () *Human Trafficking: From Police Arrest of Suspect to Prosecutor's Indictment to Court Verdict: Scientific Correlation from Quantitative to Qualitative (Case Study—Serbia).* Victimology, 11 (4/2024). pp. 634-648. ISSN 2782-277X.

[278] S. Mijalković, Trgovina ljudima kao globalni zdravstveni problem, Svet rada, Beograd, broj 3/2005, str. 334-335.

lica, u posredovanju u takvom usvojenju ili u kupovini, prodaji ili predaji radi usvojenja takvog lica, odnosno u njegovom prevozu, obezbeđenju smeštaja ili njegovom prikrivanju[279].

Objekt zaštite je kod ovog krivičnog dela lice uzrasta do šestnaest godina koje je lišeno roditeljskog staranja, u pogledu ostvarivanja njegove mogućnosti na usvojenje. Ovim se delom, u najširem smislu, štite osnovne slobode i prava maloletnika, uključujući pravo na život, telo, zdravlje, slobodu kretanja, slobodu odlučivanja, ugled, dostojanstvo, polnu slobodu[280].

Radnja izvršenja dela je višestruko alternativno određena[281]. Ona se sastoji u sledećim delatnostima kao što su[282]:

a) oduzimanje – odvođenje sa mesta na kome se do tada nalazilo ili zadržavanje na mestu gde se nalazilo lice koje nije navršilo šesnaest godina, protivno njegovoj slobodnoj volji, radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima[283]. Praktično njenim preduzimanjem se prekida pritežanje, faktička vlast roditelja (ili drugih zakonom ovlašćenih lica) nad maloletnikom,

b) usvojenje maloletnog lica – preduzimanje radnji koje imaju za cilj da dovedu do zasnivanja usvojenja – odnosa između usvojioca i

[279] Đ. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2011, str. 267.
[280] L. Ofak, M. Vajda Munivrana, Preporuke za poboljšanje hrvatskog pravnog okvira i mjera za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 1/2019, str. 59-87.
[281] M. Baljić, Normativno-pravni i institucionalni okvir borbe protiv trgovine ljudima u BIH s osvrtom na sudsku praksu, Stolac, 2020, str. 87-109.
[282] M. Dotridge et al., Fenomen trgovinom djecom u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021, str. 76-94.
[283] M. Vlahović, Trgovina ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici, Podgorica, 2012, str. 117-122.

usvojenika (pasivnog subjekta ovog dela). Ovaj je postupak striktno uređen porodičnim zakonodavstvom[284],

c) posredovanje – pomaganje, omogućavanje, dovođenje u vezu lica, povezivanje – deteta sa potencijalnim usvojiocem (domaćim ili stranim državljaninom) radi protivpravnog usvojenja,

d) kupovina – pribavljanje, dolaženje u posed lica njegovom zamenom za domaći ili inostrani novac radi zasnivanja usvojenja,

e) prodaja – teretno raspolaganje, otuđenje lica za domaći ili inostrani novac radi njegovog usvojenja,

f) predaja – neposredno ili posredno davanje, ustupanje, tradicija lica, u državinu, fizičku, faktičku vlast drugom licu radi usvojenja,

g) prevoz – prebacivanje lica u suvozemnom, vodenom ili vazdušnom saobraćaju bilo kojim prevoznim sredstvim, tajno ili javno, radi njegovog usvojenja,

h) obezbeđenje smeštaja – stvaranje uslova za nesmetani boravak i življenje lica u vreme pre (do) i posle njegovog protivpravnog usvojenja. Ovde se radi o posebnom, specifičnom obliku njegovo "skrivanja" – tajnog, neopaženog boravka na određenom mestu, u određeno vreme trajanja[285], sa određenim ciljem i

i) prikrivanje – onemogućavanje saznanja o mestu boravka nekog lica na određenom mestu, stvaranje situacije da se sa takvim mestom ne upoznaju, ne saznaju druga lica. To se može učiniti i

[284] J. Krunić, Analiza usluga zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima, Beograd. 2021, str. 93-118.
[285] T. Marković, Trgovina ljudima, Crnogorska revija za krivično pravo i kriminalnu politiku, Podgorica, broj 2/2008, str. 165-169.

premeštanjem lica sa mesta na kome se do tada nalazilo i koje je bilo svima poznato, te njegovo sklanjanje na drugo nepoznato, skriveno, tajno mesto radi njegovog usvojenja, bilo u zemlji ili inostranstvu[286].

Za postojanje ovog krivičnog dela[287] potrebno je ispujenje još tri konstitutivna elementa, pa se tako zahteva da se zakonom propisana radnja izvršenja preduzima[288]:

a) prema "određenom licu" kao pasivnom subjektu (žrtvi), licu sa posebnim "ličnim" svojstvom – prema maloletniku uzrasta do nenavršenih šesnaest godina, što mora biti poznato učiniocu dela u vreme njegovog izvršenja[289],

b) na poseban, specifičan način – neovlašćeno, protivno propisima o zakonitom usvojenju koje uređuju propisi porodičnog prava i

c) sa određenim ciljem – radi usvojenja (*adoptio*) pasivnog subjekta na protivpravan način, bez obzira da li je ovaj cilj ostvaren u svakom konkretnom slučaju[290].

Porodični zakon Republike Srbije[291] iz 2005. godine (član 1.) uređuje: brak i odnose u braku, odnose u vanbračnoj zajednici, odnose deteta i roditelja, usvojenje, hraniteljstvo, starateljstvo,

---

[286] I. Musa, Trgovina ljudima - ropstvo 21. stoljeća, Hum, Mostar, broj 17-18/2017, str. 88-113.
[287] I. Marković, Međunarodna trgovina ljudima, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3/2015, str. 125-137.
[288] N. Radović, Trgovina ženama i decom u cilju seksualne eksploatacije, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 3/2007, str. 95-112.
[289] M. Babović, Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2022, str. 198-129.
[290] E. Mujanović et al., Istraživanja sudske prakse procesuiranja trgovine ljudima u BIH, Sarajevo, 2022, str. 119-132.
[291] Službeni glasnik Republike Srbije broj 18/2005, 72/2011 i 6/2015.

izdržavanje, imovinske odnose u porodici, zaštitu od nasilja u porodici, postupke u vezi sa porodičnim odnosima i lično ime. Pri tome se jasno, decidirano naglašava (član 2.) da porodica uživa posebnu zaštitu države, odnosno da svako ima pravo na poštovanje svog porodičnog života.

Dalje, Porodični zakon (član 6.) ističe da je svako dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta (pa tako i kod usvojenja). Država takođe ima obavezu da preduzima sve potrebne mere za zaštitu deteta od zanemarivanja, od fizičkog, seksualnog i emocionalnog zlostavljanja, te od svake vrste eksploatacije, kao i obavezu da poštuje, štiti i unapređuje prava deteta. Konačno, usvojeno dete ima jednaka prava prema usvojiteljima kao dete prema roditeljima. S druge strane, usvojitelji imaju pravni položaj roditelja (član 7, stav 4.).

U cilju sagledavanja sadržine ovog blanketnog krivičnog dela pod nazivom: "Trgovina maloletnim licima radi usvojenja"[292] (član 389. KZ) kao što i sam naziv ovog krivičnog dela najavljuje, potrebno je da ukažemo na pojam, sadržinu, karakteristike, odnosno zasnivanje usvojenja što je upravo regulisano Porodičnim zakonom. Tako porodičnopravne odredbe upotpunjuju sadržinu ove inkriminacije koja se upravo ogleda u protivzakonitom, protivpravnom zasnivanju usvojenja, odnosno njegovom pomaganju, omogućavanju, olakšavanju, ako se ono odnosi na lice koje još nije navršilo šesnaest godina.

[292] D. Zejnilović, Problem trgovine ljudima u Crnoj Gori, Kriminalističke teme, Sarajevo, poseban broj, 2017, str. 510-525.

Usvojenje (četvrti deo Porodičnog zakona) se zasniva odlukom organa starateljstva (član 88.), s tim što se dete može usvojiti samo ako je to u njegovom najboljem interesu (član 89.), pod uslovom da se radi samo o maloletnom detetu koje je navršilo treći mesec života, a pre nego što je steklo potpunu poslovnu sposobnost (član 90.).

Porodični zakon je (član 91.) izričito propisao da se može usvojiti samo sledeće dete: a) koje nema žive roditelje, b) čiji roditelji nisu poznati ili je nepoznato njihovo boravište, c) čiji su roditelji potpuno lišeni roditeljskog prava, d) čiji su roditelji potpuno lišeni poslovne sposobnosti i e) čiji su se roditelji saglasili sa usvojenjem. Takođe, zakon je izričito isključio mogućnost usvojenja sledećih lica: 1) krvnog srodnika u pravoj liniji, odnosno rođenog brata ili sestre ili brata ili sestre po ocu ili majci (član 92.), 2) deteta koje je već ranije bilo usvojeno (član 93.) i 3) svog štićenika od strane staratelja (član 94.).

Za zakonom propisanu punovažnost zasnivanja usvojenja (što obeležava pravnu kvalifikaciju posmatranog krivičnog dela "trgovine ljudima") potrebno je ispunjenje kumulativno propisanih uslova.

Prvi uslov za punovažnost usvojenja (član 95.) je vezan za saglasnost roditelja usvojenika. Naime, dete se može usvojiti samo uz saglasnost njegovih roditelja, bilo da je takva saglasnost data za usvojenje sa označavanjem ili bez označavanja usvojitelja, s tim što se ova saglasnost za usvojenje ne može dati pre nego što dete navrši drugi mesec života. No, zakon ipak dozvoljava mogućnost da roditelj može povući datu saglasnost za usvojenje u roku od 30 dana od dana njegovog davanja. Porodični zakon ipak poznaje nekoliko slučajeva

zasnivanja usvojenja kada nije potrebna saglasnost roditelja usvojenika, Tako saglasnost roditelja za usvojenje nije potrebna (član 96.): a) ako je roditelj potpuno lišen roditeljskog prava, b) ako je roditelj lišen prava da odlučuje o pitanjima koja bitno utiču na život deteta i c) ako je roditelj potpuno lišen poslovne sposobnosti. Logično je istaći na ovom mestu da u slučaju da je dete pod starateljstvom, tada saglasnost za njegovo usvojenje daje upravo njegov staratelj (član 97.).

Drugi uslov za punovažnost usvojenja (član 98.) je vezan za dobijanje, pribavljanje saglasnosti usvojenika. Prema ovom zakonskom rešenju sa usvojenjem mora da se saglasi dete koje je navršilo desetu godinu života, pod uslovom da je sposobno za rasuđivanje.

Izvršilac krivičnog dela iz člana 389. KZ može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj koji obuhvata svest o uzrastu pasivnog subjekta, odnosno svest o neovlašćenosti postupanja učinioca (postupanja protivno odredbama Porodičnog zakona). Direktan umišljaj kvalifikuje "cilj", namera učinioca, "svrha" čije ostvarenje – zasnivanje usvojenja maloletnog lica uzrasta do šesnaest godina predstavlja upravo motiv (pokretač) učinioca na preduzimanje radnje izvršenja. Ovaj cilj treba da postoji na strani učinioca upravo u vreme izvršenja dela, ali taj cilj u konkretnom slučaju ne mora da bude ostvaren.

Za osnovno delo je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

U vezi sa kažnjavanjem učinioca ovog krivičnog dela, treba ukazati na jedan izuzetak koji poznaje savremeno krivično zakonodavstvo Republike Srbije od primene opšteg instituta krivičnog prava – uslovnog otpusta. Uslovni otpust (član 46.) je, inače, institut kriminalno-političkog i penološkog karaktera koji se sastoji u prevremenom puštanju osuđenog lica sa izdržavanja kazne zatvora, odnosno druge krivične sankcije institucionalnog karaktera pre nego što je ona u celosti izvršena, pod određenim uslovima i za određeno vreme.

Ukoliko ispunjava zakonom propisane uslove (član 46, stav 2. KZ): a) da je izdržao dve trećine izrečene kazne zatvora i b) da se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se može sa osnovom očekivati da će se na slobodi dobro vladati, a naročito da do isteka vremena za koje je izrečena kazna ne učini novo krivično delo, sud fakultativno može (ali ne mora) osuđenog uslovno otpustiti iz zavodske ustanove ako se radi, između ostalog[293]:

1) krivičnom delu protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (čl. 370. do 393a), gde svakako spada i krivično delo "trgovina maloletnim licima radi usvojenja" (član 389. KZ) i

2) krivičnom delu za koje se krivični postupak vodi od strane posebnih odeljenja nadležnih sudova, u skladu sa nadležnošću određenom zakonom koji uređuje organizaciju i nadležnost državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i terorizma, dakle, kada je krivično delo "trgovina maloletnim licima radi

[293] D. Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2018, str. 233-235.

usvojenja" (stav 3.) u težem, kvalifikovanom obliku ispoljavanja pošto je izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe[294].

Pored propisane kazne, učiniocu ovog krivičnog dela se, shodno rešenju iz Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, može izreći mera privremenog ili trajnog oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela (član 2.). Naime, među krivičnim delima čijim se učiniocima može izreći ova imovinska mera *sui generis* se nalaze sledeća krivična dela: a) organizovanog kriminala (dakle, u slučaju izvršenja bilo kog dela kod koga je radnja izvršenja preduzeta od strane "organizovane kriminalne grupe")[295] i b) trgovina maloletnim licima radi usvojenja (član 389. KZ), pod uslovom ako imovinska korist pribavljena krivičnim delom, odnosno vrednost predmeta krivičnog dela prelazi iznos od milion i petsto hiljada dinara.

3.2. Teži oblici dela

Krivično delo: "Trgovina maloletnim licima radi usvojenja" ima dva teža, kvalifikovana oblika ispoljavanja[296].

Prvi teži oblik dela (stav 2.), za koji je propisana kazna zatvora najmanje tri godine, postoji u dva slučaja[297]:

---

[294] A. Kljećanin, Organizovani kriminalitet kao poseban oblik ugrožavanja bezbjednosti s posebnim osvrtom na trgovinu ljudima, Zbornik radova, Društvena reakcija na savremene oblike ugrožavanja bezbjednosti Banja Luka, 2012, str. 51-62.

[295] S. Mijalković, Trgovina ljudima kao oblik organizovanog kriminaliteta - osnovna fenomenološka obeležja, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2006, str. 109-130.

[296] S Dostić, S. Gosić, Trgovina ljudima u Srbiji kao kriminalni fenomen, Bezbednost, Beograd, broj 3/2013, str. 171-188.

a) ako je radnja izvršenja preduzeta u vidu "bavljenja" – višestrukog, višekraktnog, sukcesivnog ponavljanja istih, istorodnih delatnosti u obliku kolektivnog krivičnog dela u vidu zanimanja, sa spremnošću učinioca za njihovim daljim ponavljanjem i

b) ako je delo izvršeno od strane grupe, dakle, grupno, skupno, kolektivno. Prema članu 112, tačka 22. KZ grupa obuhvata najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu[298].

Najteži oblik dela (stav 3.), koji inače spada u organizovani kriminalitet[299], postoji u slučaju ako je radnju izvršenja u bilo kom obliku ili vidu ispoljavanja preduzela organizovana kriminalna grupa)[300]. Prema članu 112, tačka 35. KZ organizovana kriminalna grupa predstavlja grupu od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i koja deluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi[301].

---

[297] N. Ilić i dr., Trgovina ljudima (decom), Beograd, 2006, str. 44-73.
[298] Ž. Bjelajac, Trgovina ljudima – zločin protiv čovečnosti, Novi Sad, 2014, str. 84-109.
[299] I. Marković, Trgovina ljudima u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, Zbornik radova, Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta, Beograd, 2007, str. 29-44.
[300] M. Kostić, Normativni okvir za sprečavanje trgovine ljudima u Srbiji, Socijalna misao, Beograd, broj 1/2007, str. 87-10.
[301] N. Radović, Trgovina ljudima kao oblik organizovanog kriminaliteta, doktorska disertacija (neobjavljena), Beograd, 2008, str. 241-263.

Ovde je teži oblik krivičnog dela "trgovine" ljudima[302] upravo kvalifikovan načinom preduzimanja radnje izvršenja – grupno, skupno, organizovano, što predstavlja kvalifikatornu okolnost[303]. Organizovani način vršenja ovog dela[304] postoji kada se planira vršenje dela, kada se između učesnika postigne bar načelan dogovor o vršenju dela, odnosno u slučajevima kada radnja izvršenja nije rezultat nekog iznenadnog, spontanog delovanja, već mu prethodi određeni stepen organizovanja i planiranja[305]. Delo u ovom obliku ispoljavanja postoji ako je jednu ili više, istih ili različitih delatnosti, u isto ili različito vreme, na istom ili različitim mestima preduzelo lice u sastavu organizovane kriminalne grupe[306].

Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje pet godina.

4. Srodna krivična dela trgovini ljudima

U Krivičnom zakoniku Republike Srbije pored navedenih krivičnih dela trgovine ljudima su propisane njima srodne inkriminacije, bilo po vrsti, prirodi ili karakteru preduzete radnje izvršenja, odnosno upotrebljenom načinu ili sredstvu izvršenja dela, bilo po svrsi (cilju) koji se izvršenjem radnje želi ili pak može

[302] M. Babović, Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2022, str. 198-129.
[303] V. Rakočević, Trgovina ljudima i organizovani kriminalitet, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3/2003, str. 11-30.
[304] V. Nikolić Ristanović, Trgovina ljudima i organizovani kriminalitet, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3/2003, str. 11-30.
[305] Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004, str. 1064-1065.
[306] J. Krunić, Analiza usluga zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima, Beograd. 2021, str. 93-118.

ostvariti. U tom smislu se razlikuju tri inkriminacije koje je pravnoteorijski mogu definisati kao "srodna" ili "bliska" krivična dela trgovini ljudima, odnosno kao krivična dela trgovine ljudima "u širem smislu". Ona su sistematizoavana u tri posebne, samostalne grupe krivičnih dela shodno grupnom zaštitnom objektu.

Uslovno posmatrano u ova "srodna" krivična dela spadaju sledeća dela. To su:

a) prinudno zaključenje braka (član 187a.), glava devetnaesta: "Krivična dela protiv braka i porodice",

b) omogućavanje zloupotrebe ostvarivanja prava azila u stranoj državi (član 350a.), glava tridesetprva: "Krivična dela protiv javnog reda i mira" i

c) zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu" (član 390.), glava tridesetčetvrta: "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih krivičnim pravom".

4.1. Prinudno zaključenje braka

Sledeći tendencije prisutne u savremenom krivičnom pravu koje se primarno zasnivaju na inkorporisanju međunarodnih (univerzalnih ili regionalnih) standarda u domaće, nacionalno zakonodavstvo u Republici Srbiji je u toku 2016. godine donet Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Srbije[307]. Ovaj Zakon (član 19.) je uneo u domaći krivičnopravni sistem novo krivično delo protiv braka, a na osnovu preuzetih obaveza koje su zasnovane

[307] Službeni glasnik Republike Srbije broj 94/2016.

potpisivanjem i ratifikacijom tzv. "Istanbulske" Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2011.). Ovo krivično delo danas nosi naziv: "Prinudno zaključenje braka" (član 187a. KZ).

Praktično zbog potrebe da se inkriminišu različite negativne, socijalno-patološke pojave koje su još uvek sa različitim intenzitetom prisutne u nekim delovima jugoistočne Evrope, odnosno zapadnog Balkana, pa time i u našoj državi, kao što su: "kupovina nevesta", "maloletnički brakovi", "unapred ugovoreni brakovi", "prinudni brakovi" u domaći pravni sistem je uneta ova inkriminacija. Radi se praktično o "srodnom" krivičnom delu trgovine ljudima ako se radnja izvršenja preduzima nasilno, upotrebom prinude (sile ili pretnje), odnosno ako se radnja izvršenja preduzima sa određenim ciljem – ciljem zaključenja braka sa drugim licem kao žrtvom krivičnog dela.

U temelju ove inkriminacije nalaze se odredbe Konvencije Saveta Evrope Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici[308]. Ova Konvencija (član 37.) predviđa specifičnu inkriminaciju pod nazivom: "Prinudni brak"[309]. Ovo se kažnjivo delo sastoji u prisiljavanju odraslog lica ili deteta da stupi u brak sa učiniocem dela[310]. Pri tome se kao kažnjive radnje smatraju i samo podstrekavanje, odnosno namamljivanje odraslog

[308] Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori broj 12/2013.
[309] H. Štimac Radin, Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i pojašnjavajuće izvješće, Zagreb, 2014, str. 79-94.
[310] G. Kovaček Stanić, S. Samardžić, Novine koje donosi Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, broj 2/2014, str. 93-115.

lica, odnosno deteta na teritoriju strane ili države, koja nije njegova država boravišta[311], a sa određenim ciljem – sa ciljem prinuđavanja takvog odraslog lica ili deteta na stupanje u brak sa drugim licem[312].

Na temelju ovih međunarodnopravnih rešenja, Krivični zakonik je u glavi devetnaestoj pod nazivom: "Krivična dela protiv braka i porodice", posle novele iz 2016. godine predvideo krivično delo koje nosi naziv: "Prinudno zaključenje braka" (član 187a.)[313]. Cilj je ove inkriminacije da se preventivno deluje na sklapanje prisilnih brakova koji su još uvek uobičajeni u nekim kulturama[314].

Krivično delo: "Prinudno zaključenje braka" se sastoji u prinuđavanju drugog lica da zaključi brak upotrebom sile ili pretnje[315]. Prema zakonskom opisu zaključujemo da ovo delo inače predstavlja poseban, specijalan, specifičan oblik krivičnog dela prinude (član 135.). To je krivično delo koje je upravljeno protiv lične slobode odlučivanja drugog lica, za što je propisana kazna zatvora do tri godine. Ono se sastoji u prinuđavanju drugog lica silom ili pretnjom da ono nešto učini ili ne učini (propusti) ili trpi.

I kod analiziranog krivičnog dela kao objekat zaštite se javlja sloboda odlučivanja drugog lica, ali kao jedna od ličnih sloboda

[311] G. Gasmi, Nova Konvencija Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja – značaj ustanovljenja evropskih pravnih standarda, Strani pravni život, Beograd, broj 2/2014, str. 37-56.
[312] D. Miladinović Stefanović, Kriminalizacija prinudnog zaključenja braka – iskustva pojedinih evropskih država, Zbornik radova, Pravo pred izazovima savremenog doba, Niš, 2018, str. 44-45.
[313] N. Petrić, S. Jusić, I. Šiljak, Priručnik za praćenje primjene Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulske konvencije), Banja Luka, 2018, str. 85-119.
[314] J. Dragojlović, Krivično pravo, Posebni deo, Novi Sad, 2025, str. 110.
[315] K. Turković et al., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2013, str. 227.

čoveka garantovanih međunarodnim ugovorima, odnosno ustavnim aktima. Radi se o slobodi odlučivanja čoveka[316] u specifičnoj oblasti – u pogledu zaključenja/sklapanja braka sa drugim licem, uopšte, u određeno vreme, na određenom mestu, na određeni način ili sa određenim licem[317].

Kao oštećeno lice ili kao pasivni subjekt može se javiti bilo koje, žensko ili muško, lice prema kome se preduzimaju različite delatnosti prinudnog karaktera u cilju stvaranja, izazivanja donošenja nove odluke, odnosno učvršćivanja postojeće, nedovoljno čvrste kolebljive odluke ili promene ranije donete odluke u pogledu stupanja u brak.

Radnju izvršenja dela čini prinuđavanje drugog lica da zaključi brak, nezavisno od toga da li je do braka uopšte došlo u konkretnom slučaju[318]. Ovo je posebna radnja podstrekavanja, podsticanja kojom se, različitim delatnostima činjenja, psihološki utiče na volju drugog lica u pogledu donošenja određene odluke ili odluke sa određenom sadržinom, do čega inače ne bi došlo, bez primenjene prinude u konkretnom slučaju[319]. Cilj preduzete radnje prinuđavanja jeste da drugo – bilo koje lice donese odluku o zaključenju braka sa učiniocem dela[320].

---

[316] D. Miladinović Stefanović, Kriminološki aspekti prinudnog zaključenja braka, Zbornik radova, Zaštita ljudskih i manjinskih prava u evropskom pravnom prostoru, Niš, 2018, str. 77-96.
[317] Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1993, str. 206.
[318] M. Đorđević, M. Đorđević, Krivično pravo, Beograd, 2020, str. 152.
[319] I. Simić, M. Petrović, Krivični zakon Republike Srbije, Praktična primena, Beograd, 2002, str. 111.
[320] Đ. Đorđević, D. Kolarić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2020, str. 91.

Stoga se radnja izvršenja ovog dela upravo sastoji u samom prinuđivanju drugog lica na zaključenje braka[321]. Ovako određena prinuda se javlja kao specifičan oblik pritiska na volju drugog lica koji dolazi spolja, a koji može biti izazvan prirodnom silom i životinjskom snagom (prava ili prirodna prinuda – prava *vis maior*) ili ljudskom radnjom (neprava prinuda ili neprava *vis maior*).

U pravnoj teoriji se razlikuju dva oblika prinude shodno kriterijumu kraktera, prirode dejstva njene primene. To su:

a) fizička prinuda gde se deluje na telo drugog čoveka tako da se on primorava na donošenje određene odluke, odnosno na određeno ponašanje koje on ne želi, odnosno koje nije u skladu sa njegovom slobodno donetom odlukom i

b) psihička prinuda kojom se deluje na svest, volju i osećanja čoveka. Na taj način se drugo lice primorava na određeno činjenje, odnosno ponašanje koje on inače ne želi.

Prema načini preduzimanja prinude prema drugom licu (oštećenom), razlikuju se dve vrste prinude. To su:

a) neposredna ili direktna prinuda - kada se prinuda primenjuje upravo prema drugom licu na koga je upravljeno donošenje odluke o zaključenju braka i

b) posredna ili indirektna prinuda - kada se prinuda primenjuje posredno prema nekom drugom, pasivnom subjektu bliskom, licu ili pak prema nekoj njegovoj stvari – posebne namene, značaja ili veće vrednosti.

[321] B. Čejović, V. Miladinović, Krivično pravo, Posebni deo, Niš, 1995, str. 248-249.

Prinuđivanje (kao vid podstrekavanja) znači primenu:

a) sile (koja može biti apsolutna - fizička ili kompulzivna - psihička, bilo neposredna, bilo posredna) ili

b) pretnje (najavljivanja, stavlja u izgled primene, zla koja mora biti ozbiljna, moguća, stvarna, neposredna i neotklonjiva)[322].

Prinuda mora biti preduzeta prema drugom licu kao pasivnom subjektu u cilju donošenja njegove odluke za zaključenje braka. Zato se ona mora ispoljiti u konkretnom slučaju kao bilo koja delatnost koja je usmerena na stvaranje (izazivanje, pojavu) kod drugog lica odluke da zaključi brak (pri čemu takva odluka uopšte nije postojala), uopšte ili sa određenim licem ili upravo u tom vremenskom trenutku ili da učvrsti već donetu (ali poljuljanu, nedovoljno čvrstu, kolebljivu) odluku ili da promeni ranije donetu odluku u pogledu stupanja u brak s određenim licem.

Bitno je da se radnja prinuđavanja (primena sile ili pretnje) preduzima u ovom smislu ili cilju bez obzira da li je u konkretnom slučaju uopšte došlo do zaključenja braka na koji se prinuđava određeno lice. Ako bi brak pasivnog subjekta, inače, bio zaključen sa drugim licem bez ikakvog prinuđivanja, tada u konkretnom slučaju nema ove inkriminacije. Bitno je, dakle, da postoji uzročna veza između preduzete radnje prinuđivanja i stvorene namere (odluke) kod pasivnog subjekta, odnosno odluke o zaključenju braka sa određenim licem[323].

---

[322] J. Dragojlović, Krivično pravo, Posebni deo, Novi Sad, 2025, str. 110.

[323] Z. Stojanović, O. Perić, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima, Beograd, 1996, str. 175.

Shodno zakonskom rešenju iz člana 187a. Krivičnog zakonika radnja izvršenja predmetnog krivičnog dela se preduzima na određeni način: a) upotrebom sile i b) pretnjom.

Sila[324] je upotreba fizičke, mehaničke ili druge snage (zvučne, svetlosne, toplotne energije) jednog lica prema drugom licu s ciljem da se ovo prinudi na određeno ponašanje (činjenje ili nečinjenje) koje dovodi do zaključenja/sklapanja braka. Kao sila se (član 112, tačka 12.) satra takođe i primena hipnoze ili omamljujućih sredstava s ciljem da se neko lice protiv svoje volje dovede u nesvesno stanje ili da se onesposobi za otpor.

Sila[325] se najčešće upotrebljava radi savladavanja otpora nekog lica pri čemu nije bitno da li je otpor postojao ili se samo očekivao. Dakle, sila se sastoji u svakom delovanju na volju, odnosno na telesni integritet kojim se neposredno ili posredno utiče na slobodu odlučivanja drugog lica – pasivnog subjekta i koje je podobno (u meri, obimu ili intenzitetu) da ga prinudi na zaključenje braka. Primena sile u konkretnom slučaju mora biti neodoljiva, što se utvrđuje kao faktičko pitanje zavisno od svih okolnost. To znači da upotrebljena sila mora biti po svojoj snazi, obimu, trajanju i intenzitetu takva da joj se pasivni subjekt pri postojećim okolnostima u konkretnom slučaju nije mogao odupreti[326]. No, moguće je da je sila učinioca bila odoljiva, odnosno takve snage i intenziteta da joj se

[324] Z. Stojanović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2022, str. 197-201.
[325] I. Vuković, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2021, str. 267-271.
[326] Krivično delo ne postoji kada je učinjeno pod dejstvom neodoljive sile zato što u tom slučaju nema voljne radnje učinioca (rešenje Apelacionog suda u Beogradu Kž. 1703/2012).

pasivni subjekt mogao suprotstaviti ili je pak otkloniti, ali on to nije učinio u konkretnom slučaju.

Sila se javlja u dva oblika. To su[327]: a) apsolutna (fizička) i b) kompulzivna (psihička, relativna) sila.

Apsolutna sila (*vis absoluta*) postoji kada je pritisak na volju drugog lica takav da ga potpuno lišava mogućnosti da donese odluku o činjenju ili nečinjenju ili je on potpuno lišen sposobnosti za ostvarivanje voljnog akta, tako da se preduzimanje (ili nepreduzimanje, propuštanje) telesnog pokreta ne smatra kao njegov, već kao tuđi akt, kao akt lice koje takvu prinudu upravo primenjuje.

Kompulzivna sila[328] (*vis compulsiva*) postoji kada je pritisak na volju drugog lica takav da on zadržava sposobnost za odlučivanje, ali je njegova odluka da preduzme (ili propusti) radnju zaključenja braka iznuđena tako da to nije akt njegove slobodno ispoljene volje. Kompulzivna sila može da se javi u dva pojavna oblika ispoljavanja, kao neposredna i posredna sila zavisno od toga prema kom licu je takva sila uopšte primenjena (da li neposredno prema pasivnom subjektu – neposredna sila ili prema drugom, njemu bliskom licu – posredna sila).

Pretnja[329] je drugi, blaži oblik, način preduzimanja, ispoljavanja radnje prinude, prinuđavanja. To je najava zla, izjava kojom se

---

[327] Lj. Selinšek, Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela, Ljubljana, 2007, str. 123-128.

[328] N. Mrvić Petrović, Krivično pravo, Beograd, 2005, str. 101-103.

329 U pravnoj teoriji se značaj kompulzivne sile procenjuje u okviru primene instituta nužne odbrane i krajnje nužde, a ako nisu ispunjeni uslovi za njihovu primenu, onda se dejstvo kompulzivne sile i pretnje procenjuje kao okolnost od

drugom licu stavlja u izgled nanošenje zla koje je podobno, dovoljno da utiče na njegovu volju, tako da ono donese odluku da preduzme, odnosno propusti određenu radnju ili da time prouzrokuje donošenje određene odluke ili odluke o zaključenju braka. Najavom, stavljanjem u izgled nanošenja kakvog zla drugom licu utiče se na slobodu njegovog odlučivanja, a pre svega, na usmeravanje njegove odluke u određenom pravcu – u cilju zaključenja braka sa određenim licem, na određenom mestu, u određeno vreme.

Za postojanje pretnje bitno je da lice koje je iznosi (lice koje najavljuje određeno zlo) upravo bude i lice koje će tako najavljeno zlo neposredno naneti pasivnom subjektu. U protivnom, nema pretnje, već takva najava zla koje će biti naneto od strane drugog lica, predstavlja samo opomenu (upozorenje)[330]. Pretnja može da bude učinjena usmeno, pismeno ili na simboličan način (gestovima, mimikom, simbolima, konkludentnom radnjom).

Da bi ona bila pravno relevantna, potrebno je da pretnja ispunjava određene uslove[331]. Tako pretnja mora da bude: a) ozbiljna (pri čemu se ozbiljnost pretnje procenjuje iz ugla lica kome je ona upućena, odnosno da li ju je on shvatio na ozbiljan način ili nije), b) moguća (da je najavljeno zlo stvarno, realno u konkretnoj situaciji), c) sadašnja (da najavljeno zlo neposredno predstoji u sadašnjosti ili u

značaja za odmeravanje kazne (N. Srzentić, A. Stajić, Krivično pravo FNRJ, Opšti deo, Beograd, 1970. godine, str. 217).

[330] B. Čejović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2002, str. 273-275.

[331] M. Đorđević, Đ. Đorđević, Krivično pravo, Beograd, 2020, str. 60-61.

bliskoj budućnosti) i d) neotklonjiva (da se najavljeno zlo nije moglo u konkretnom slučaju otkloniti na drugi način)[332].

Posledica ovog dela se javlja kao povreda u vidu narušavanja (oduzimanja) slobode odlučivanja drugog (muškog ili ženskog) lica u pogledu zaključenja braka. Delo je u ovom obliku pojavnog ispoljavanja svršeno preduzimanjem bilo koje delatnosti, načina ili sredstva u okviru zakonom propisane radnje prinuđivanja drugog lica sa određenim ciljem - radi zaključenje braka bez obzira da li je takva odluka uopšte i doneta ili ne, odnosno da li je na ovaj način brak uopšte zaključen ili ne.

Izvršilac dela može biti svako lice – delicta communia. To može biti najčešće upravo ono lice koje želi da zaključi brak sa pasivnim subjektom. No, to može biti bilo koje drugo lice koje na ovaj način doprinosi, potpomaže ili omogućava zaključenje braka između drugih lica. Subjektivni elemenat dela predstavlja oblik krivice učinioca koji se javlja kao umišljaj.

Za osnovno delo (stav 1.) je propisana kazna zatvora u trajanju od tri meseca do tri godine.

Pored osnovnog oblika dela, ova se inkriminacija javlja u još jednom pojavnom obliku ispolkavanja. To je poseban oblik dela.

Kroz poseban oblik krivičnog dela: "Prinudno zaključenje braka" (stav 2.) je propisana kažnjivost, odnosno krivična odgovornost za radnje podstekavanja ili pomaganja (kao oblike saučesništva) na prinudno zaključenje braka. U ovom su slučaju saučesničke radnje

[332] B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007, str. 292.

zbog visokog stepena težine ili društvene opasnosti dobile karakter samostalne inkriminacije, bez obzira da li je cilj kome one treba da doprinesu uopšte ostvaren (odnosno da li je do zaključenja braka uopšte došlo) ili nije.

Ovde se kažnjiva delatnost sastoji u namaljivanju (mamljenju) koje je učinjeno od strane lica koje namerava da sklopi prisilni brak sa žrtvom. Ako se kao učinioci ove delatnosti jave druga lica (a ne ženik, odnosno nevesta), tada se najčešće radi, prema shvatanju pravne teorije, upravo o krivičnom delu trgovine ljudima, a ne o ovom delu[333].

Ovo se krivično delo u posebnom obliku ispoljavanja, prema Krivičnom zakoniku sastoji u odvođenju u inostranstvo drugog lica radi zaključenja prinudnog braka ili u navođenju drugog lica da ode u inostranstvo sa ovim ciljem.

Dakle, ovo se krivično delo može ostvariti sa dve alternativno propisane delatnosti koje ulaze u pojam radnje izvršenja, pod uslovom da se one preduzimaju sa istim ciljem (svrhom, namerom) – a to je upravo zaključenje prisilnog (prinudnog braka) žrtve sa učiniocem ovog dela. Taj cilj mora da aktivira, motiviše, usmerava učinioca na preduzimanje radnje izvršenja, on "kvalifikuje" oblik krivice učinioca u vidu direktnog umišljaja, ali taj, zakonom propisani, cilj u konkretnom slučaju ne mora biti ostvaren.

Kao radnje izvršenja ovog dela javljaju se sledeće alternativno propisane delatnosti. To su:

a) odvođenje i

[333] K. Turković et al., Komentar Kaznenog zakonma, Zagreb, 2013, str. 227.

b) navođenje drugog lica.

Odvođenje se kao radnja izvršenja preduzima fizičkim ili psihološkim delatnostima u smislu bilo kog načina (sredstva) uticanja na volju drugog lica da napusti državu u kojoj se nalazi (ode iz nje na legalan ili ilegalan način prelaskom državne granice) ili u premeštanju lica sa područja mesta/države u kome se do tada nalazilo, napuštanjem svoje države prelaskom, prebacivanjem preko državne granice, na bilo koji način, javno ili tajno (prikriveno), bilo kojim saobraćajnim sredstvom u bilo kom visu javnog saobraćaja: suvozemnom, vodenom ili vazdušnom saobraćaju, neposredno uz učinioca dela ili ne.

S druge strane, navođenje kao radnja izvršenja dela predstavlja psihološku delatnost podstrekavanja, podsticanja u smislu stvaranja nove odluke, odnosno učvršćivanja postojeće, nedovoljno čvrste, kolebljive odluke ili promene već postojeće odluke protivno slobodno ispoljenoj volji drugog lica da ode u inostranstvo, dakle, da napusti državu u kojoj se nalazi (u kojoj boravi) [334].

Bez obzira o kojoj se vrsti od navedenih delatnosti u smislu radnje izvršenja radi u konkretnom slučaju, one se preduzimaju sa određenim ciljem. Taj se cilj manifestuje kako bi se takvo lice prisililo ili prinudilo da u inostranstvu sa učiniocem sklopi, zaključi brak. Ovo delo postoji bez obzira da li je pasivni subjekt uopšte doneo odluku o napuštanju svoje države ili ne, odnosno da li je uopšte zaključio brak sa učiniocem dela u konkretnom slučaju ili ne. To ukazuje da je ovde podstrekavanje predviđeno kao samostalna

[334] Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1993, str. 207.

radnja izvršenja zbog visoko ispoljenog stepena težine, odnosno društvene opasnosti, a ne kao oblik saučesništva.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju do dve godine.

4.2. Omogućavanje zloupotrebe ostvarivanja prava azila u stranoj državi

Sledeće "srodno" krivično delo trgovini ljudima Krivični zakonik Srbije predviđa u glavi tridesetprvoj: "Krivična dela protiv javnog reda i mira" u odredbi člana 350a. KZ pod nazivom: "Omogućavanje zloupotrebe ostvarivanja prava azila u stranoj državi". Ono je uvedeno u krivičnopravni sistem tek novelom Krivičnog zakonika iz 2012. godine[335].

Krivično delo se sastoji u vršenju ili organizovanju transporta, prebacivanja, prihvata, smeštaja, sakrivanja ili na drugi način omogućavanju da državljanin Srbije lažnim prikazivanjem ugroženosti njegovih ljudskih prava i sloboda u stranoj državi zatraži azil. Ovde je radnja pomaganja u zloupotrebi dobijanja, priznavanja, ostvarivanja prava na azil zbog posebnog stepena društvene opasnosti dobila karakter samostalne radnje izvršenja[336], a ne oblik saučesništva.

Objekt zaštite je zakonitost u sticanju i korišćenja prava na azil naših građana (domaćih državljana) u inostranstvu. Azil je, u našoj

[335] Službeni glasnik Republike Srbije broj 121/2012.
[336] D. Jovašević, D. Miladinović Stefanović, Krivično pravo, Posebni deo, Niš, 2023, str. 443-445.

državi, prema članu 2. Zakona o azilu i privremenoj zaštiti[337] pravo na boravak i zaštitu strancu kome je na osnovu odluke nadležnog organa odobreno utočište ili drugi oblik zaštite.

Radnju izvršenja ovog dela čini pomaganje, omogućavanje, olakšavanje, preduzimanjem fizičkih (materijalnih) ili psiholoških delatnosti kojima se stvaraju uslovi, mogućnosti ili pretpostavke da se uopšte ostvari određeni cilj ili svrha:

a) da određeno lice - državljanin Srbije (domaći državljanin) zatraži azil (gostoprimstvo, zaštitu) i

b) na određenom mestu - u (bilo kojoj) stranoj državi. Ovo traženje azila lica, kome se radnjom pomaganja (koje ne predstavlja oblik saučesništva, već samostalnu radnju izvršenja) to upravo omogućava, vrši na specifičan – prevaran način – lažnim (neistinitim, u celosti ili delimično) prikazivanjem (saopštavanjem usmeno ili pismeno) ugroženosti njegovih ljudskih prava i sloboda, a ne na neki drugi način.

Radnja izvršenja krivičnog dela "Omogućavanje zloupotrebe ostvarivanja prava azila u stranoj državi" (član 350a. KZ) se preduzima sa dve alternativno propisane delatnosti. To su:

a) vršenje – neposredno preduzimanje, učešće u ostvarivanju neke od više alternativno propisanih radnji i

b) organizovanje – pronalaženje, animiranje ili pridobijanje više lica na širem prostoru ili u dužem vremenu u cilju stvaranja nove ili

[337] Službeni glasnik Republike Srbije broj 24/2018.

preusmeravanja delovanja postojeće grupe ljudi na bazi određenog zločinačkog plana ili kriminalnog cilja.

Za postojanje ovog dela je potrebno da se radnja izvršenja preduzima:

a) u cilju ostvarenja jedne ili više delatnosti kao što su:

1) transport - prebacivanje nekog lica sa jednog mesta na drugo mesto u istoj državi ili ne, u bilo kom obliku/vidu javnog saobraćaja po moru, kopnu ili vazduhu bilo kojim prevoznim sredstvom. To je delatnost prevoženja drugog lica sa jednog na drugo prostorno udaljeno mesto bilo kojim prevoznim sredstvom, tajno (prikriveno) ili javno, u bilo kom vidu javnog saobraćaja u domaćem ili međunarodnom saobraćaju[338],

2) prebacivanje - ilegalni prelazak lica preko državne granice iz domaće države u inostranstvo ili iz inostranstva u domaću državu. Ono obuhvata svako omogućavanje nedozvoljenog prelaska preko državne granice u smislu da se preko granice prevodi lice koje ne ispunjava uslove za zakoniti prelazak granice[339],

3) prihvat - neposredno ili posredno prihvatanje, prijem u državinu, u fizičku, faktičku vlast, tajno, prikriveno ili javno, na bilo koji način,

[338] S. Todorović, Z. Janković, Metode dokazivanja krivičnog djela trgovine ljudima, Vještak, Banja Luka, broj 3/2015, str. 431-435.
[339] Z. Stojanović, N. Delić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2013, str. 467.

4) smeštaj[340] - stvaranje uslova za nesmetani boravak i življenje lica za kraće ili duže vreme. Ovde se radi o posebnom, specifičnom obliku njegovo "skrivanja" – tajnog, neopaženog boravka na određenom mestu, u određeno vreme trajanja,

5) skrivanje - onemogućavanje saznanja o mestu boravka nekog lica na određenom mestu, stvaranje situacije da se sa takvim mestom ne upoznaju, ne saznaju druga lica. To se može učiniti i premeštanjem lica sa mesta na kome se ono do tada nalazilo i koje je bilo svima poznato, te njegovo sklanjanje na drugo nepoznato, najčešće skriveno, tajno mesto, bilo u zemlji ili inostranstvu[341] ili

6) omogućavanje na bilo koji drugi način, osim zakonom izričito propisanih delatnosti i

b) sa određenom namerom učinioca - namerom učinioca da sebi ili drugom pribavi bilo kakvu korist, pogodovanje, pogodnost, beneficiju materijalnog ili nematerijalnog karaktera.

Delo je svršeno momentom podnošenja zahteva za azil od strane našeg državljanina u nekoj stranoj državi. Ovde je radnja pomaganja u zloupotrebi prava na azil dobila karakter specifičnog krivičnog dela[342].

Izvršilac dela može da bude svako lice (domaći ili strani državljanin), a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj koji

[340] T. Marković, Trgovina ljudima, Crnogorska revija za krivično pravo i kriminalnu politiku, Podgorica, broj 2/2008, str. 165-169.
[341] I. Musa, Trgovina ljudima - ropstvo 21. stoljeća, Hum, Mostar, broj 17-18/2017, str. 88-113.
[342] Zakon o upravljanju migracijama (Službeni glasnik Republike Srbije broj 107/2012) i Zakon o strancima (Službeni glasnik Republike Srbije broj 24/2018, 31/2019 i 62/2023).

kvalifikuje određena namera. To je namera učinioca da sebi ili drugom (fizičkom ili pravnom) licu pribavi bilo kakvu (imovinsku ili neimovinsku) korist. Ova namera mora da motiviše učinioca na preduzimanje radnje izvršenja, ali ona ne mora da bude ostvarena u svakom konkretnom slučaju.

Za osnovno je delo propisana kazna zatvora u trajanju od tri meseca do tri godine. Uz kaznu se učiniocu dela obavezno izriče mera bezbednosti oduzimanja predmeta, prevoznih i drugih sredstava koja su namenjena ili su upotrebljena za izvršenje krivičnog dela (stav 4.).

Teži oblik ispoljavanja krivičnog dela iz člana 350a. KZ se javlja u dva slučaja[343].

Prvi teži oblik dela (stav 2.) postoji ako je radnja izvršenja u bilo kom obliku ispoljavanja alternativno više propisanih delatnosti preduzeta od strane grupe. Ovde se, dakle, radi o grupnom, skupnom, kolektivnom izvršenju dela. Grupu u smislu člana 112, stav 22. KZ čine najmanje tri lica koja su povezana radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela koja ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu.

Za člana grupe (koji je formalno, usmenom ili pismenom izjavom postao član grupe ili koji samo faktički efektivo preduzima delatnosti u realizaciji cilja kriminalne delatnosti grupe) je propisana kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

[343] Đ. Đorđević, D. Kolarić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2020, str. 240-241.

Za organizatora ovakve grupe je pak propisana strožija kazna – kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina (stav 3.). Organizator je lice koje pronalazi, povezuje, animira i pridobija više lica na širem prostoru u dužem trajanju u cilju preduzimanja delatnosti u okviru grupe, zatim koje koordinira, usmerava ili rukovodi delovanjem cele grupe ili pak njenim pojedinim delom.

Drugi teži oblik dela (stav 2.) postoji ako je radnja izvršenja u bilo kom obliku/vidu pojavnog ispoljavanja učinjena zloupotrebom ovlašćenja. Ovo delo, za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina, kvalifikuje način preduzimanja radnje izvršenja. To je "zloupotreba ovlašćenja" (*abusus)* učinioca dela, koja se može javiti kao[344]: a) iskorišćavanje svog položaja ili ovlašćenja, b) prekoračenje granica svog ovlašćenja i c) nevršenje (propuštanje u celosti ili delimično, trajno ili privremeno) vršenja svoje dužnosti. Budući da Zakonik izričito ne spominje "službena" ovlašćenja pri propisivanju ove inkriminacije, to ukazuje da se ovde kao učinilac dela ne javljaju službena ili odgovorna lica, već svako lice koje ima bilo kakva "ovlašćenja" u vezi sa "azilom".

[344] V. Obradović, Trgovina ženama i djevojkama u svrhu seksualnog iskorišćavanja u Bosni i Hercegovini, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 5-6/2006, str. 249-263.

4.3. Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu

Krivično delo pod nazivom: "Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu"[345] iz člana 390. KZ (grupa krivičnih dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih krivičnim pravom – glava tridesetčetvrta) već decenijama egzistira u krivičnopravnim sistemima svih država, pa tako i Republike Srbije[346]. U osnovi ove inkriminacije se nalazi Konvencija o suzbijanju ropstva iz 1926. godine, koja je dopunjena Konvencijom o ukidanju ropstva, trgovine robljem i ustanova i prakse sličnih ropstvu iz 1956. godine[347].

Delo[348] se sastoji u stavljanju drugog lica u ropski ili njemu sličan odnos, u držanju u takvom odnosu, kupovini, prodaji, predaji drugom licu ili u posredovanju u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili u podsticanju drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara kršeći pravila međunarodnog prava[349].

---

[345] U pravnoj teoriji ima shvatanja da se ovo krivično delo naziva "trgovina belim robljem". M. Radovanović, M. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, 1975, str. 165-166.

[346] Z. Stojanović, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002, str. 177-178.; D. Jovašević, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002, str. 294-295.

[347] Službeni list FNRJ – Dodatak broj 7/1958. Pod uticajem ovih rešenja predmetno krivično delo je uvedeno u ranije jugoslovensko krivično zakonodavstvo pod istim nazivom (član 155. Krivičnog zakona SFRJ).

[348] S. Mijalković, Pojmovno razgraničenje trgovine ljudima i drugih sličnih pojava, Bezbednost, Beograd, broj 1/2005, str. 51-66.

[349] K. Barry, The prostitution of sexuality: The global exploitation of women. New York, 1995, str. 107-132.

Objekt zaštite je dvojako određen kao: a) prava i slobode drugog lica, posebno sloboda kretanja i odlučivanja i b) ljudsko dostojanstvo.

Objekt napada[350] je ropstvo i drugi sa njim slični podređeni, zavisni položaji ljudi kao što su: ropstvo zbog duga, kmetstvo, prodaja ženskog lica radi udaje, prodaja ili ustupanje deteta ili maloletnika od strane roditelja ili staraoca i sl. Ropstvom se smatra stanje ili položaj lica nad kojim se vrše sva ili samo neka ovlašćenja vezana za pravo svojine[351].

Radnja izvršenja je višestruko alternativno određena kao[352]:

a) stavljanje drugog lica u ropski ili njemu sličan odnos – uspostavljanje, stvaranje, izazivanje stanja podređenosti ili zavisnosti jednog lica prema drugom licu, uz istovremeno oduzimanje ili ograničenje slobode kretanja[353],

b) držanje lica u ropskom ili sličnom odnosu – neposredno ili posredno zadržavanje, produžavanje stanja zavisnosti ili podređenosti prema drugom licu, uz stanje lišenosti slobode kretanja[354],

---

[350] S. Mijalković, Suprotstavljanje trgovini ljudima i krijumčarenju migranata - mogućnosti unapređenja bezbednosno-kriminalističke prakse nacionalnog sistema bezbednosti. Beograd, 2009, str. 112-138.
[351] Z. Stojanović, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002, str. 206.
[352] R. Vijeyarasa, Sex, slavery and the trafficked woman: Myths and misconceptions about trafficking and its victims, New York, 2016, str. 213-235.
[353] Đ. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2011, str. 267.
[354] Z. Nikolić, Prostitucija i trgovina ljudima, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, broj 1-2/2007, str. 103-120.

c) kupovina – neposredno ili posredno pribavljanje, dolaže u posed, u državinu drugog lica zamenom za domaći ili inostrani novac u smislu ugovora o kupoprodaji,

d) prodaja – teretno raspolaganje licem, otuđenje zamenom za domaći ili inostrani novac u smislu ugovora o kupoprodaji,

e) predaja – tradicija, ustupanje, davanje neposredno ili posredno drugom licu. Ona obuhvata i predaju lica bez naknade, npr. u slučaju razmene (trampe)[355],

f) posredovanje u kupovini, prodaji ili predaji lica – pomaganje u vidu omogućavanja, olakšavanja dolaženja drugog lica u posed, u državinu nekog lica. To se ostvaruje dovođenjem u vezu ovih lica, povezivanjem, neposredno ili posredno sa navedenim ciljem. Ovde je radnja pomaganja predviđena kao samostalna radnja izvršenja, a ne kao oblik saučesništva[356] i

g) podsticanje – podstrekavanje, psihološka delatnost uticanja na volju drugog lica u smislu donošenja određene odluke ili odluke sa određenom sadržinom. Cilj ovog podstrekavanja je da drugo lice odluči da proda (ustupi za naknadu u domaćem ili inostranom novcu) svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili lica o kome se stara. Zbog pravila o ograničenoj akcesornosti ranije zakonsko rešenje o podstrekavanju (podsticanju) drugoga da proda svoju slobodu nije bilo kažnjivo, pa je ovakvo zakonsko rešenje podstrekavanja drugoga

[355] S. Mijalković, M. Bajagić, Globalizacija ilegalnih migracija i trgovine ljudima kao izazov i pretnja nacionalnoj bezbednosti, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2007, str. 321-339.

[356] S. Mijalković, Kriminalističko-obaveštajni rad u prevenciji međunarodnih organizovanih ilegalnih migracija, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2007, str. 75-92.

da proda slobodu lica o kome se stara ili koje izdržava sada kažnjivo[357].

Za postojanje dela je bitno da se radnja izvršenja preduzima na određeni način – protivpravno – protivno, kršenjem pravila međunarodnog prava, odnosno postupanjem protivno ovim pravilima, što mora biti obuhvaćemo umišljajem učinioca[358].

Izvršilac dela može biti svako lice.

U pogledu krivice potreban je umišljaj koji obuhvata svest učinioca o protivpravnosti svoga postupanja.

Za ovo delo je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do deset godina.

Pored osnovnog oblika krivično delo iz člana 390. KZ ima još i:

a) blaži, privilegovani oblik i

b) teži, kvalifikovani oblik ispoljavanja.

Lakši oblik dela (stav 2.), za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina, postoji ako učinilac prevozi lica koja se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu iz jedne zemlje u drugu[359].

[357] K. Turković et al., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2013, str. 154.
[358] Grupa autora, Trgovina ljudima kao oblik modernog ropstva, Beograd, 2013, str. 101-132.
[359] Š. Matak, A. Vargek, Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja - utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?, Pravnik, Zagreb, broj 46/2012, str. 92-103.

Ovo krivično delo karakterišu sledeći elementi bića. To su[360]:

a) radnja izvršenja je prevoz lica[361]. To je premeštanje, prebacivanje ili transport lica sa mesta na kome se do tada nalazilo na neko drugo prostorno udaljeno mesto, bilo kojim prevoznim sredstvom, u bilo kom obliku javnog saobraćaja – suvozemnom, vazdušnom ili vodenom, tajno (prikriveno) ili javno. Ovaj prevoz može da se vrši neposredno ili posredno[362],

b) radnja izvršenja se preduzima u odnosu na određeno lice kao pasivnog subjekta – to je upravo lice koje se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu[363]. To je svaki odnos podređenosti ili zavisnosti jednog lica prema nekom drugom, bilo kom licu, uz istovremeno lišenje ili ograničenje njegove slobode kretanja i

c) radnja izvršenja je prekograničnog karaktera jer se radi o prevozu lica iz jedne države u drugu[364].

Teži oblik krivičnog dela[365] (stav 3.): "Krivično delo pod nazivom: "Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu" predstavlja delo kvalifikovano svojstvom pasivnog

[360] M. Žarković, O. Lajić, Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima u svetlu odredbi Krivičnog zakonika Republike Srbije, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009, str. 347-369.
[361] B. Petrović, A. Ferhatović, D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni dio, Sarajevo, 2024, str. 248-249.
[362] S. Mijalković, M. Žarković, Ilegalne migracije i trgovina ljudima, Beograd, 2019, str. 121-147.
[363] M. Radovanović, M. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1975, str. 165.
[364] M. Simović, M. Simović, Lj. Todorović, Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2015, str. 114.
[365] Đ. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2011, str. 74.

subjekta[366]. Naime, ovo delo se sastoji u prevozu maloletnog lica u ropskom ili sličnom odnosu[367]. Pasivni subjekt[368] je maloletno lice - lice uzrasta do nenavršene osamnaeste godine[369]. Uzrast pasivnog subjekta (koji predstavlja kvalifikatornu okolnost) mora biti poznat učiniocu dela upravo u vreme preduzimanja radnje izvršenja.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora u trajanju od pet do petnaest godina.

[366] K. Barry, The prostitution of sexuality: The global exploitation of women. New York, 1995, str. 189-202.
[367] N. Demleitner, The law at a crossroad: The construction of migrant women trafficked intoprostitution, u: D. Kyle, R. Koslowski, Global Human Smuggling: Comparative Perspective, Baltimore, 2001, str. 264-271.
[368] S. Mijalković, Pojmovno razgraničenje trgovine ljudima i drugih sličnih pojava, Bezbednost, Beograd, broj 1/2005, str. 51-66.
[369] D. Jakovac Lozić, Međunarodnopravna zaštita djece od seksualnog iskorišćavanja u komercijalne svrhe, Zbornik Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, 2002, str. 151-157.

III - TRGOVINA LJUDIMA U SUDSKOJ PRAKSI

Uvod

U prethodnim izlaganjima bilo je više reči o pojmu, elementima, karakteristikama, te oblicima ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima, odnosno njemu srodnim krivičnim delima, u nacionalnom krivičnom pravu Republike Srbije. U ovom izlaganju smo koristili brojnu i raznovrsnu, nama raspoloživu domaću i inostranu pravno teorijsku literaturu, pozitivne zakonske tekstove, kao i relevantne pravno političke dokumente (Strategiju, Program, Akcioni plan i dr.).

Pored toga, trgovina ljudima kao specifično krivično delo sa višestranom pravnom prirodom: a) međunarodnog krivičnog dela, b) krivičnog dela protiv sloboda i prava čoveka i građana i c) krivičnog dela protiv života, tela, zdravlja, dostojanstva ličnosti i sl., se ne javlja samo apstraktan logički dogmatsko-pravni pojam i kategorija. Naime, radi se, pre svega, o realnoj realnoj društvenoj pojavi u spoljnom svetu sa svojim unutrašnjim dinamičkim kretanjem, koja se sve češće pojavno manifestuje u našoj kriminalističkoj i pravosudnoj praksi, posebno poslednjih godina u vezi sa različitim migratornim kretanjima sa istoka ili jugoistoka ka centralnoj Evropi.

Nijedna vrsta nije toliko destruktivna kao što je ljudska, ne zbog bioloških osobina izvedenih iz istorije, već zbog društvenih uslova

koje je istorija donela. Ljudska agresija i nasilje prisutni su u svim fazama razvoja ljudske civilizacije[370].

Tako se krivično delo trgovine ljudima, odnosno njemu srodna krivična dela manifestuju sve češće u brojnim konkretnim životnim situacijama na različite načine, odnosno u različitim pojavnim oblicima ispoljavanja. Stoga ćemo u cilju celovitog sagledavanja krivičnog dela trgovine ljudima u teoriji i praksi morati da ukažemo i na najinteresantnije slučajeve ispoljavanja ovog krivičnog dela u konkretnoj sudskoj praksi domaćim pravosudnih organa.

1. Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz. 916/15 od 27.10.2015. Izbor sudske prakse 7-8/2016:

Za krivično delo trgovine ljudima, učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti kaznom propisanom za to delo i kad nije upotrebio silu, pretnju ili neki drugi od propisanih načina izvršenja

Iz obrazloženja:

Presudom Višeg suda u Novom Sadu K. 260/13 od 20. 6. 2014. godine, okrivljena D. oglašena je krivom zbog izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima u pomaganju iz člana 388. stav 1. u vezi člana 35. KZ, za koje je osuđena na kaznu zatvora u trajanju od pet godina, a okrivljena M. oglašena je krivom zbog izvršenja krivičnog

[370] Z. Stevanović, J. Igrački, Psihosocijalne karakteristike učinioca krivičnih dela sa elementima nasilja. In: Međunarodni naučni skup "Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera". Internacionalna asocijacija kriminalista; Ministarstvo pravde Republike Srbije ; Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Banja Luka ; Beograd, 2016, pp. 468-479. ISBN 978-99976-669-2-5

dela trgovine ljudima iz člana 388. stav 3. u vezi stava 1. KZ za koje je osuđena na kaznu zatvora u trajanju od 5 godina u koju kaznu joj se uračunava vreme provedeno u pritvoru.

Imajući u vidu odredbu člana 388. stav 2. KZ koja propisuje da će se za delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu učinilac kazniti kaznom propisanom za delo i kad nije upotrebio silu, pretnju ili neke druge od navedenih načina izvršenja, Vrhovni kasacioni sud nalazi da precizirajući radnje izvršenja, i menjajući iste u odnosu na optužni akt, sud ni u kom slučaju nije mogao prekoračiti optužbu obzirom da je krivično delo učinjeno prema maloletnim licima, pa su navodi zahteva za zaštitu zakonitosti branilaca okrivljenih, kojima se ukazuje na bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 438. stav 1. tačka 9. ZKP, neosnovani.

Smatramo da se presuda Vrhovnog kasacionog suda u vezi sa krivičnim delom trgovine ljudima, posebno kada se radi o maloletnim licima, može posmatrati kroz nekoliko ključnih aspekata. Kad govorimo o pravnom okviru, presuda se oslanja na odredbe Krivičnog zakonika (KZ) Srbije, posebno na član 388. koji se bavi trgovinom ljudima. Važno je napomenuti da član 388. stav 2. propisuje strože kazne za trgovinu ljudima kada je žrtva maloletno lice, bez obzira na to da li je učinilac koristio silu, pretnju ili druge metode izvršenja. Ova odredba ukazuje na težinu krivičnog dela i potrebu za zaštitom najranjivijih članova društva.

Po pitanju faktičkog osnova, u predmetu su okrivljene D. i M. osuđene zbog trgovine ljudima, pri čemu je D. bila u ulozi pomagača, dok je M. direktno izvršila krivično delo. Oba okrivljena

su kažnjena sa po pet godina zatvora. Ova presuda ukazuje na to da sud nije imao dilemu u vezi sa krivicom okrivljenih, s obzirom na jasno definisane radnje koje su dovele do izvršenja ovog krivičnog dela. Po pitanju pravnih lekova, pravo na žalbu i zaštita zakonitosti, u presudi, razmatraju se zahtevi za zaštitu zakonitosti koje su podneli branioci okrivljeni. Njihovi navodi o bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka su odbijeni, što ukazuje na to da je Vrhovni kasacioni sud smatrao da su postupci suda prvog i drugog stepena bili u skladu sa zakonom. Ova odluka pokazuje da je sud bio čvrst u tumačenju krivičnog dela trgovine ljudima, posebno kada su u pitanju maloletnici.

Kada se razmatra sam značaj presude, možemo zaključiti da presuda predstavlja važan presedan u pravnoj praksi, jer naglašava da se zaštita maloletnika mora shvatiti ozbiljno i da se trgovina ljudima ne može tolerisati, čak ni u slučajevima kada nije korišćena sila ili pretnja. Ova odluka može imati dalekosežne posledice na buduće slučajeve trgovine ljudima, jer postavlja jasne granice za sudove u vezi sa kaznama i obavezama prema maloletnim žrtvama.

Iz prethodno iznetog, možemo zaključiti da presuda Vrhovnog kasacionog suda u ovom slučaju jasno pokazuje posvećenost pravnog sistema Srbije u zaštiti maloletnih lica od trgovine ljudima. Ova odluka ne samo da osigurava pravdu za žrtve, već i šalje jasnu poruku da će sudovi strogo kažnjavati sve oblike trgovine ljudima, bez obzira na metode izvršenja. Time se doprinosi jačanju pravne sigurnosti i zaštite najranjivijih članova društva.

2. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž1 Po1 15/13 od 30.10.2013. Izbor sudske prakse 12/2014

Kvalifikovani oblik krivičnog dela trgovina ljudima postoji kada je osnovno delo trgovina ljudima izvršeno od strane više lica koja su se udružila za vršenje tih dela, na koji način se konsumira krivično delo zločinačko udruživanje.

Iz obrazloženja:

Nasuprot žalbenim navodima branioca okrivljenih, po nalaženju Apelacionog suda u Beogradu, pobijana presuda ne sadrži navedenu povredu, jer je prvostepeni sud donoseći pobijanu presudu u potpunosti rešio predmet optužbe, ne prihvatajući pravnu kvalifikaciju Tužilaštva za organizovani kriminal da se u radnjama okrivljenih stiču bitna obeležja dva krivična dela koja su im optužnim aktom stavljena na teret, već da se u konkretnom slučaju radi o jednom krivičnom delu trgovine ljudima u saizvršilaštvu iz člana 388 stav 7 u vezi stava 1 i 3 Krivičnog zakonika, u vezi člana 33 Krivičnog zakonika, za koje krivično delo je sud okrivljene i oglasio krivim i osudio na kazne, jer je navedenom zakonskom odredbom predviđen teži kvalifikovani oblik izvršenja krivičnog dela trgovina ljudima iz člana 388 stav 7 u vezi stava 1 i 3 Krivičnog zakonika. Ovaj oblik postoji onda kada je osnovno delo trgovina ljudima izvršeno od strane više lica koja su se udružila za vršenje tih dela, na koji način se i po nalaženju ovog suda konsumira krivično delo zločinačko udruživanje koje kao samostalno krivično delo podrazumeva vršenje radnji koje se tiču organizovanja grupe ili pripadništva određenoj grupi koja vrši određena krivična dela što u

konkretnom slučaju istovremeno predstavlja radnju izvršenja kvalifikovanog oblika krivičnog dela iz člana 388 Krivičnog zakonika, budući da prema podacima u spisima predmeta i navodima iz optužnice kriminalnoj grupi kojoj su pripadali okrivljeni nije stavljeno na teret da je organizovana radi vršenja i nekih drugih krivičnih dela, osim krivičnog dela trgovina ljudima, zbog čega se u radnjama okrivljenih mogu steći samo obeležja bića jednog krivičnog dela i to krivičnog dela za koje su oglašeni krivima. Po nalaženju ovog suda, nasuprot žalbenim navodima branioca okrivljenih, optužnica rešena u celosti i za krivično delo zločinačko udruživanje, jer je isto konsumirano kvalifikovanim oblikom krivičnog dela trgovina ljudima za koje su okrivljeni oglašeni krivim.

U ovom slučaju, Apelacioni sud u Beogradu je odlučio da se radnje okrivljenih ne mogu kvalifikovati kao dva odvojena krivična dela (trgovina ljudima i zločinačko udruživanje), već kao jedno krivično delo trgovina ljudima u saizvršilaštvu. Ovo ukazuje na to da je sud smatrao da su radnje okrivljenih, iako su izvršene u okviru organizovane grupe, zapravo bile usmerene isključivo na trgovinu ljudima. Kvalifikovani oblik krivičnog dela trgovina ljudima, kako je definisano u članu 388 stav 7 Krivičnog zakonika, podrazumeva izvršenje dela od strane više lica koja su se udružila. Ova definicija je ključna jer implicira da je sud uzeo u obzir da su okrivljeni delovali u grupi, što dodatno otežava krivično delo i povećava njegovu težinu. Sud je, takođe, razmatrao pitanje zločinačkog udruživanja kao samostalnog krivičnog dela. U ovom slučaju, sud je došao do zaključka da su radnje okrivljenih, iako su uključivale organizovanu grupu, zapravo bile usmerene samo na trgovinu ljudima. To znači da

se zločinačko udruživanje "konsumira" kroz kvalifikovani oblik trgovine ljudima, jer nije bilo dokaza da je grupa bila organizovana za izvršenje drugih krivičnih dela.

Apelacioni sud je odbacio žalbene navode branioca okrivljenih, smatrajući da prvostepeni sud nije prekršio zakon prilikom donošenja presude. Ovo ukazuje na to da je sud bio uveren u pravilnost svoje odluke i da su svi relevantni dokazi i argumenti uzeti u obzir. Ova odluka može imati značajne posledice za buduće slučajeve trgovine ljudima, posebno u kontekstu organizovanih kriminalnih grupa. Sudski pristup koji favorizuje jedinstvenu kvalifikaciju dela može otežati tužilaštvu da dokaže postojanje više krivičnih dela u sličnim situacijama, što može uticati na strategije optužbe u budućim slučajevima.

Shodno iznetom, možemo zaključiti, da je Apelacioni sud jasno definisao granice između trgovine ljudima i zločinačkog udruživanja, naglašavajući da se u ovom konkretnom slučaju radilo o jedinstvenom krivičnom delu. Od velike važnosti je da sagledamo, složenost pravnog sistema i važnost pravilne pravne kvalifikacije u krivičnim postupcima.

2.1. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 2829/11 od 19.4.2012. Izbor sudske prakse 9/2013:

Sama činjenica da je neko lice prevezeno u inostranstvo, ne znači ništa za postojanje krivičnog dela trgovina ljudima, jer ovo krivično delo postoji samo ako je činjenica odvođenja izvršena

održavanjem oštećenog u zabludi kako se to u konkretnom slučaju okrivljenima stavlja na teret.

Iz obrazloženja:

Pobijanom presudom okrivljena A. i B. oglašeni su krivim zbog izvršenja krivičnog dela trgovina ljudima iz člana 388. stav 1. u vezi sa članom 33. Krivičnog zakonika i osuđeni su na kaznu zatvora.

Osnovano se žalbama pobija prvostepena presuda zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 368. stav 1. tač. 11. ZKP iz razloga što je izreka prvostepene presude nerazumljiva, protivrečna sama sebi i razlozima presude, a u istoj nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama, a razlozi koji su dati su međusobno protivrečni.

Naime, osnovano se u žalbama navodi, da nije jasno utvrđeno od strane prvostepenog suda koje radnje su okrivljeni A. i B. preduzimali prilikom kako to prvostepeni sud u svojoj izreci navodi zajedničkog delovanja na oštećenu i njene roditelje kako bi iste doveli u zabludu i time naveli da pristane na to da pođe sa okrivljenima u Italiju. Naime, kako iz same izreke i iz obrazloženja pobijane presude proizilazi nesumnjivo je utvrđeno da su okrivljeni odveli oštećenu u Italiju, gde poseduju kuću, ali da bi postojalo napred navedeno krivično delo, sama činjenica da je prevezeno neko lice ne znači ništa u smislu krivičnog dela iz člana 388. Krivičnog zakonika, jer navedeno krivično delo postoji samo ako se ista činjenica odvođenja oštećene izvršena u ovom slučaju održavanjem u zabludi kako se okrivljenima stavlja na teret. Po nalaženju veća Apelacionog suda, odlučnu činjenicu, da li je oštećena zajedničkim

delovanjem okrivljenih dovedena u zabludu, odnosno da li je to bilo u funkciji ostvarenja nekog ranijeg dogovora između okrivljenih, u cilju dalje eksploatacije oštećene, po nalaženju ovog suda prvostepeni sud nije dao razlozima svoje presude.

Krivično delo trgovina ljudima, prema članu 388. Krivičnog zakonika, podrazumeva ne samo fizičko prevoženje osobe u inostranstvo, već i održavanje te osobe u zabludi o prirodi i svrsi putovanja. U ovom slučaju, ključno je utvrditi da li su okrivljeni A. i B. preduzimali radnje koje su dovele oštećenu u zabludu, što je neophodno za postojanje ovog krivičnog dela. Žalbe su se osnovano oslanjale na tvrdnje o bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka, posebno u vezi sa nerazumljivošću i protivrečnostima u izreci i obrazloženju presude. Prvostepeni sud nije jasno definisao koje su konkretne radnje okrivljenih dovele do obmanjivanja oštećene, što je ključno za utvrđivanje krivice. Iz obrazloženja presude proizilazi da je prvostepeni sud utvrdio da su okrivljeni odveli oštećenu u Italiju, ali nije jasno kako su to učinili u smislu održavanja u zabludi. Ova činjenica je od suštinskog značaja, jer bez dokaza o zabludi, ne može se govoriti o trgovini ljudima, čak i ako je prevoženje fizički izvršeno. Prvostepeni sud je naveo da su okrivljeni delovali zajednički, ali nije obrazložio na koji način je to zajedničko delovanje uticalo na obmanu oštećene. Ova praznina u obrazloženju može dovesti do pogrešnog tumačenja i primene zakona, što je dodatno osnova za žalbu.

Na osnovu iznetog, može se zaključiti da je prvostepeni sud propustio da jasno utvrdi i obrazloži ključne činjenice koje su potrebne za donošenje ispravne presude. Žalbe su opravdane, jer su

ukazale na proceduralne greške i nedostatak dokaza koji bi potkrepili optužbu za trgovinu ljudima. Apelacioni sud bi trebao da preispita presudu prvostepenog suda i eventualno naloži ponovni postupak kako bi se razjasnile sve relevantne činjenice i okolnosti slučaja.

2.2. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž1. 3616/11 od 20.12.2011. Izbor sudske prakse 2/2013:

Izvršenje krivičnog dela trgovina ljudima prema više lica, odredbom člana 388. KZ više nije predviđeno kao teži oblik ovog krivičnog dela.

Iz obrazloženja:

Žalbom javnog tužioca pobija se prvostepena presuda zbog povrede krivičnog zakona, jer je prvostepeni sud primenio zakon koji se ne može primeniti kada je izvršio prekvalifikaciju krivičnog dela koje se okrivljenima stavlja na teret, oglašavajući ih krivima za krivično delo iz člana 388. stav 1. KZ, u vezi člana 33. KZ, i tako povredio identitet optužbe, budući da je njome okrivljenima stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela trgovina ljudima iz člana 111b stav 2. u vezi stava 1. u vezi člana 22. KZ RS, kojom je u vreme izvršenja krivičnog dela zakonodavac sankcionisao kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela.

Odredbom člana 111b stav 1. KZ RS propisano je ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti ili teških prilika drugog: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u predaji ili prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju

sticanja neke koristi, eksploatacije njegovog rada, vršenja kriminalne delatnosti, prostitucije ili prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, radi oduzimanja dela tela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina, dok je stavom 2. istog člana propisano ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema više lica, otmicom, prilikom vršenja službene dužnosti, u okviru kriminalne organizacije, na naročito svirep ili na naročito ponižavajući način, ili je nastupila teška telesna povreda, učinilac će se kazniti zatvorom od najmanje tri godine.

Imajući u vidu da je optužnicom javnog tužioca okrivljenima stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela iz člana 111b stav 2. KZ RS, te da je okrivljenima stavljeno na teret da je krivično delo izvršeno prema više lica i u sastavu kriminalne organizacije, po stavu žalbe, prvostepeni sud je krivičnopravnu delatnost okrivljenih trebao, po pravilnoj primeni zakona, kvalifikovati kao krivično delo trgovina ljudima iz člana 388. stav 6. KZ.

Međutim, po stavu Apelacionog suda, prvostepeni sud je pravilnom ocenom dokaza i odbrana okrivljenih, pravilno utvrdio da okrivljeni nisu postupali kao kriminalna organizacija, odnosno kao organizovana kriminalna grupa i o tome u obrazloženju presude dao pravilne razloge koji su prihvaćeni i od Apelacionog suda.

Takođe, kvalifikatorna okolnost, predviđena odredbom člana 111b stav 2. KZ RS, da je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema više lica, odredbom člana 388. KZ više nije predviđena kao teži oblik ovog krivičnog dela, pa je stoga Apelacioni sud krivičnopravne

radnje okrivljenih kvalifikovao kao radnje izvršenja krivičnog dela iz člana 388. stav 1. u vezi člana 33. KZ ("Sl. glasnik RS", br. 107/05), koji je stupio na snagu 1. 1. 2006. godine, za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju od dve do deset godina, a odredbom člana 57. stav 3. istog zakona, bilo je predviđeno da se u ovom slučaju kazna može ublažiti do šest meseci zatvora, tako da je to blaži zakon u smislu odredbe člana 5. stav 2. KZ.

Član 388. KZ RS se odnosi na opšte odredbe o krivičnim delima, dok član 111b KZ RS precizira trgovinu ljudima. U ovom slučaju, tužilac je prvobitno okvalifikovao delo kao trgovinu ljudima prema članu 111b stav 2, koji se odnosi na izvršenje krivičnog dela prema više lica i u okviru kriminalne organizacije. Apelacioni sud je utvrdio da prvostepeni sud nije pravilno primenio zakon kada je izvršio prekvalifikaciju dela na osnovu člana 388. KZ, jer su kvalifikatorne okolnosti iz člana 111b stav 2 više nepredviđene kao teži oblik dela prema članu 388. Prvostepeni sud je, prema stavu Apelacionog suda, pogrešno kvalifikovao delo kao krivično delo iz člana 388. stav 1. u vezi sa članom 33. KZ, jer je u vreme izvršenja krivičnog dela postojala jasna pravna norma koja je sankcionisala kvalifikovani oblik trgovine ljudima iz člana 111b. Apelacioni sud je pravilno primetio da su okrivljeni postupali bez organizovane kriminalne strukture, što je dodatno osnažilo argumentaciju o pravilnoj kvalifikaciji dela. Apelacioni sud je takođe ukazao na to da je primena blažeg zakona, u ovom slučaju člana 388. KZ, u skladu sa načelom ne bis in idem i načelom retroaktivnosti blažeg zakona. To znači da, ukoliko je novi zakon blaži prema okrivljenima, on se može primeniti. U ovom slučaju, kazna predviđena članom 388. KZ je

blaža, što je omogućilo Apelacionom sudu da donese presudu u skladu sa tim.

Ovaj slučaj jasno ilustruje kompleksnost krivičnog prava i potrebu za preciznom primenom zakona. Prvostepeni sud je napravio grešku u kvalifikaciji dela, dok je Apelacioni sud pravilno primenio zakonske norme i osigurao da se okrivljenima sudi prema blažem zakonu. Ovaj slučaj takođe naglašava važnost razumevanja kvalifikatornih okolnosti i njihovog uticaja na pravnu kvalifikaciju krivičnih dela, kao i značaj pravilne interpretacije zakona u cilju zaštite prava optuženih.

2.3. Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 945/2019 od 7.11.2019. Izbor sudske prakse 1/2020:

Kada je okrivljeni u dva različita vremenska perioda između kojih je postojao prekid od nekoliko meseci primoravao dva maloletna lica-svog sina i svoju pastorku. U radnjama okrivljenog stiču se svi subjektivni elementi dva produžena krivična dela trgovina ljudima.

Iz obrazloženja:

Dakle, prema nalaženju Apelacionog suda u Beogradu, pravilan je zaključak prvostepenog suda o tome da je okrivljeni V. J. primoravao na prošnju svedoka maloletnu LJ. P. i svedoka maloletnog Đ. J. i to zloupotrebom ovlašćenja odnosno odnosa zavisnosti, teškog materijalnog stanja svog maloeltnog sina Đ. J., te zloupotrebom oblašćenja odnosno zavisnosti teških materijalnih prilika svoje pastorke oštečene maloletne LJ. P., te da je iskoristio

činjenicu da oštećena LJ. P. i svedok maloletni oštećeni Đ. J. egzistencjalno zavise od njega, pa je iste prevozio na područje teritorije grada V. Kako bi tamo prosili, na kraju dana im je novac uzimao i trošio za svoje potrebe konzumiranja alkoholnih pića i kocku, zbog čega je suprotno citiranim žalbenim navodima prvostepeni sud podvodeči utvrđeno činjenično stanje pravilno zaključio da se u radnjama okrivljenog stiču svi subjektivni i objektivni elementi dva produžena krivična dela trgovina ljudima iz člana 388 stav 2 u vezi stava 1 KZ, za koje je pravilno oglašen krivim.

U ovom slučaju, presuda se oslanja na član 388 Krivičnog zakonika Republike Srbije, koji se bavi krivičnim delom trgovine ljudima. Ova odredba definiše trgovinu ljudima kao delikatno krivično delo koje uključuje različite oblike eksploatacije, uključujući primoravanje na prosjačenje. U ovom slučaju, okrivljeni V. J. je optužen za primoravanje svoje maloletne dece na prosjačenje, što predstavlja ozbiljno kršenje njihovih prava i sloboda. U obrazloženju presude, Apelacioni sud naglašava da su ispunjeni svi subjektivni i objektivni elementi potrebni za kvalifikaciju dela kao trgovine ljudima. Okrivljeni je zloupotrebio svoj odnos zavisnosti prema maloletnim licima, koristeći njihovo teže materijalno stanje i zavisnost od njega kako bi ih primorao na prosjačenje. Prevozio ih je na određenu teritoriju, gde su bili primorani da prose, a na kraju dana im je oduzimao zarađeni novac. Okrivljeni je delovao sa namerom da iskoristi svoju moć i kontrolu nad maloletnicima, što ukazuje na postojanje svesti o svojim radnjama i njihovim posledicama.

Jedan od ključnih faktora u ovom slučaju je zloupotreba odnosa zavisnosti. Okrivljeni je iskoristio teške materijalne prilike svoje pastorke i sina, što dodatno naglašava njegovu odgovornost. Ova zloupotreba je posebno teška u kontekstu maloletnih lica, koja su ranjiva i često nemaju mogućnost da se zaštite od eksploatacije. Presuda potvrđuje da su radnje okrivljenog pravilno kvalifikovane kao dva produžena krivična dela trgovine ljudima. Ova odluka suda šalje jasnu poruku o ozbiljnosti krivičnih dela koja uključuju eksploataciju maloletnih lica i naglašava potrebu za zaštitom ranjivih grupa u društvu.

Presuda Apelacionog suda u Beogradu u ovom slučaju predstavlja važan korak u borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti prava maloletnih lica. Sud je pravilno uzeo u obzir sve relevantne činjenice i okolnosti, čime je doprineo jačanju pravnog okvira za zaštitu dece od eksploatacije. Ova presuda može poslužiti kao pravni presedan za slične slučajeve u budućnosti, naglašavajući važnost odgovornosti odraslih prema deci i društvu u celini.

3. Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž1-32/25, 05.02.2025. godine

Zbog krivičnog dela trgovina ljudima iz člana 388. stav 6. u vezi stav 3. i 1. Krivičnog zakonika, odlučujući o žalbama javnog tužioca Višeg javnog tužilaštva u Požarevcu i branioca okrivljenog, advokata D. Ž. iz P., izjavljenim protiv presude Višeg suda u Požarevcu 2K 9/23 od 18. 11. 2024. godine, u sednici veća održanoj dana 05. 02. 2025. godine.

Iz obrazloženja:

Presudom Višeg suda u Požarevcu 2K 9/23 od 18. 11. 2024. godine, okrivljeni B. S. je oglašen krivim da je izvršio krivično delo trgovina ljudima iz člana 388. stav 6. u vezi stav 3. i 1. Krivičnog zakonika (KZ), i osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 5 (pet) godina, u koju mu se uračunava vreme provedeno u pritvoru počev od 03. 03. 2023. godne do 11. 04. 2023. godine, a koju će izdržati po pravnosnažnosti presude.

Navedenom presudom, okrivljeni je obavezan da na ime paušala plati sudu iznos od 20. 000,00 dinara, kao i da naknadi sve troškove krivičnog postupka, u korist budžetskih sredstava Višeg javnog tužilaštva u Požarevcu, Višeg suda u Požarevcu i punomoćnika, advokata S. Đ., koliko isti budu izneli, o čemu će sud odlučiti posebnim rešenjem, sve u roku od 15 dana od dana pravnosnažnosti presude, pod pretnjom prinudnog izvršenja.

Radi ostvarivanja imovinskopravnog zahteva, oštećeni D. L., D. I., M. i M. A., svi iz Požarevca, upućeni su na parnični postupak.

Apelacioni sud je jednoglasno odbio kao neosnovane žalbe kako javnog tužioca, tako i branioca okrivljenog, potvrđujući presudu Višeg suda. predmetu protiv okrivljenog B. S., Apelacioni sud u Kragujevcu je razmatrao žalbe javnog tužioca Višeg javnog tužilaštva u Požarevcu i branioca okrivljenog, advokata D. Ž., protiv presude Višeg suda u Požarevcu. Ova presuda je doneta zbog krivičnog dela trgovina ljudima, za koje je okrivljeni osuđen na kaznu zatvora od 5 godina. Okrivljeni je proglašen krivim za izvršenje krivičnog dela trgovina ljudima, a presuda se zasniva na

činjenicama koje su utvrđene tokom postupka. Okrivljeni je, prema presudi, zloupotrebljavao mlade osobe, koristeći ih za izvršenje krivičnih dela.

Branioc okrivljenog je tvrdio da je presuda zasnovana na pogrešno i nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju, kao i na bitnim povredama odredaba krivičnog postupka. Međutim, Apelacioni sud je našao da su razlozi presude jasni i da ne postoje suštinske kontradikcije.

Takođe, Apelacioni sud je utvrdio da je prvostepeni sud pravilno ocenio sve dokaze i da su svedoci, iako su imali određene razlike u izjavama, u suštini bili dosledni u svojim tvrdnjama o okrivljenom. U vezi sa žalbom javnog tužioca koja se odnosila na visinu kazne, Apelacioni sud je zaključio da je kazna od 5 godina zatvora srazmerna težini dela i stepenu krivice okrivljenog, uzimajući u obzir njegove lične okolnosti.

Apelacioni sud u Kragujevcu je potvrdio presudu Višeg suda, smatrajući da su žalbe neosnovane i da je prvostepeni sud pravilno utvrdio činjenično stanje i primenio krivični zakon. Ova presuda naglašava važnost adekvatnog kažnjavanja za krivična dela poput trgovine ljudima, kao i potrebu za zaštitom žrtava i sprečavanjem daljih zloupotreba. U svetlu iznetih argumenata, presuda se može smatrati primerom pravilnog postupanja sudskih organa u zaštiti prava žrtava i sprovođenju pravde.

3.1. Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž1-170/24, 13.03.2024. godine

U krivičnom predmetu okrivljenog R. R. iz Jagodine, zbog produženog krivičnog dela trgovina ljudima iz člana 388 stav 1 Krivičnog zakonika, u vezi člana 61 Krivičnog zakonika, odlučujući o žalbama javnog tužioca Višeg javnog tužilaštva u Jagodini, okrivljenog R. R. i branioca okrivljenog, advokata Ž. Lj. iz Jagodine, izjavljenim protiv presude Višeg suda u Jagodini K. br. 20/22 od 20. 10. 2023. godine, u sednici veća dana 13. 03. 2024. godine, jednoglasno je odlučio da se odbijaju, kao neosnovane, žalbe javnog tužioca Višeg javnog tužilaštva u Jagodini, okrivljenog R. R. i njegovog branioca, a presuda Višeg suda u Jagodini K. br. 20/22 od 20. 10. 2023. godine potvrđuje.

Iz obrazloženja:

Naime, pravilan je zaključak prvostepenog suda da je tokom postupka nesumnjivo utvrđeno da je okrivljeni R. R. izvršio krivično delo upravo na način kako mu je to optužnicom stavljeno na teret, polazeći pre svega od iskaza oštećenih V. F. i T. P., ispitanih u svojstvu svedoka, koje su jasno, logično i uverljivo opisale način na koji ih je okrivljeni primoravao da imaju seksualne odnose, tražeći da mu daju novac koji bi zaradile, da ih je tukao, pretio im, iskorišćavao njihove teške životne situacije i nedostatak materijalnih sredstava, kako bi na taj način stekao finansijsku korist za sebe. Iskaze navedenih svedoka sud je doveo u vezu sa delom odbrane okrivljenog, u delu u kojem je delimično priznao izvršenje krivičnog

dela u odnosu na oštećenu T. P., u kom je istakao da je tražio da ista ima seksualne odnose za novac, te da joj je pronalazio muškarce koji bi to za novac i činili. Zatim, iz iskaza svedoka R. J., proizlazi da je sa oštećenom T. P., imao seksualni odnos za novac, i da je čuo da se u kući okrivljenog devojke bave prostitucijom, što proizlazi i iz iskaza svedoka G. Đ., koji je potvrdio da je nekoliko puta imao seksualne odnose sa oštećenom T. u kući okrivljenog, nakon čega joj je novac davao ili ga je ostavljao u kući, te da mu je okrivljeni pričao da postoji još neka devojka sa kojom bi mogao da ima seksualne odnose. Pri tome, iz nalaza i mišljenja Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima iz Beograda, utvrđeno je da su oštećene V. F. i T. P. identifikovane kao žrtve trgovine ljudima.

U presudi Apelacionog suda u Kragujevcu, koja se odnosi na slučaj okrivljenog R. R., razmatrane su žalbe koje su izjavili javni tužilac, okrivljeni i njegov branilacte ćemo u tom smislu dati analizu, koja će se fokusirati na ključne aspekte presude, uključujući razloge za odbijanje žalbi, utvrđeno činjenično stanje i primenu zakona.

Okrivljeni R. R. je proglašen krivim za produženo krivično delo trgovina ljudima i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 5 godina, uz obavezu plaćanja paušalnog iznosa od 10. 000 dinara. Žalbe su izjavili javni tužilac, okrivljeni i njegov branilac, a Apelacioni sud je razmatrao sve žalbe i doneo odluku. Tužilac je tražio da se kazna poveća, smatrajući da je prvostepeni sud doneo presudu koja nije adekvatna težini dela. Apelacioni sud je odbio ovu žalbu, smatrajući da je prvostepeni sud pravilno utvrdio sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Okrivljeni je osporio zakonitost presude, tvrdeći da su prekršene odredbe krivičnog postupka, kao i da su dokazi pogrešno

ocenjeni. Apelacioni sud je, međutim, utvrdio da su svi dokazi pravilno ocenjeni i da nije došlo do bitne povrede postupka.

Apelacioni sud je potvrdio da su svedoci, uključujući oštećene, dali jasne i uverljive iskaze o načinu na koji je okrivljeni vršio pritisak na njih da se bave prostitucijom. Ovi iskazi su bili podržani dodatnim svedočenjima i nalazima Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Okrivljeni je delimično priznao deo optužbe, što je dodatno potvrdilo utvrđeno činjenično stanje. Takođe, Apelacioni sud je utvrdio da je prvostepeni sud pravilno primenio zakonske odredbe prilikom izricanja kazne, uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti, uključujući raniju osudjenost okrivljenog i njegovo zdravstveno stanje, te je kazna od 5 godina zatvora ocenjena kao srazmerna težini izvršenog dela i stepenu krivice, što je u skladu sa zakonskim normama.

Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu potvrđuje da su sve žalbe neosnovane i da je prvostepeni sud pravilno postupio u svim fazama suđenja. Smatramo, da ova presuda predstavlja važan korak u borbi protiv trgovine ljudima i pokazuje ozbiljnost suda prema ovakvim krivičnim delima, te da je presuda jasno pokazala da su svi aspekti postupka pažljivo razmotreni i da su svi dokazi pravilno ocenjeni, što je dovelo do pravedne odluke.

4. Presuda Apelacionog suda u Nišu Kž1 387/18 od 24.7.2018. Izbor sudske prakse 12/2021:

Ne znači apriori da su optuženi kao vlasnici kafane, izvršili eksploataciju rada oštećene kao oblik izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima, za vreme kada je oštećena bila radno angažovana u kafani, kada je njen rad vremenski trajao duže od zakonom propisane mere, odnosno ponekad i od ujutru do uveče i da joj ovi optuženi nisu izvršili isplatu svih ugovorenih mesečnih zarada, ukoliko na tako nešto ne ukazuju ostale okolnosti i objektivno ponašanje optuženih.

Iz obrazloženja:

Naime, sud drugog stepena nalazi da činjenice da je oštećena J. u vreme kada je u G. bila radno angažovana u kafani, čiji su vlasnici optuženi M. i G. i da je njen rad vremenski trajao duže od zakonom propisane mere, odnosno ponekad i od ujutru do uveče i da joj ovi optuženi nisu izvršili isplatu svih ugovorenih mesečnih zarada, a priori ne znače da su optuženi izvršili eksploataciju njenog rada, ukoliko na tako nešto ne ukazuju ostale okolnosti i objektivno ponašanje optuženih. Nasuprot tome, iz činjenica koje proizilaze iz iskaza oštećene i to da joj je optužena M. koja joj je kuma ponudila da sa njom krene u G. gde je trebalo da radi kao konobarica u jednoj kafani, na šta je pristala, da je zajedno sa optuženom M. u G. bila smeštena u pomoćnoj prostoriji iza kafane, koja je, kako sama navodi, bila odgovarajuća za život, da je sve vreme imala mobilni telefon kod sebe i da se po odlasku u G., u početku često javljala kući i pozivala svoju sestru, kojoj se nekoliko puta javljala i sa fiksnog

telefona koji je stajao u kafani, da je jednom prilikom išla u posetu svojoj majci kombijem nakon čega se vratila u G. da radi ali da je niko nije prinudio niti je silom naterao da se vrati te da je, kako sama u iskazu navodi, da je želela, mogla da se ne vrati, pri čemu razlog vraćanja na pretresu pred drugostepenim sudom nije mogla da objasni, da je, kada nije radila izlazila u grad, do centra ili u blizini kafane u kojoj je radila, kao i da je u G. bila u emotivnoj vezi sa V. I. koji je bio policajac i sa kojim je izlazila na piće, Apelacioni sud nalazi da optužba u delu vrbovanja i držanja oštećene u cilju eksploatacije njenog rada nije potvrđena.

Na ovakav zaključak upućuju i iskaz svedoka M. J., sestre mal. J. u delu da joj je J. jednom prilikom u telefonskom razgovoru rekla da radi u G., u jednom kafiću i da joj je dobro, da bi joj kada se vratila iz G. rekla da joj tamo nije bilo loše, zatim iskaz svedoka Z. M. u delu da je J. često viđao da šeta kroz G. i to najpre sa M. ćerkom a zatim sa jednim momkom, iskaza svedoka V. I. da je mal. J. živela u stanu pored kafane u kojoj je radila i koji je imao sve uslove za normalan život, da je Jelena bila zadovoljna uslovima u kojima je živela i radila, da je sa mal. J. išao na piće i da je ista mogla da izlazi uvek kada nije radila i da je primetio da ima mobilni telefon, kao i iskaza svedoka S. S. koja je bila član tima Centra za socijalni rad koji je kritičnom prilikom postupao po prijavi, da je u toku razgovora sa mal. J. ista rekla da joj je lepo, da je sama htela da radi, da sa majkom nije u dobrim odnosima i da hoće da živi i radi kod optužene G.

Obzirom na napred izneto, Apelacioni sud, kako je već napred rečeno nalazi da se u radnjama optuženih nisu stekli elementi

vrbovanja niti držanja oštećene sa ciljem njene radnje eksploatacije, pri kom zaključivanju je najpre imao u vidu odredbu čl. 388 st. 1 KZ da krivično delo trgovina ljudima čini onaj ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili korišćenja u oružanim sukobima, pri čemu je u st. 3 ovog člana propisana kazna za izvršioca neke od napred navedenih radnji izvršenih prema maloletnom licu. Osim toga, ovaj sud je imao u vidu i terminološko značenje radnji vrbovanja i držanja drugog za koje se optuženi terete, te da vrbovanje znači aktivnost podstrekavanja koja se ogleda u stvaranju ili učvršćivanju odluke kod lica na koje se odgovarajućim postupcima utiče, a najčešće isticanjem dobrih strana posla kojim će se određeno lice baviti i postati pasivni subjekat predmetnog krivičnog dela, a da držanje tog lica po svojoj suštini znači oduzimanje slobode kretanja pasivnom subjektu koje se svodi na njegovo sprečavanje da napusti mesto na kome se nalazi. Na kraju, mora se imati u vidu značenje ekploatacije rada drugog lica, kao cilja zbog koga se vrbovanje i držanje pasivnog subjekta vrši i to da ista podrazumeva postojanje okolnosti koje ukazuju da se rad obavlja pod uslovima koji su suprotni principu poštovanja

ljudskog dostojanstva, telesnog i psihičkog integriteta i zdravlja a koji su velikoj nesrazmeri sa uslovima drugih lica koja obavljaju iste ili slične poslove, a što se posebno tiče teških uslova rada, uvredljivih i zlostavljajućih okolnosti koje su u suprotnosti sa ljudskim dostojanstvom.

U ovom predmetu želimo da ukažemo na ključne tačke u presudi Apelacionog suda u Nišu Kž1 387/18 od 24. 7. 2018. mogu se sagledati kroz nekoliko aspekta:

Pre svega, osnovne činjenice u ovom slučaju ukazuju da su optuženi bili vlasnici kafane, a oštećena je radila kao konobarica. Optužba je tvrdila da su optuženi izvršili eksploataciju njenog rada, što bi predstavljalo krivično delo trgovine ljudima. Oštećena je radila duže od zakonom propisane mere i nije primila sve ugovorene mesečne zarade. Kada govorimo o pravnom okviru, vidimo da se Apelacioni sud oslanjao na odredbe Krivičnog zakonika koje definišu trgovinu ljudima, uključujući vrbovanje i držanje lica s ciljem eksploatacije. Sud je naglasio da se za postojanje krivičnog dela mora dokazati da su optuženi koristili silu, pretnju, ili su na drugi način dovedeni u zabludu ili zadržavali lične isprave oštećene.

Oštećena je izjavila da je dobrovoljno pristala da radi u kafani, da je imala mogućnost da se javi porodici, kao i da je imala mobilni telefon. Takođe, nije bila prinudjena da se vrati na rad, što je sudu ukazalo na to da nije bilo elemenata vrbovanja ili prisilnog rada. Svedočenja drugih lica, uključujući članove porodice i druge osobe, podržala su tvrdnje oštećene. Na primer, svedoci su potvrdili da je oštećena često viđana u gradu, imala je društveni život i bila

zadovoljna uslovima u kojima je radila. Shodno tome, zaključak suda da optužba nije potkrepljena dovoljno jakim dokazima da su optuženi vrbovali ili držali oštećenu s ciljem eksploatacije njenog rada. Sud je naglasio da su potrebni dodatni dokazi koji bi ukazivali na to da je rad oštećene bio obavljan pod uslovima koji su suprotni ljudskom dostojanstvu.

Ova presuda ukazuje na važnost dokaza u krivičnim postupcima, posebno u slučajevima koji se odnose na trgovinu ljudima, i da su ispunjeni kako pravni tako i etički aspekti. Sud je jasno definisao kriterijume koji moraju biti ispunjeni kako bi se neko mogao smatrati krivim za ovakva dela. Takođe, naglašava se značaj ljudskog dostojanstva i prava na slobodu, što je ključno u ovakvim slučajevima. Presuda Apelacionog suda u Nišu predstavlja važan primer u razumevanju krivičnih dela trgovine ljudima i eksploatacije rada. Ovaj slučaj naglašava potrebu za jasnim i čvrstim dokazima u pravnim postupcima, kao i potrebu za zaštitom ljudskih prava i dostojanstva radnika.

4.1. Rešenje Apelacionog suda u Nišu, Kž. 1008/16 od 29.9.2016. Izbor sudske prakse 5/2017:

Za postojanje krivičnog dela trgovina ljudima nije dovoljno da učinilac izvrši jednu ili više od taksativno nabrojanih radnji izvršenja, već je neophodno da se iste preuzimaju u cilju koji je precizno opisan u članu 388. st. 1. Krivičnog zakonika.

Iz obrazloženja:

Žalbom branioca optuženog osnovano se ukazuje na bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz čl. 438. st. 1. tač. 11. i čl. 438. st. 2 tač. 2. Zakonika o krivičnom postupku.

S tim u vezi, ovom žalbom se ističe da je izreka presude u stavu prvom, u osuđujućem delu, u odnosu na optuženog nerazumljiva kao i da u pogledu krivične odgovornosti ovog optuženog presuda ne sadrži jasne razloge o svim odlučnim činjenicama, a pre svega u pogledu namere optuženog da radnjama opisanim u izreci prvostepene presude uspostavi ropski odnos nad oštećenom i u pogledu postojanja bitnog elementa ovog krivičnog dela i to ropskog odnosa nad oštećenom maloletnom G, koji u konkretnom slučaju nije ni opisan ni obrazložen, niti po stavu žalbe iz stanja dokaza u spisima proizilazi da je došlo do uspostavljanja takvog odnosa, iako je oštećena duže vreme boravila u stanu ovog optuženog, jer su radnje optuženog u skladu sa običajima, te njegovo ponašanje nema obeležja kriminalne aktivnosti.

Razmatrajući iznete navode žalbe, ovaj sud je imao u vidu da je odredbom čl. 388. st. 1. Krivičnog zakonika propisano da krivično delo trgovina ljudima čini onaj ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi

oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima.

Iz citirane odredbe čl. 388. Krivičnog zakonika RS proizilazi da za postojanje krivičnog dela trgovina ljudima nije dovoljno da učinilac izvrši jednu ili više od taksativno nabrojanih radnji izvršenja, već je neophodno da se iste preuzimaju u cilju koji je takođe precizno opisan u toj zakonskoj odredbi.

U konkretnom slučaju, u optužnom aktu javnog tužioca kao cilj preduzimanja radnji optuženih navedeno je uspostavljanje ropskog odnosa nad oštećenom. U pogledu radnje izvršenja za postojanje ovog krivičnog dela neophodno je takođe postojanje svesti učinioca o tome da je cilj aktivnosti čije se ostvarenje želi eksploatacija na neki od zakonom propisanih načina, tako da za postojanje ovog krivičnog dela navedene radnje izvršenja moraju biti preduzete u cilju eksploatacije. Ovo stoga što su eksploatacija kao namera i cilj preduzetih radnji i sredstava izvršenja bitan element ovog krivičnog dela, koji ga razlikuje od nekih drugih krivičnih dela.

S obzirom da je oštećena G. ukazala na to da je bila prinuđena da u kući optuženog obavlja kućne poslove, ovaj sud je imao u vidu i da eksploatacija rada podrazumeva postojanje okolnosti koje ukazuju da se isti obavlja pod uslovima koji su suprotni principu poštovanja ljudskog dostojanstva, telesnog i psihičkog integriteta, zdravlja, onih koji su u velikoj nesrazmeri sa uslovima drugih lica koja obavljaju iste ili slične poslove, a što se tiče posebno teških uslova rada, uvredljivih i zlostavljajućih okolnosti koje su u suprotnosti sa ljudskim dostojanstvom.

Imajući u vidu da je optuženima stavljeno na teret da su navedene radnje preduzeli u cilju uspostavljanja ropskog odnosa prema oštećenoj maloletnoj G, pri utvrđivanju da li postoji eksploatacija u cilju ropstva, prvostepeni sud je morao da sa više pažnje ceni i iskaz oštećene i kazivanja svih saslušanih lica koja su se izjašnjavala na okolnosti boravka oštećene u kući optuženog. Pri utvrđivanju te odlučne činjenice, prema odredbama međunarodnih konvencija mora se imati u vidu da ropstvo podrazumeva status ili stanje lica nad kojim se sprovode neki ili svi oblici moći koji proizilaze iz prava vlasništva, o čemu govori Ženevska Konvencija o ropstvu iz 1926. godine, dopunska Konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robovima i instituta i odnosa sličnih ropstvu iz 1956. godine i drugi, pri čemu se pod ropstvom podrazumeva i obeležavanje ili na drugi način označavanja roba ili lica u potčinjenom statusu da bi se ukazalo na njegov status, odnosno stanje zavisnosti lica koje je na nezakonit način primorano ili prisiljeno od strane drugog lica da pruža bilo kakve usluge tom licu ili drugim licima.

Prvostepeni sud je propustio da prilikom utvrđivanja odlučne činjenice koja se tiče postojanja ili nepostojanja ropskog odnosa ceni okolnost da se je oštećena udala i nakon organizovane svadbene proslave, živela u stanu sa svojim nevenčanim suprugom i njegovom porodicom, kao snaja, uz saglasnost njihovih roditelja, pa se žalbom branioca s pravom postavlja pitanje o kakvom se ropskom odnosu u konkretnom slučaju radi.

Zbog navedenih bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, na koje se osnovano ukazuje žalbom branioca optuženog, za sada se ni pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja niti primene zakona sa

sigurnošću ne mogu ispitati, pa je presuda u osuđujućem delu morala biti ukinuta. S obzirom da se i žalbom javnog tužioca ukazuje na bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz čl. 438. st. 2. tač. 2. ZKP, koja se tiče nedostataka jasnih razloga o odlučnim činjenicama, kao i da se radi o jedinstvenom događaju, u odnosu na svu trojicu optuženih, Apelacioni sud je prvostepenu presudu ukinuo u celosti.

Krivično delo trgovina ljudima definisano je u članu 388. Krivičnog zakonika, gde se naglašava da za postojanje ovog dela nije dovoljno izvršenje taksativno nabrojanih radnji, već je potrebno da se te radnje preduzimaju s ciljem eksploatacije. Ova pravna norma postavlja visoke standarde za utvrđivanje krivične odgovornosti, što je ključno za razumevanje celog slučaja.

Žalba branioca ukazuje na bitne povrede odredaba krivičnog postupka, posebno u vezi sa nejasnoćama u presudi i nedostatkom obrazloženja o krivičnoj odgovornosti optuženog. Sud je propustio da adekvatno razmotri sve relevantne činjenice, uključujući nameru optuženog i postojanje ropskog odnosa nad oštećenom.

Jedan od ključnih elemenata u ovom slučaju je postojanje svesti učinioca o cilju svojih radnji. U ovom slučaju, nije dovoljno samo utvrditi da je oštećena obavljala kućne poslove, već je potrebno analizirati da li su ti poslovi obavljani pod uslovima koji ukazuju na eksploataciju. Sud je morao da razmotri sve okolnosti, uključujući uslove pod kojima je oštećena radila i njen status u odnosu na optuženog. Prvostepeni sud je propustio da adekvatno ceni iskaze oštećene i drugih svedoka, što je dodatno otežalo utvrđivanje da li je

postojala eksploatacija. U ovom kontekstu, važno je napomenuti da je sud bio dužan da razmotri sve relevantne dokaze i svedočenja, uključujući i činjenicu da se oštećena udala i živela sa svojim suprugom, što može ukazivati na drugačiji odnos nego što je optuženo.

Usled navedenih povreda, Apelacioni sud je ukinuo presudu prvostepenog suda, što ukazuje na potrebu za višim standardima u oceni krivične odgovornosti u slučajevima trgovine ljudima. Ovaj slučaj naglašava važnost detaljne analize svih faktora koji mogu uticati na postojanje krivičnog dela, kao i potrebu za jasnim obrazloženjem odluka suda kako bi se osigurala pravičnost i pravna sigurnost. S toga, smatramo, da ovaj slučaj predstavlja složenu pravnu situaciju koja zahteva pažljivo razmatranje svih relevantnih dokaza i okolnosti, kao i poštovanje prava svih strana uključenih u postupak.

5. Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Kž. 664/16 od 6.9.2016. Izbor sudske prakse 6/2018:

Za postojanje krivičnog dela trgovina ljudima traži se prethodno utvrđivanje činjenice da je neko lice žrtva trgovine ljudima, koji odnos je uspostavljen na neki od načina propisanih odredbom člana 388. st. 1. KZ, a radi korišćenja tog lica upravo u cilju eksploatacije.

Iz obrazloženja:

Za postojanje krivičnog dela iz čl. 388 st. 9 i 8 KZ traži se prethodno utvrđivanje činjenice da je neko lice žrtva trgovine

ljudima, koji odnos je uspostavljen na neki od načina propisanih odredbom čl. 388 st. 1 KZ, a radi korišćenja tog lica upravo u cilju eksploatacije, kako je to takođe propisano citiranom odredbom. Branilac okrivljenog smatra da takav odnos i to "stanje" se mora nedvosmisleno utvrditi, a ne pretpostavljati. Branilac okrivljenog u žalbi smatra da je obaveza suda bila da u izreci presude ne samo konstatuje postojanje takvog odnosa već da isti i navede, odnosno na koji način je uspostavljen taj odnos i oštećena bila žrtva trgovine ljudima, koje to radnje su u odnosu na istu preduzimane od strane kog lica i u koju svrhu je taj odnos uspostavljen radi eksploatacije rada vršenja krivičnog dela bavljenja prostitucijom. Smatra da se i iz iskaza oštećene ne može utvrditi bilo kakav odnos zavisnosti malodobne oštećene u odnosu na BB, a koji se može podvesti pod obeležje krivičnog dela trgovina ljudima iz čl. 388 st. 1 KZ. Prvostepeni sud je u izreci presude naveo da je optuženi radi seksualne eksploatacije iskoristio položaj oštećene malodobne VV, za koju je mogao znati da je maloletna i da je žrtva trgovine ljudima tako što se prethodno dogovorio sa svojim poznanikom pokojnim BB iz ..., od istog preuzeo oštećenu i na ime naknade za seksualni odnos sa oštećenom platio iznos od 1. 500 dinara te se navodi na koji način je to uradio.

Pravilno prvostepeni sud obrazlaže da se radnja izvršenja krivičnog dela koje je optuženom stavljeno na teret definisana tako da učinilac iskoristi položaj lica radi eksploatacije predviđene odredbom člana 388 st. 1 KZ, a u konkretnom slučaju sud je stao na stanovište da se radi o seksualnoj eksploataciji, za koju je znao ili mogao znati da je žrtva trgovine ljudima. Pre nego što je izveo

ovakav zaključak na osnovu izvedenih dokaza i utvrđenih činjenica, prvostepeni sud na strani 8 u 2. stavu navodi da je u konkretnoj situaciji stao na stanovište da način na koji okrivljeni dolazi u kontakt sa maloletnom oštećenom da mu je moglo biti poznato da se radi o maloletnom licu iz razloga što je od ranije poznavao mldb. oštećenu, te u svakom slučaju je mogao proceniti njenu starosnu dob, da je maloletna oštećena dovežena na mesto sastanka od strane drugog punoletnog lica u večernjim časovima, da uslugu plaća tom licu koje dovozi malodobnu oštećenu i da tek tada, nakon izvršenog plaćanja, malodobna oštećena prelazi u njegov auto, da maloletnu oštećenu nakon kritičnog događaja ponovo vraća i predaje tom licu koje je maloletnu oštećenu dovezlo, te da sve to ukazuje da je okrivljeni mogao znati da je mldb. oštećena žrtva trgovine ljudima odnosno da postoji određeni oblik podređenosti malodobne oštećene prema licu koje ju je dovezlo na lice mesta.

Prema tome, pravilno prvostepeni sud na strani 9 u 2. stavu radnje optuženog kvalifikuje kao krivično delo trgovine ljudima iz člana 388 st. 9 u vezi st. 8 i stava 1 KZ. Zbog toga su suprotni žalbeni navodi branioca okrivljenog ocenjeni kao neosnovani.

Krivično delo trgovine ljudima, prema članu 388. KZ, podrazumeva uspostavljanje određenog odnosa sa žrtvom (u ovom slučaju maloletnom osobom) radi eksploatacije. Ova definicija je ključna za razumevanje kako se kvalifikuju radnje optuženog. Branilac okrivljenog ističe da je potrebno nedvosmisleno utvrditi da je oštećena žrtva trgovine ljudima. Ovaj zahtev je važan jer se krivična odgovornost zasniva na postojanju jasnog odnosa zavisnosti između žrtve i počinioca. U ovom slučaju, prvostepeni sud je utvrdio

da je optuženi iskoristio svoj položaj u odnosu na maloletnu oštećenu, što je ključno za kvalifikaciju dela. Prvostepeni sud je zaključio da je optuženi mogao znati da je oštećena maloletna, s obzirom na to da je prethodno poznavao oštećenu i da je mogao proceniti njenu starosnu dob. Ova procena je ključna jer se krivično delo trgovine ljudima često povezuje sa iskorišćavanjem ranjivih grupa, kao što su maloletnici.

Iz obrazloženja presude proizlazi da je optuženi iskoristio posrednika (poznanika) kako bi došao do maloletne oštećene. Ovaj aspekt ukazuje na organizovanu prirodu dela, što može dodatno otežati situaciju za optuženog. Plaćanje posredniku za uslugu dovodi do zaključka da je postojala namera za eksploataciju. Prvostepeni sud je pravilno kvalifikovao radnje optuženog kao krivično delo trgovine ljudima, jer su utvrđene sve potrebne činjenice: postojanje žrtve, uspostavljanje odnosa zavisnosti i namera za eksploataciju. Odluka suda je zasnovana na analizi dokaza i iskaza oštećene, što je od suštinskog značaja za pravnu validnost presude.

Branilac okrivljenog je izneo žalbene navode koji su ocenjeni kao neosnovani, jer je prvostepeni sud jasno obrazložio svoje stavove i zaključke. Možemo zaključiti, da je sud imao dovoljno dokaza za donošenje odluke, te da su svi aspekti krivičnog dela bili adekvatno razmotreni. Takođe, u ovom slučaju, svi elementi potrebni za kvalifikaciju krivičnog dela trgovine ljudima bili su prisutni. Prvostepeni sud je pravilno utvrdio činjenice i donio presudu na osnovu zakonskih odredbi, što ukazuje na ozbiljnost i kompleksnost problema trgovine ljudima, posebno kada su u pitanju maloletnici.

REZIME

Monografija pod nazivom "Suzbijanje trgovine ljudima u pravu Republike Srbije" predstavlja sveobuhvatno teorijsko-praktično delo koje se bavi problematikom trgovine ljudima u Republici Srbiji. Ekspanzija trgovine ljudima na teritoriji Srbije dogodila se krajem poslednje decenije dvadesetog veka. U to vreme, tokom komunističke ere, Srbija se suočila sa strukturnom krizom u političkoj, ekonomskoj, normativno pravnoj, etičkoj i socijalnoj sferi, kao i u celokupnoj bezbednosnoj sferi javnog života građana. Pored toga, sistem nacionalne bezbednosti nije bio organizaciono niti funkcionalno spreman da se suprotstavi novom obliku kriminalnih aktivnosti kao što je trgovina ljudima kriminalnim operacijama, a njegova teritorija je obuhvatala – kako pokazuju rezultati istraživanja, sve oblike: destinacije, tranzitne rute i zemlje porekla žrtava tog teškog krivičnog dela.

Rezultati istraživanja su pokazali da je potrebno sprovoditi stalnu edukaciju službenika koji rade na otkrivanju i obezbeđivanju dokaza za počinjena krivična dela trgovine ljudima, što bi smanjilo uočenu negativnu korelaciju između broja uhapšenih i osumnjičenih kojima je policija podnela krivičnu prijavu a tužioci podneli optižni akt. Ovo bi podiglo kvalitet dokaza na nivo koji bi omogućio tužiocu da podigne optužnicu u sudskom postupku i donese osude za veći broj

osumnjičenih, što bi smanjilo broj onih koji su, nakon hapšenja i sumnje od strane policije, pušteni zbog nedostatka dokaza.

Prosečan broj osumnjičenih za krivično delo trgovine ljudima na godišnjem nivou je 44, što čini 3,3 osobe osumnjičene za krivično delo trgovine ljudima na mesečnom nivou. Prosečan broj osumnjičenih u istražnom periodu na godišnjem nivou je 36, odnosno tri (3) osobe na mesečnom nivou. Broj osoba koje je sud osudio na godišnjem nivou je 25 osoba, što znači da je sud na mesečnom nivou u istraživanom periodu izrekao 2 osude za izvršenje krivičnog dela trgovine ljudima. Na osnovu rezultata istraživanja, može se zaključiti da u Republici Srbiji postoji negativna korelacija između broja osumnjičenih lica, 885, i broja optuženih lica, 728, i da je na nivou od 17%. Rezultat pokazuje činjenicu da od svih lica za koja tužilac sumnja da su izvršila krivično delo trgovine ljudima, on ne podiže optužnicu za jedno od pet, jer nema dovoljno dokaza.

Monografija obrađuje trgovinu ljudima kao krivično delo iz krivičnopravnog aspekta, oslanjajući se na međunarodne i nacionalne propise Republike Srbije. U radu se koriste relevantni pravni akti, zakonska literatura i aktuelna sudska praksa. Svaki pojam i institut vezan za trgovinu ljudima je detaljno objašnjen, uz poseban fokus na teorijska shvatanja i praktična ostvarivanja zakonskih rešenja u sudskoj praksi.

Knjiga je namenjena kao naučna i stručna literatura za sticanje osnovnih i produbljenih znanja o trgovini ljudima, njenom sprečavanju i suzbijanju kroz domaće krivično pravo. Autor analizira protivpravno ponašanje fizičkih i pravnih lica koja se bave različitim

oblicima kriminala, uključujući organizovani transnacionalni kriminalitet.

Ova monografija predstavlja značajan doprinos razumevanju i borbi protiv trgovine ljudima, pružajući čitateljima sveobuhvatan pregled pravnog okvira i praktičnih aspekata ovog ozbiljnog društvenog problema.

SUMMARY

The monograph entitled "Suppression of human trafficking in the law of the Republic of Serbia" is a comprehensive theoretical and practical work that deals with the issue of human trafficking in the Republic of Serbia. The expansion of human trafficking on the territory of Serbia occurred at the end of the last decade of the twentieth century. At that time, during the communist era, Serbia faced a structural crisis in the political, economic, normative legal, ethical and social spheres, as well as in the entire security sphere of public life of citizens. In addition, the national security system was not organizationally or functionally ready to oppose a new form of criminal activities such as human trafficking with criminal operations, and its territory included - as the research results show, all forms: destinations, transit routes and countries of origin of the victims of that serious crime.

The results of the research showed that it is necessary to carry out continuous education of officials who work to detect and provide evidence for criminal acts of human trafficking, which would reduce the observed negative correlation between the number of arrestees and suspects against whom the police filed a criminal complaint and the prosecutors filed an indictment. This would raise the quality of the evidence to a level that would allow the prosecutor to file an indictment in court proceedings and bring convictions for a larger

number of suspects, which would reduce the number of those who, after arrest and suspicion by the police, released due to lack of evidence.

The average number of suspects for the criminal offense of human trafficking on an annual basis is 44, which makes 3. 3 persons suspected of the criminal offense of human trafficking on a monthly basis. The average number of suspects in the investigation period on an annual basis is 36, that is, three (3) persons on a monthly basis. The number of persons convicted by the court on an annual basis is 25 persons, which means that the court on a monthly basis in the researched period pronounced 2 convictions for committing the criminal offense of human trafficking. Based on the research results, it can be concluded that in the Republic of Serbia there is a negative correlation between the number of suspected persons, 885, and the number of accused persons, 728, and that it is at the level of 17%. The result shows the fact that out of all the persons whom the prosecutor suspects of having committed the crime of human trafficking, he does not charge one out of five, because there is not enough evidence.

The monograph deals with human trafficking as a criminal offense from the criminal law aspect, relying on international and national regulations of the Republic of Serbia. The paper uses relevant legal acts, legal literature and current judicial practice. Every concept and institute related to human trafficking is explained in detail, with a special focus on theoretical understandings and practical implementation of legal solutions in court practice.

The book is intended as scientific and professional literature for acquiring basic and in-depth knowledge about human trafficking, its prevention and suppression through domestic criminal law. The author analyzes the illegal behavior of natural and legal persons engaged in various forms of crime, including organized transnational crime.

This study represents a significant contribution to understanding and combating human trafficking, providing readers with a comprehensive overview of the legal framework and practical aspects of this serious social problem.

LITERATURA

- Anđelković, M., Trgovina ljudima – priručnik za advokate, Beograd, 2025.
- Anđelković M., et al., Trgovina ljudima, Beograd, 2020.
- Anđelković, M., Prostitucija i ilegalna migracija kao pojave iza kojih se krije moguća trgovina ljudima, Temida, Beograd, broj 4/2003.
- Alempijević Đ., et al., Suzbijanje trgovine ljudima – dobre prakse, priručnik za institucije, Beograd, 2010.
- Alempijević, Đ., Savić, S., Ječmenica, D., Aleksandrić, B., Klinička sudsko-medicinska ekspertiza žrtava trgovine ljudskim bićima, Temida, Beograd, broj 1/2004.
- Barry, K., The prostitution of sexuality: The global exploitation of women. New York, 1995.
- Baljić, M., Normativno-pravni i institucionalni okvir borbe protiv trgovine ljudima u BIH s osvrtom na sudsku praksu, Stolac, 2020.
- Babović, M., Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2022.
- Bejatović, S., Direktiva 2012/29/EU i krivično zakonodavstvo Srbije (stepen usaglašenosti i mere za postizanje zahtevanog stepena usaglašavanja), Misija OEBS u Republici Srbiji, Beograd, 2018.
- Bojić, D., Efikasnost MUP Republike Srpske u borbi protiv trgovine ljudima – izazovi i prepreke, Bezbjednost, policija, građani, Banja Luka, broj 3-4/2013.
- Bojić, D., Slaba država i trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, doktorska disertacija, neobjavljena, Beograd, 2020.

- Bjelajac, Ž., Fenomen trgovine ljudskim bićima, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 11-12/2008.
- Bjelajac, Ž., Trgovina ljudima – zločin protiv čovečnosti, Novi Sad, 2014.
- Božić, V., Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i praksi, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, broj 2/2015.
- Brkić, S., Zaštita i pomoć žrtvama trgovine ljudima u svetlu međunarodnih pravnih standarda, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, broj 3/2007.
- Berman J., et al., Trgovina ljudskim bićima na zapadnom Balkanu – procena potreba, Ženeva, 2014.
- Bundenberg, D., Borba protiv trgovine ljudima, Ženeva, 2009.
- Banović, B., Trgovina ljudima i zaštita ljudskih prava, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2003.
- Banović, B., Normativni okvir za suprostavljanje trgovini ljudskim organima, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, broj 3/2017.
- Bojić, D., Efikasnost MUP Republike Srpske u borbi protiv trgovine ljudima – izazovi i prepreke, Bezbjednost, policija, građani, Banja Luka, broj 3-4/2013.
- Bajrektarević, A.,Trgovina i krijumčarenje ljudi – povezanost sa organiziranim kriminalitetom, Kriminologija i socijalna integracija, Zagreb, broj 1-2/2000.
- Cvetković, B., Krivično delo trgovine ljudima, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, Beograd, broj 3/2007.
- Ćopić, S., Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2004.
- Čejović, B., Miladinović, V., Krivično pravo, Posebni deo, Niš, 1995.
- Dimčevska, A., Janković, I., Trgovina ljudima izbliza, Beograd, 2003.
- Dekić, S., Đorđević, J., Rees, M., Trgovina ljudima, Beograd, 2003.

- Demleitner, N., The law at a crossroad: The construction of migrant women trafficked intoprostitution, u: D. Kyle, R. Koslowski, Global Human Smuggling: Comparative Perspective, Baltimore, 2001.
- Dusch, S., Le trafic d'êtres humains, Paris, 2002.
- Dottridge, M., et al., Fenomen trgovinom djecom u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021.,
- Dottridge, M., Ackermnan, R., Cazenake, P., Monitoring i evaluacija politike subijanja trgovine ljudima, Beograd, 2020.
- Dostić, S., Uloga granične policije u borbi protiv trgovine ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 3/2007.
- Dragojlović, J., Krivično pravo, Posebni deo, Novi Sad, 2025.
- Delibašić, V., Krivično delo trgovine ljudima prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije, Pravni život, Beograd, broj 9/2010.
- Delibašić, V., Krivično delo trgovina ljudima iz člana 388. Krivičnog zakonika Republike Srbije, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 7-8/2010.
- Đorđević, I., Mijalković, S., Trgovina ljudima kao problem ljudske i nacionalne bezbednosti, Godišnjak Fakulteta bezbednosti, Beograd, Službeni glasnik RepublikeSrbije broj 111/2006.
- Đuderija S. i dr., Standardizirani postupci različitih profesija u zaštiti i postupanju sa djecom i žrtvama svjedocima trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2007.
- Đorđević, J., Krivičnopravni aspekti migracije u savremenom društvu Srbije, Humanitas, Niš, broj 1-2/2025.
- Đorđević, Đ., Kolarić, D., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2020.
- Đorđević, M., Đorđević, Đ., Krivično pravo, Beograd, 2020.
- Đorđević, Đ., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2011.

- Gasmi, G., Nova Konvencija Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja – značaj ustanovljenja evropskih pravnih standarda, Strani pravni život, Beograd, broj 2/2014.
- Galonja A., i dr., Zaštita žrtava i prevencija trgovine ljudima u Srbiji, Beograd, 2011.
- Glasnović Gjoni, V., Neka saznanja o žrtvama trgovine ljudima na Kosovu radi prostitucije, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 1/2005.
- Grupa autora, Trgovina ljudima kao oblik modernog ropstva, Beograd, 2013.
- Grupa autora, Okvir za zaštitu žrtve trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Visoko, 2007.
- Grupa autora, Prevencija u cilju jačanja svijesti o opasnosti trgovine ljudima, Sarajevo, 2007.
- Grupa autora, Pojam trgovine ljudima, Beograd, 2004.
- Grupa autora, Kako se može desiti trgovina ljudima, Beograd, 2012.
- Grupa autora, Borba protiv trgovine ljudskim bićima, Regionalni praktični priručnik za borbu protiv trgovine ljudima namenjen kriminalističkim službama, Beograd, 2003.
- Grupa autora, Priručnik za obuku sudija i tužilaca u borbi protiv trgovine ljudima, Podgorica, 2005.
- Grupa autora, Socijalna zaštita i prevencija trgovine ljudima, Beograd, 2012.
- Hadžiomerović Muftić, H., et al., Trgovina ljudima - prevencija i zaštita u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008.
- Hasanbegović S., et al., Njen život poslije - iskustva pomoći žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj, Bijeljina, 2011.

- Huskić, S., Izravno asistiranje žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008.
- Hunček, S., Asistencija žrtava trgovine ljudima kroz prizmu državnog referalnog mehanizma u Bosni i Hercegovini, Kriminalističke teme, Sarajevo, poseban broj, 2017.
- Igrački, J., Suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u Republici Srbiji. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2025, ISBN 978-86-80756-76-9.
- Igrački, J., Manojlović, D., Mijalković, S., Human Trafficking: From Police Arrest of Suspect to Prosecutor's Indictment to Court Verdict: Scientific Correlation from Quantitative to Qualitative (Case Study—Serbia). *Victimology*, 11, 4/2024.
- Igrački, S. Karović, T. Živadinović, The Criminal Offense of Murder: Historical, Criminal and Criminology Aspects. In: *International Scientific Conference "The Strategic and Security Concept for the Countries of South East Europe"*, 27-29 September, 2023, Struga. University "St. Kliment Ohridski" ; Bitola Faculty of Security, Skopje, Skopje, 2023.
- Igrački, J., Politika strogog kažnjavanja: izazovi krivičnog prava u prevenciji kriminala. *Bezbednost*, 1/2022.
- Igrački, J., Karović, S., *Corruption and Money Laundering as Legal and Social Phenomena: Causes, Phenomenology, Consequences.* Victimology, 8 (3). pp. 212-225. (2021) ISSN 2411-0590
- Igrački, J., Efekti zatvora u resocijalizaciji osuđenika. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2020, ISBN 978-86-80756-30-1.
- Igracki, J., *Izvršenje krivičnih sankcija i mera u Srbiji-Odgovornost i sankcije u krivičnom pravu: sa posebnim osvrtom na međunarodno krivično pravo*, Udruženje za međunarodno krivično pravo, Beograd, Tara, 2019.

- Igrački, J., Etičko-pravni aspekti kažnjavanja i kazne zatvora, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja,* Beograd,, 1/2016.
- Igrački., J., Policija kao subjekt u prevenciji zlostavljanja dece, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja,* Beograd, 1/2012.
- Ilić N., i dr., Trgovina ljudima (decom), Beograd, 2006.
- Jovićević, M., Nevladin i vladin sektor na istom zadatku – borba protiv trgovine ljudima, Bezbjednost, Podgorica, broj 6/2009.
- Jovanović S., et al., Nacionalni mehanizam upućivanja žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji, Beograd, 2008.
- Jovašević, D. Miladinović Stefanović, D., Krivično pravo, Posebni deo, Niš, 2023
- Jovašević, D., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2018.
- Jovašević, D., Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002.
- Jakovac Lozić, D., Međunarodnopravna zaštita djece od seksualnog iskorišćavanja u komercijalne svrhe, Zbornik Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, 2002.
- Kalač, M., Trgovina ljudima, Pravne teme, Novi Pazar, broj 4/2014.
- Krunić, R., Ilegalne migracije – krijumčarenje ljudi i trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 2/2005.
- Krunić, J., Analiza usluga zaštite i podrške žrtvama trgovine ljudima, Beograd, 2021.
- Kostić, M., Mihajlović, A., Suzbijanje i sprečavanje trgovine ljudima u Srbiji, Facta universitatis, Law and Politics, Niš, broj 2/2012.
- Kostić, M., Normativni okvir za sprečavanje trgovine ljudima u Srbiji, Socijalna misao, Beograd, broj 1/2007.
- Kuzmanović, E., Lokalne zajednice u borbi protiv trgovine ljudima, Beograd, 2013.

- Knežević, S., Božić, V., Nikač, Ž., Globalni regionalni aspekt pravnog i institucionalnog okvira za suzbijanje trgovine ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, broj 76/2017.
- Krstić, I., Zaštita od trgovine ljudima u kontekstu migracija, Zbornik radova, Identitetski preobražaj Srbije, Beograd, 2019.
- Kovčo Vukadin, I., Suzbijanje trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, Zagreb, 2004.
- Kovčo Vukadin, I., Veber, S., Aktivnosti MUP-a Republike Hrvatske u suzbijanju trgovine ljudima, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-4/2006.
- Korićanac, I., Trgovina ljudima - trauma i psihoterapija, Beograd, 2013.
- Kulašin, R., et al., Priručnik za djecu i mlade osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini o prevenciji trgovine ljudima, Sarajevo, 2011.
- Korać Graovac, A., Obiteljskopravna zaštita djece bez pratnje koje su žrtve trgovanja ljudima, Zbornik radova, Pravna zaštita djece bez pratnje, Zagreb, 2014.
- Kurić Hodžić, D., Radna eksploatacija djece kao oblik trgovine ljudima Bosni i Hercegovini, Kriminalističke teme, poseban broj, 2017.
- Kotlo, R., Međunarodni i bosanskohercegovački pravni i strateški okvir ostvarenja pristupa pravdi – besplatne pravne pomoći za djecu žrtve trgovine ljudima, Zbornik radova, Dani porodičnog prava, broj 11/2023.
- Karović, S., Simović, M., Krivičnopravna autonomnost i specifičnost krivičnog djela međunarodna trgovina ljudima, Godišnjak Fakulteta pravnih nauka, Banja Luka, broj 8/2019.
- Krvavac, J., Pravni okvir suzbijanja trgovine maloletnim licima, Pravni život, Beograd, broj 7-8/2019.
- Ključanin, A., Organizovani kriminalitet kao poseban oblik ugrožavanja bezbjednosti s posebnim osvrtom na trgovinu ljudima,

Zbornik radova, Društvena reakcija na savremene oblike ugrožavanja bezbjednosti Banja Luka, 2012.

- Kovaček Stanić, G., Samardžić, S., Novine koje donosi Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, broj 2/2014.
- Lalić, V., Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini – lokalna paradigma globalnog fenomena, Defendologija, Banja Luka, broj 19-20/2017.
- Lazarević, Lj., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1993.
- Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V., Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004.
- Ljubinković, S., Trgovina ženama, Beograd, 2001.
- Marković, T., Trgovina ljudima, Crnogorska revija za krivično pravo i kriminalnu politiku, Podgorica, broj 2/2008.
- Mrvić Petrović, N., Krivično pravo, Beograd, 2005.
- Malsch, M., Janssen, J., Human Trafficking and Sexual Exploitatition around the World, Amsterdam, 2025.
- Matijašević, J., Pavlović, Z., Trgovina ljudima - uticaj i posledice po ljudska prava, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 7-8/2009.
- Mešić, A., Identifikacija žrtava trgovine ljudima u mešovitim migrantskim tokovima – problemi i iskustva, Beograd, 2024.
- Mujanović, E., et al., Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2016.
- Marinković, D., Ilegalna tržišta - procene globalnih prihoda, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, broj 4/2015.
- Marinković, D.,Suzbijanje organizovanog kriminala - specijalne istražne metode, Novi Sad, 2010,
- Marković, I., Međunarodna trgovina ljudima, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3/2015.

- Mijalković, S., Žarković, M.,Ilegalne migracije i trgovina ljudima, Beograd, 2019.
- Mijalković, S., Intelligence led suppression of international organized migrants smuggling and human trafficking, Zbornik radova, Internal affairs and justice in the process of the European integration and globalization, Bucharest, 2010.
- Mijalković, S., Marinković, D., Kriminalistička metodika dokazivanja krivičnog dela trgovina ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 1/2010.
- Mijalković, S., Suprotstavljanje trgovini ljudima i krijumčarenju migranata mogućnosti unapređenja bezbednosno-kriminalističke prakse nacionalnog sistema bezbednosti, Beograd, 2009.
- Mijalković, S., Kriminalističko-obaveštajni rad u prevenciji međunarodnih organizovanih ilegalnih migracija, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2007.
- Mijalković, S., Bajagić, M., Globalizacija ilegalnih migracija i trgovine ljudima kao izazov i pretnja nacionalnoj bezbednosti, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2007.
- Mijalković, S., Pojmovno razgraničenje trgovine ljudima i drugih sličnih pojava, Bezbednost, Beograd, broj 1/2005.
- Mijalković, S., Teorijsko određenje pojma trgovine ljudima, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 2-3/2004.
- Mijalković, S., Trgovina ljudima kao globalni zdravstveni problem, Svet rada, Beograd, broj 3/2005.
- Musa, I., Trgovina ljudima - ropstvo 21. stoljeća, Hum, Mostar, broj 17-18/2017.
- Marković, S., Kršenje ljudskih prava nad žrtavama trgovine ljudima, Beograd, 2015.
- Mujanović, E., et al., Istraživanja sudske prakse procesuiranja trgovine ljudima u BIH, Sarajevo, 2022.

- Marković, M., Normativni izazovi u upotrebi prikrivenih islednika protiv trgovine ljudima, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Kosovska Mitrovica, 2024.
- Mitić, S. Glamočanin, E. Radovanović, S. Trgovina ljudima i zloupotreba opojnih droga, Beograd, 2012.
- Marković, S., Sprečavanje iregularnih migracija i suzbijanje krijumčarenja ljudi u Republici Srbiji, Baština, Leposavić, broj 66/2025.
- Milković, I., Trgovina ljudima kao najteži oblik kršenja ljudskih prava, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, Split, broj 4/2020.
- Miladinović Stefanović, D., Kriminalizacija prinudnog zaključenja braka – iskustva pojedinih evropskih država, Zbornik radova, Pravo pred izazovima savremenog doba, Niš, 2018.
- Miladinović Stefanović, D., Kriminološki aspekti prinudnog zaključenja braka, Zbornik radova, Zaštita ljudskih i manjinskih prava u evropskom pravnom prostoru, Niš, 2018
- Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima u Hrvatskoj, Zbornik Pravog fakulteta u Splitu, Split, broj 4/2016.
- Marković, S., Kršenje ljudskih prava nad žrtvama trgovine ljudima, Beograd, 2015.
- Matak, Š., Vargek, A., Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja - utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?, Pravnik, Zagreb, broj 46/2012.
- Nikolić, Z., Prostitucija i trgovina ljudima, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, broj 1-2/2007.
- *Nasilje nad decom* — Studija Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. United Nations Office, Belgrade,2007.
- Nikolić Ristanović, V., Strukturalna viktimizacija i trgovina ljudima u Srbiji, Temida, Beograd, broj 4/2008.

- Nikolić Ristanović, V., Ćopić, S., Milivojević, S., Simeunović Patić, B., Mihić, B., Trgovina ljudima u Srbiji, Beograd, 2004.
- Nikolić Ristanović, G., Informisanost stručnjaka u Srbiji sa problemom trgovine ljudima – rezultati istraživanja, Istraživanja u defektologiji, Beograd, broj 4/2004.
- Nikolić Ristanović V., Trgovina ljudima i organizovani kriminalitet, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3/2003.
- Nurkić Kačoper, E., Uloga države u ostvarivanju ljudskih prava i zaštiti žrtava organizovanog kriminaliteta u oblasti trgovine ljudima, doktorska disertacija (neobjavljena), Zenica, 2008.
- Nogo, S., Krivično delo trgovine ljudima, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009.
- Nikolić, Neki zakonski i praktični aspekti krivičnog dela trgovine ljudima u Republici Srbiji, Bezbednost, Beograd, broj 2/2012.
- Obradović, V., Trgovina ženama i djevojkama u svrhu seksualnog iskorišćavanja u Bosni i Hercegovini, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 5-6/2006.
- Obradović, V., Trgovina ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2004.
- Orlić, S., Karović, S., Igrački, J., Prosjačenje i krivičnopravna zaštita maloljetnih lica u Bosni i Hercegovini. Pravo i pravda: časopis za pravnu teoriju i praksu, XXI ,1/2023.
- Ofak, L. Vajda Munivrana, M., Preporuke za poboljšanje hrvatskog pravnog okvira i mjera za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 1/2019.
- Pavišić, B., Grozdanić V.,Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007.
- Peković, S., Aktivnosti službenika uprave policije na uspešnoj identifikaciji i otkrivanju žrtava trgovine ljudima, Perjanik, Danilovgrad, broj 26/2011.

- Pejić, A., Otete bebe – Srbija, Beograd, 2025.
- Petrić, N., Jusić, S., Šiljak, I., Priručnik za praćenje primjene Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulske konvencije), Banja Luka, 2018.
- Pajić, N., Trgovina ljudima – socioekonomski i kulturni činioci, Godišnak Fakulteta bezbednosti, Beograd, broj 1/2017.
- Pajić, N., Korupcija i trgovina ljudima – (ne)istraženo jezgro, Megatrend revija, Beograd, broj 3/2023.
- Pajić, N., Human trafficking as a threat to personal security, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, broj 3/2023.
- Pekić, I., Pravni mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori, Društveni odgovor, Podgorica, broj 2/2022.
- Petrović A, Vlahović, V., Koprivica, N., Priručnik o trgovini ljudima za zaposlene u socijalnim službama za sprovođenje zakona, Podgorica, 2015.
- Prcanović, E., Kadrić, A., Ninković, O., Priručnik za pravnike i pravne zastupnike o pružanju pravne pomoći i zastupanju žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2021.
- Popović Gavranović, D., Vlahović, M., Informator o trgovini ljudskim bićima za djecu i mlade, Podgorica, 2007.
- Petrović, B., Ferhatović, A., Jovašević, D., Krivično pravo, Posebni dio, Sarajevo, 2024.
- Radović, N., Đurđević, Z., Lalić, V., Trgovina ljudima kao kriminalna aktivnost organizovanih kriminalnih grupa, Defendologoija, Banja Luka, broj 29-30/2011.
- Radović, N., Lalić, V., Osvrt na prikupljanje podataka o trgovini ljudima, Bezbednost, Beograd, broj 3/2010.
- Radovanović, M., Đorđević, M., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1975.

- Radović, N., Trgovina ženama i decom u cilju seksualne eksploatacije, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 3/2007.
- Reljanović, M., Sprečavanje eksploatacije dece - međunarodni standardi i stanje u Srbiji, Strani pravni život, Beograd, broj 2/2008.
- Ristivojević, B., Mit o trgovini ljudima u međunarodnom krivičnom pravu, Novi Sad, 2015.
- Ristivojević, B., Uticaj vrednosnih stavova o postojanju slobode volje u prostituciji na oblikovanje krivičnopravne reakcije na trgovinu ljudima, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/2015
- Ristivojević, B., Nedostaci legislativno-tehničkog oblikovanja pristanka povređenog kod trgovine ljudima, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, broj 1/2015.
- Rizvo, S., Mujanović, E., Identifikacija relevantnih standarda zaštite žrtava trgovine ljudima, Sarajevo, 2015.
- Rizvo, S., Mujanović, E. Trgovina ljudima radi eskploatacije radne snage – političke dileme, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2014.
- Rizvo S., et al., Smjernice o postupanju regionalnih monitoring timova za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2011.
- Reljanović, Sprečavanje eksploatacije dece - međunarodni standardi i stanje u Srbiji, Strani pravni život, Beograd, broj 2/2008.
- Rakočević, V., Trgovina ljudima, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2/2004.
- Rakočević, V., Trgovina ljudima i organizovani kriminalitet, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3/2003.
- Selinšek, Lj., Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela, Ljubljana, 2007.
- Stojanović, F., Bezbednost žrtava trgovine ljudima i pružalaca usluga i procena rizika, Beograd, 2021

- Simić, I. Petrović, M. Krivični zakon Republike Srbije, Praktična primena, Beograd, 2002.
- Sali Terzić, S., Priručnik o zaštiti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2003.
- Stevanović, Z., Igrački, J., Psihosocijalne karakteristike učinioca krivičnih dela sa elementima nasilja. In: Međunarodni naučni skup "Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera". Internacionalna asocijacija kriminalista ; Ministarstvo pravde Republike Srbije ; Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Banja Luka ; Beograd, 2016.
- Stevanović, Z., Trgovina ljudima radi seksualnog iskorišćavanja, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Begrad, broj 1/2014.
- Simović, V., Simović, M., Trgovina ljudima u pravu Bosne i Hercegovine, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 5-6/2024.
- Simović, M., Simović, M., Todorović, Lj., Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2015.
- Simović, M.,Trgovina ljudima i zaštita žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 7-8/2013.
- Sorentino, L., Ocena nacionalnog mehanizma za upućivanje žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji, Beograd, 2020.
- Softić, S., Pravni i institucionalni okvir za borbu protiv trgovine ljudima, Kriminalističke teme, poseban broj, Sarajevo, 2013.
- Scarpa, S., Trafficking in human being – modern slavery, Oxford, 2008.
- Skrivankova, K., Vukasović, T., Izveštaj o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije u Srbiji, Beograd, 2017.
- Senjak, M., Praćenje fenomena trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji, Beograd, 2006.

- Slijepčević, Lj., Trgovina ljudima – zaštita prava žrtava, Pravni informator, Beograd, broj 3/2012.
- Stojanović, F., Bezbednost žrtava trgovine ljudima i pružalaca usluga i procena rizika, Beograd, 2021.
- Simeunović Patić, B., Prepoznavanje viktimizacije trgovinom ljudima, Temida, broj 4/2008.
- Starčević, M.,Trgovina ljudima, Preventivni paket, Podgorica, 2014.
- Stajić, Lj., Bugarski, T., Tubić, B.,Trgovina ljudima – pravno bezbednosni aspekti, Novi Sad, 2012.
- Stojadinović, Z., Child trafficking in media reporting in Serbia, Facta Universitatis – Law and Politics, Niš, broj 1/2024.
- Skakavac, Z., Simić, T., Trgovina ljudima u domaćem zakonodavstvu, Temida, Beograd, broj 4/2008.
- Stojanović, Z., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2022.
- Stojanović, Z., Delić, N., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2013.
- Stojanović, Z., Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002.
- Stojanović, Z., Perić,O., Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima, Beograd, 1996.
- Savić, M., Trgovina ljudima u Srbiji, Temida, Beograd, broj 3/2004 Šabani, A., Kovačević, G., O organskoj vezi siromaštva, migracije i trgovine ljudima, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 3-4/2013.
- Šurlan, T., Zabrana trgovine ljudima pod okriljem ljudskih prava, Bezbednost, Beograd, broj 2/2021.
- Šarić M.,et al., Priručnik za sudije i tužioce u borbi protiv trgovine ljudima, Beograd, 2011.
- Šćekić, S., Buklić, N., Crna Gora i trgovina ljudima, Podgorica, 2019.

- Štimac Radin, H., Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i pojašnjavajuće izvješće, Zagreb, 2014.
- Tomić, M., Žene žrtve trafikinga, Beograd, 2012.
- Tošić, D., Trgovina ženama kao jedan od oblika nasilja nad ženama, Glasnik AK Vojvodine, Novi Sad, broj 3-4/2018.
- Totić, E., Activities of Organized Crime with a Special Focus on Human Trafficking, International journal, Skopje, broj 1/2025.
- Turković, K., et., al., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2013.
- Turanjanin, J., Trgovina ljudima i pravo na zaradu u svetlu presude Krachunova protiv Bugarske, Pravna riječ, Banja Luka, broj 69/2024, str. 975-990
- Todorović, S., Janković, Z., Metode dokazivanja krivičnog djela trgovine ljudima, Vještak, Banja Luka, broj 3/2015.
- Vijeyarasa, R., Sex, slavery and the trafficked woman: Myths and misconceptions about trafficking and its victims, New York, 2016.
- Vuković, I., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2021.
- Vučković, B., Vučković, V., Trgovina djecom radi usvojenja, Zbornik radova, Odnos međunarodnog krivičnog i nacionalnog krivičnog prava, Tom 2, Palić, 2024.
- Vejnović, D., Trivanović, B., Mapa puta - Poglavlje 24, Pravda, sloboda, bezbjednost, Banja Luka, 2022.
- Vejnović, D., Obrenović, P.,Organizovani kriminal – trgovina ljudima kao oblik ugrožavanja bezbjednosti sa osvrtom na BIH, Defendologija, Banja Luka, broj 51-52/2022.
- Veber, S., Obilježja trgovine ljudima u Republici Hrvatskoj, Policija i sigurnost, Zagreb, broj 2/2011.
- Vranj, E., Kriminalistički aspekti trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, magistarski rad (neobjavljen), Sarajevo, 2008.

- Volfenson G., et al., Borba protiv trgovine decom, Beograd, 2004.
- Vlahović, M., Trgovina ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici, Podgorica, 2012.
- Wylie, G., The International politics of human trafficking, London, 2016.
- Wright, A., Organized crime, Devon, 2006.
- Zejnilović, D., Problem trgovine ljudima u Crnoj Gori, Kriminalističke teme, Sarajevo, poseban broj, 2017.
- Zejnilović, D., Trgovina ljudima kao oblik organizovanog kriminaliteta, Danilovgrad, 2013.
- Zlatkova J. et al., Trgovina ljudima u Srbiji, Velika plana, 2019.
- Žarković, M., Pravda za žrtve trgovine ljudima, Beograd, 2020.
- Žarković M., i dr., Krivičnopravni sistem i sudska praksa u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji, Beograd, 2011.
- Žarković, M., Lajić, O., Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima u svetlu odredbi Krivičnog zakonika Republike Srbije, Pravna riječ, Banja Luka, broj 19/2009.
- Žegarac, N., Baucal, A., Gvozden, U., Ničija deca - trgovina ljudima u Srbiji i Crnoj gori, Beograd, 2005.

Zakonski tekst

- Ustav Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije broj 98/2006 i 115/2021).
- Strategija borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji (Službeni glasnik Republike Srbije broj 111/2006)
- Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava u periodu 2017-2022. godine (Službeni glasnik Republike Srbije broj 77/2017)

- Strategiju prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava za period 2017-2022. godine (Službeni glasnik Republike Srbije broj 77/2017).
- Krivični zakonik (Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024).
- Zakon o socijalnoj zaštiti (Službeni glasnik Republike Srbije broj 24/2011 i 117/2022).
- Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela (Službeni glasnik Republike Srbije broj 32/2013, 94/2016 i 35/2019).
- Porodični zakon Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije broj 18/2005, 72/2011 i 6/2015).
- Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020-2025. godine (Službeni glasnik Republike Srbije broj 65/2023).
- Zakon o planskom sistemu Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije broj 30/2018).
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, (Službeni glasnik Republike Srbije broj 87/2018).
- Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku (Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005).
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005).
- Zakon o upravljanju migracijama (Službeni glasnik Republike Srbije broj 107/2012).
- Zakon o strancima (Službeni glasnik Republike Srbije broj 24/2018, 31/2019 i 62/2023).

- Zakon o azilu i privremenoj zaštiti (Službeni glasnik Republike Srbije broj 24/2018).
- Konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i ustanove i prakse slične ropstvu iz 1956. godine (Službeni list FNRJ – Dodatak broj 7/1958. Pod uticajem ovih rešenja predmetno krivično delo je uvedeno u ranije jugoslovensko krivično zakonodavstvo pod istim nazivom (član 155. Krivičnog zakona SFRJ).
- Sporazuma između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave, (Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori broj 103/2007).
- Programa za borbu protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji za period 2024-2029. godine (Službeni glasnik Republike Srbije broj 25/2024).
- Uredba o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika (Službeni glasnik Republike Srbije broj 8/2019).
- Zaštitniku građana(Službeni glasnik Republike Srbije broj 105/2021).

Sudska praksa

- Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz. 916/15 od 27. 10. 2015. Izbor sudske prakse 7-8/2016.
- Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž1 Po1 15/13 od 30. 10. 2013. Izbor sudske prakse 12/2014.
- Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 2829/11 od 19. 4. 2012. Izbor sudske prakse 9/2013
- Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž1. 3616/11 od 20. 12. 2011. Izbor sudske prakse 2/2013.

- Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž1-32/25, 05. 02. 2025. godine.
- Presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž1-170/24, 13. 03. 2024. godine
- Presuda Apelacionog suda u Nišu Kž1 387/18 od 24. 7. 2018. Izbor sudske prakse 12/2021
- Rešenje Apelacionog suda u Nišu, Kž. 1008/16 od 29. 9. 2016. Izbor sudske prakse 5/2017
- Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Kž. 664/16 od 6. 9. 2016. Izbor sudske prakse 6/2018.
- Presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž1 945/2019 od 7. 11. 2019. Izbor sudske prakse 1/2020.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.85:343.431(497.11)(0.034.2)

ИГРАЧКИ, Јасмина, 1972-
Suzbijanje trgovine ljudima u pravu Republike Srbije [Elektronski izvor] / Jasmina Igrački. - Beograd : Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2026 (Beograd : Institut za kriminološka i sociološka istraživanja). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

Tiraž 20. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija. - Summary.

ISBN 978-86-80756-88-2

а) Трговина људима -- Сузбијање -- Србија

COBISS.SR-ID 191133449